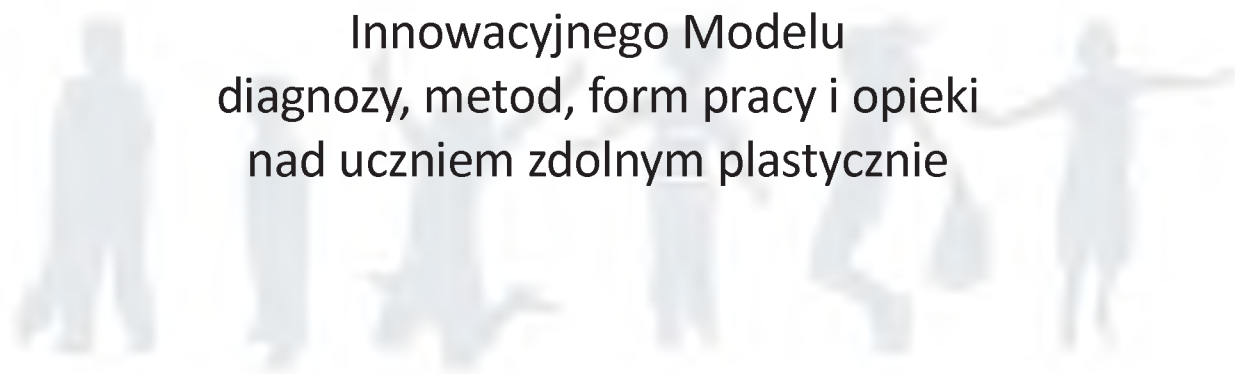

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza
Modrzewskiego

NAUKA – SZTUKA – EDUKACJA

opracowanie i upowszechnianie
Innowacyjnego Modelu
diagnozy, metod, form pracy i opieki
nad uczniem zdolnym plastycznie

RAPORT

zawierający wnioski i rekomendacje
dotyczące dalszego wdrażania i upowszechniania modelu

Kraków 2013

Realizowany przez Krakowską Akademię im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego projekt pt.: *Nauka – Sztuka – Edukacja, opracowanie i upowszechnianie Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad dzieckiem zdolnym plastycznie*, współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013.

Numer projektu: MRPO.08.02.00 -12-430/10

Strona internetowa projektu: www.artisticallygifted.eu

Koordynator projektu i nadzór nad przygotowaniem raportu: Joanna Aksman

Raport opracował zespół w składzie:

dr Joanna Aksman – cz. I. Ogólne założenia projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

dr Jolanta Pułka – cz. II. Badania pilotażowe z wdrożenia modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

mgr Piotr Kordek – cz. III. Ewaluacja projektu – założenia i rekomendacje

Projekt okładki: Oleg Aleksejczuk

Na okładce:

strona I – praca plastyczna pt.: *Jestem obserwatorem przyrody* autorstwa Zuzanny Urban, klasa II szkoły podstawowej, opieka merytoryczna: mgr Kinga Filus

strona IV – praca plastyczna pt.: *Zabytki Krakowa. Barbakan* autorstwa Aleksandra Busza, opieka merytoryczna mgr Elżbieta Wawrzonek

ISBN 978-83-7571-266-7

Wydawca:

Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z oo – Oficyna Wydawnicza AFM,

Kraków 2013

Nakład: 900 egz.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Małopolska

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Druk: Ekodruk s.c.

Spis treści

Wstęp	5
-------------	---

CZĘŚĆ I.

Ogólne założenia projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

1. Cele i działania podejmowane ramach projektu	10
2. Rezultaty i produkty projektu	25
3. Struktura modelu Nauka – Sztuka – Edukacja	27
4. Recenzje modelu Nauka – Sztuka – Edukacja	29

CZĘŚĆ II.

Badania pilotażowe z wdrożenia modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

1. Informacje ogólne	35
2. Cele badań	36
3. Definiowanie zmiennych	36
4. Hipotezy badawcze	37
5. Struktura badanej grupy	38
6. Charakterystyka pomiaru pierwszego (pretest)	38
7. Analiza wyników pretestu w kategoriach zmiennej zależnej	39
7.1. Stosunek do edukacji plastycznej realizowanej w szkołach – wartościowanie	39
7.2. Wykorzystanie narzędzi służących diagnozie dzieci zdolnych plastycznie oferowanych w modelu	41
7.3. Programy pracy w edukacji wczesnoszkolnej stosowane przez nauczycieli w codziennej praktyce	42
7.4. Różnorodność stosowanych metod i form pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie	44
7.5. Gotowość do doskonalenia własnego warsztatu pracy we współpracy z instytucjami	45
7.6. Gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju	45
7.7. Stosunek do sposobu oceniania prac plastycznych dzieci	45
8. Charakterystyka pomiaru drugiego (posttest)	46
9. Analiza wyników posttestu w kategoriach zmiennej zależnej	46
9.1. Stosunek do edukacji plastycznej realizowanej w szkołach – wartościowanie	46
9.2. Wykorzystanie narzędzi służących diagnozie dzieci zdolnych plastycznie oferowanych w modelu	48

9.3. Stosunek do oferowanego – innowacyjnego programu pracy z uczniami zdolnymi plastycznie	49
9.4. Różnorodność stosowanych metod i form pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie	51
9.5. Gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju	52
9.6. Gotowość do doskonalenia własnego warsztatu pracy we współpracy z instytucjami	54
9.7. Stosunek do sposobu oceniania prac plastycznych dzieci	57
10. Analiza prac plastycznych	57
10.1. Prace autorskie dzieci – klasy 2	58
10.2. Prace autorskie dzieci – klasy 3	63
11. Podsumowanie i wnioski końcowe z badań pilotażowych	68

CZĘŚĆ III

Ewaluacja projektu – założenia i rekomendacje

1. Koncepcja ewaluacji	76
2. Wyniki, wnioski i rekomendacje z ewaluacji modelu NSE	80
Rekomendacje końcowe	100
Aneks.	
Spis treści publikacji opisującej model „Nauka – Sztuka – Edukacja”	103

Wstęp

Projekt przygotowany przez pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału Psychologii i Nauk Humanistycznych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego miał na celu stworzenie nowej sieci współpracy w dziedzinie edukacji dzieci zdolnych plastycznie z klas 1–3 szkoły podstawowej. Współpraca ta podjęta została z podmiotami zagranicznymi z trzech państw, takimi jak Uniwersytet na Primorskem (Słowenia), Uniwersytet Katolicki w Ružomberku (Słowacja) i Liceum przy Donieckim Uniwersytecie Narodowym (Ukraina). Partnerem polskim było Polskie Stowarzyszenie Wychowania Pozaszkolnego im. Aleksandra Kamińskiego. Główne założenie tej współpracy polegało na opracowaniu Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie przeznaczonego dla nauczycieli klas 1–3 oraz studentów i wykładowców uczelni wyższych na kierunkach pedagogicznych.

W 2006 roku dokonano analizy porównawczej polityk edukacyjnych 30 państw Unii Europejskiej pod kątem wspierania rozwoju uczniów zdolnych. Opracowanie tych badań powstało na podstawie materiału uzyskanego z Krajowych Biur Eurydice; były to odpowiedzi na ankietę przygotowaną przez Europejskie Biuro Eurydice¹. W opisywanych badaniach przeanalizowano trzy istotne dla dalszych działań aspekty, takie jak:

- terminologia i definicje stosowane w poszczególnych krajach w odniesieniu do dzieci zdolnych/utalentowanych.
- istnienie specjalnych rozwiązań edukacyjnych i ich rodzaje,
- prowadzenie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli w tej dziedzinie.

Lektura tego tekstu ukazuje bardzo zróżnicowane podejście polityki edukacyjnej w państwach UE do problemu wsparcia dzieci zdolnych i utalentowanych. Sytuacja staje się jeszcze bardziej zróżnicowana, kiedy spojrzymy na obraz kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie problematyki poznawania, rozwijania uzdolnień dzieci i młodzieży. Nie ma jednolitego podejścia, nawet w obszarze jednego państwa, z uwagi na autonomię jednostek, tworzących programy studiów dla nauczycieli. Najczęściej problematyka ta włączana bywa w obręb innych przedmiotów, takich jak np. dydaktyka, jednak coraz częściej poświęcane są niej osobne kursy i przedmioty. Wiele państw opracowuje zmiany prawne w celu zwiększenia ofert edukacyjnych skierowanych do uczniów zdolnych. Efekty tych działań dopiero zostaną poddane ewaluacji. Stworzony w projekcie model wpisuje się zatem w innowacyjne działania edukacyjne podejmowane obecnie w państwach całej Unii Europejskiej.

¹ Poniższe informacje pochodzą z publikacji *Specific educational measures to promote all forms of giftedness at school in Europe (Wspieranie rozwoju uczniów zdolnych: specjalne rozwiązania stosowane w szkołach w Europie)* Eurydice – sieć informacji o edukacji w Europie 2008; dostępnej w internecie (<http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice>); wersja polska w tłumaczeniu Ewy Kolanowskiej patrz: www.eurydice.org.pl/files/zdolny.pdf.

Edukacja artystyczna, w tym edukacja w zakresie sztuk plastycznych, tak ważna w rozwoju dziecka, została przesunięta na mało znaczące miejsce jako przedmiot, na którego realizację przeznaczona jest niewiele czasu w strukturze kształcenia ogólnego. Taka sytuacja spotykana jest nie tylko w województwie małopolskim, ale również w całym kraju. Tendencja zmniejszania liczby godzin edukacji plastycznej spowodowała gwałtowny spadek poziomu kształcenia, co przełożyło się na poziom kompetencji i umiejętności uczniów w zakresie sztuk plastycznych. Pojawiła się również praktyka prowadzenia zajęć z przedmiotu plastyka przez osoby nieposiadające wykształcenia kierunkowego.

Twórczość plastyczna jest podstawową formą ekspresji, wyrazem indywidualnego rozwoju psychicznego dzieci, jako środek rozwoju procesów poznawczych, emocjonalnych i uczuć wyższych. Najważniejsze jest zainteresowanie dziecka sztuką, stworzenie mu warunków do wykorzystania potencjalnych umiejętności i zachęcanie do twórczego spędzania czasu. Stąd tak ważną staje się rola nauczycieli w szkołach oraz placówkach wychowania pozaszkolnego, którzy nie powinni być tylko fachowcami, ale również animatorami swoich uzdolnionych podopiecznych.

Tytuł projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja”, opracowanie i upowszechnianie „Innowacyjnego Modelu Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie” wskazuje na wagę nauki w edukacji przez sztukę w klasach 1–3. Sygnalizuje on, że ważne jest nie tylko opieranie się na dowolnej kreatywności dziecka (często nadużywane przez współczesnych nauczycieli), ale na wykorzystaniu nauki w sztuce. W czasach współczesnych sztuka staje się dziedziną interdyscyplinarną sięgającą do technologii informacyjnej, pojawia się w życiu publicznym (podczas konferencji, wystąpień publicznych, czy spotkań prywatnych). W związku z tym w projekcie podkreślamy wagę i rolę wykorzystania źródeł naukowych w edukacji dzieci przez sztukę i połączenie jej z innymi dziedzinami wiodącymi prym w rozwijającym się społeczeństwie, takimi jak np. technologia informacyjna. W perspektywie, tak pojęte zadania projektu przyczynić się mają do zwiększania świadomości własnych działań twórczych i kreatywnych z uwzględnieniem podstaw głównych założeń naukowych oraz możliwości zatrudnienia osób zdolnych plastycznie w różnych dziedzinach życia zawodowego.

Odbiorcami projektu są nauczyciele wychowania wczesnoszkolnego i przedszkolnego a także studenci kierunku pedagogika szczególnie specjalności pedagogika wczesnoszkolna i przedszkolna – czyli przyszli nauczyciele. Przedstawione w modelu metody i formy pracy z dzieckiem zdolnym mają także służyć budowaniu pozytywnego stosunku do nauczania i szkoły wśród dzieci klas początkowych. Metody te służyć zatem mają przede wszystkim nauczycielom kształcącym dzieci w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej.

Tematycznie projekt obejmuje:

- teoretyczne założenia modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie w każdym kraju partnerskim;
- praktyczne aspekty realizacji modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie w każdym kraju partnerskim;
- modelowanie nowych wzorców kształcenia na uczelniach wyższych prowadzone w oparciu o doświadczenia pedagogów opiekujących się dziećmi zdolnymi plastycznie w krajach partnerskich;
- zjawiska łączenia sztuki plastycznej w kształceniu pedagogów edukacji wczesnoszkolnej w krajach partnerskich:
 - interdyscyplinarność – łączenie sztuki plastycznej z innymi przedmiotami szkolnymi
 - transkulturowość – sięganie do wzorców z innych kultur

- transsubiektywność – różne możliwości odbierania i przeżywania sztuki
- strukturalizacja – inspirująca wartość działań mających na celu umiejętność łączeniu różnych teorii plastycznych;
- modelowanie, innych, nowych wzorców kształcenia zauważonych podczas wizyt;
- studyjnych, w oparciu o doświadczenia pedagogów, nauczycieli z krajów partnerskich;
- kryteria oceny dziecka zdolnego plastycznie;
- metody pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie.

Wiedza gromadzona w wyniku wizyt studyjnych do krajów partnerskich pozwoliła na opracowanie innowacyjnego modelu diagnozy, metod, pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie. Innowacyjność modelu wyraża się zarówno w jego odmienności od istniejących rozwiązań, jak i w wysokiej wartości zaproponowanych zmian. Innowacyjność proponowanego modelu wspierania dzieci zdolnych plastycznie polega także na jego uniwersalnym zastosowaniu. Model skierowany jest bowiem zarówno do nauczycieli pracujących z dziećmi uzdolnionymi plastycznie, jak i do tych pracujących z całym zespołem klasowym, a także do rodziców dzieci wykazujących uzdolnienia w omawianej dziedzinie, systemowo także dla władz uczelni kształcących nauczycieli i nauczycieli placówek kształcenia pozaszkolnego. Uniwersalność ta polega na przyjętej koncepcji teoretycznej². W koncepcji tej – obok powszechnie znanej teorii twórczości rysunkowej dzieci Stefana Szumana i psychologicznej koncepcji rozwoju twórczości plastycznej dzieci Stanisława Popka – znalazły się koncepcja Petera Aggletona obejmująca strukturę oraz kształtowanie umiejętności życiowych, umożliwiających człowiekowi pozytywne zachowania przystosowawcze, dzięki którym uczeń skutecznie radzi sobie z zadaniami (wymaganiami) i wyzwaniami codziennego życia oraz teoria konstruowania autorskich programów kształcenia stymulujących i wspierających rozwój uczniów we współczesnej edukacji Janusza Gniteckiego. Te dwie ostatnie koncepcje zaważyły na innowacyjności modelu NSE; dzięki nim bowiem model ten można i trzeba stosować nie tylko w ramach pracy z dziećmi obdarzonymi darem uzdolnień plastycznych, ale również w pracy z wszystkimi dziećmi, wspomagając działaniami plastycznymi ich edukację piśmienniczą i czytelniczą a także, co do tej pory było słabo podkreślane w publikacjach pedagogicznych, kształcąc przez odpowiednio prowadzone zajęcia plastyczne ich umiejętności życiowe (tj. wytrwałość, cierpliwość, doprowadzanie zadań do końca realizacji, umiejętność argumentowania wyboru tematu, odpowiedzialności za wybrany temat).

Autorami modelu są naukowcy i praktycy na co dzień pracujący z dziećmi w wieku przedszkolnym oraz wczesnoszkolnym. W gronie Autorów opisów poszczególnych modeli pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w krajach partnerskich znaleźli się:

- pedagodzy: prof. nadzw. dr hab. Teresa Giza, prof. dr hab. Bożena Muchacka, prof. nadzw. dr hab. Teresa Olearczyk, dr Joanna Aksman, dr Krystyna Grzesiak, dr Klaudia Węc,
- psychologodzy: doc. dr Stanisław Nieciuński, dr Małgorzata Karpińska-Ochalek, dr Maria Kliś,
- metodycy edukacji plastycznej: doc. dr Danuta Skulicz, dr Jolanta Gabzdyl, mgr Anna Zięba,
- artyści i historycy sztuki: prof. dr hab. Stanisław Hryń, dr Anna Dettlof, mgr Katarzyna Piętka.

² Dokładne omówienie teorii budującej koncepcję modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” znajduje się z tabeli omawiającej strukturę modelu w podrozdziale 3, w części I raportu oraz w publikacji: J. Aksman (red.), *Nauka – Sztuka – Edukacja. Innowacyjny model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2013, punkt 1: Struktura modelu, s. 247.

Interdyscyplinarne zespoły miały za zadanie opis poszczególnych elementów modeli pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w krajach partnerskich oraz – po przeprowadzeniu badań porównawczych – opracowanie modelu końcowego, wykorzystującego wnioski opisów pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w krajach partnerskich i możliwego do wdrożenia w warunkach pracy polskiej szkoły. **Poszczególne elementy modelu** obejmowały:

1. Część diagnostyczną, opisującą specyfikę procesu diagnostycznego dziecka zdolnego oraz zawierającą wybrane i przetłumaczone na język polski narzędzia diagnostyczne stosowane do diagnozy dzieci zdolnych w krajach partnerskich,
2. Część psychologiczno-pedagogiczną opisującą obszary i sposoby wsparcia dziecka zdolnego plastycznie,
3. Część programową dotyczącą programów edukacji plastycznej,
4. Część poświęconą kształceniu nauczycieli edukacji plastycznej,
5. Część metodyczną, ukazującą formy i metody pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie.

Schemat nr 1: Elementy modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” – pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w edukacji wczesnoszkolnej.

Elementy modeli pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie w krajach naszych partnerów (Słowacja, Słowenia, Ukraina) oraz model skomponowany na podstawie zgromadzonych materiałów, możliwy do adaptacji w warunkach pracy polskiej szkoły szczegółowo opisany znajduje się w publikacji: „*Nauka – Sztuka – Edukacja*”. *Innowacyjny Model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie*³ (część pierwsza i druga publikacji). W części trzeciej zamieszczone są także wybrane dla potrzeb modelu narzędzia diagnozy dziecka zdolnego plastycznie pochodzące z Ukrainy i Słowenii oraz materiały pomocnicze dla nauczycieli: przykładowy scenariusz zajęć opracowany przez Danutę Skulicz, ukazujący innowacyjność w prowadzeniu zajęć plastycznych według teorii kształtowania umiejętności życiowych młodego człowieka, kategorie analizy dzieła plastycznego według Stanisława Popka, prace

³ J. Aksman (red.), *Nauka – Sztuka – Edukacja. Innowacyjny model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie*, op. cit.

plastyczne dzieci ze Słowacji, Słowenii i Ukrainy oraz filmy obrazujące dobre praktyki wdrażania modelu NSE w szkołach partnerów zagranicznych i w szkołach Małopolski.

Stworzony model wdrażany był w wybranych małopolskich szkołach w semestrze letnim roku szkolnego 2012/2013; wyniki pierwszego próbnego wdrażania znajdujące się w części drugiej niniejszego raportu, posłużą do dalszych jego rekomendacji w województwie małopolskim i poza Małopolską. Model zostanie także od roku akademickiego 2013/2014 włączony do programu kształcenia przyszłych nauczycieli na kierunku pedagogika, specjalność: pedagogika wczesnoszkolna w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego i w przyszłości do innych zainteresowanych uczelni.

Mamy nadzieję, że podjęte przez nas działania wpłyną na zmianę sytuacji dzieci uzdolnionych plastycznie w edukacji wczesnoszkolnej w województwie małopolskim. Dzięki modelowi, nauczyciele, którzy będą stosować elementy modelu w swojej pracy zawodowej – docenią potrzebę odpowiednio prowadzonej edukacji plastycznej w wieku wczesnoszkolnym oraz potrzebę ciągłego samodoskonalenia. Będą oni samodzielnie umieli zdiagnozować potrzeby edukacyjne dzieci, aby następnie objąć je specjalnie przygotowanymi działaniami, w pełni wykorzystując przy tym potencjał regionu i Krakowa.

Joanna Aksman

NAUKA
SZTUKA
EDUKACJA

CZĘŚĆ I

Ogólne założenia projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

1. Cele i działania podejmowane w ramach projektu

Celem głównym projektu było utworzenie nowej sieci współpracy Polski z Ukrainą, Słowacją i Słowenią, aby rozpoznać i wdrożyć nowe wzorce diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie.

Współpraca ta zaowocowała utworzeniem strony internetowej (www.artisticallygifted.eu), zawierającej opisy poszczególnych działań w projekcie: szkoleń nauczycieli i naukowców oraz studentów pedagogiki, prowadzonych przez przedstawicieli krajów partnerskich, opis wizyt studyjnych w krajach partnerskich, odwiedzanych placówek edukacji pozaszkolnej oraz przedszkoli i szkół, zdjęcia technik plastycznych, filmy obrazujące modele pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie w krajach sieci i inne. To początek sieci współpracy; mamy nadzieję, że w trakcie wdrażania projektu w małopolskich szkołach podstawowych oraz w innych placówkach, strona wypełni się informacjami z regionu, a także od osób zainteresowanych podjętą przez nas tematyką.

W ramach dalszych, już pozaprojektowych działań, w sieci współpracy powstała kolejna publikacja z partnerem z Ukrainy (*Pedagogiczne i społeczne wsparcie uzdolnionych dzieci i młodzieży*⁴). Z kolei w roku akademickim 2013/2014 we współdziałaniu z partnerem ze Słowenii Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego na kierunku: Pedagogika uruchomiła nową specjalność: *Pedagogika inkluzyjna* (kształcąca pedagogów umiejętnie wspierających dzieci zdolne oraz dzieci z trudnościami edukacyjnymi). Liczymy, że stworzona sieć współpracy zaowocuje kolejnymi ciekawymi edukacyjnie zdarzeniami.

Wypracowany model będzie miał efekty długofalowe. Planowana jest dalsza praca nad wdrożeniem całego 3-letniego programu działań proponowanych w modelu przy współpracy nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, którzy uczestniczyli w szkoleniach i wdrażali model w jednym semestrze swojej pracy szkolnej. W tym celu podczas konferencji kończącej projekt (15–16 września 2013 r.) planowane

⁴ O. Bocharova, J. Aksman (red.), *Pedagogiczne i społeczne wsparcie dzieci i młodzieży uzdolnionej*, cz. II, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2013.

jest spotkanie z dyrektorami szkół chętnymi do realizacji działań modelu przy wsparciu merytorycznym uczelni wyższej.

Na stałe model zostanie także wprowadzony w program kierunku Pedagogika, specjalności: Pedagogika wczesnoszkolna z wychowaniem plastycznym, Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Modelowa sytuacja docelowa będzie przekłada się na zmianę sytuacji dzieci uzdolnionych plastycznie w szkołach podstawowych klas 1–3 w województwie małopolskim – dostrzeganie ich potrzeb oraz skierowanie do nich odpowiednich działań. Dzięki rozwiązaniu kluczowych problemów, takich jak brak odpowiednich kwalifikacji i postaw nauczycieli oraz wprowadzeniu nowych metod pracy z dziećmi uzdolnionymi plastycznie, w przyszłości będzie możliwe pełniejsze wykorzystanie potencjału regionu, województwa i Krakowa, które posiadają silnie zakorzenione tradycje artystyczne i są kojarzone ze sztuką i wszelką działalnością artystyczną.

Przypomnijmy, że cel projektu spójny jest z celami programu Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego:

- tworzenia nowych, innowacyjnych rozwiązań (nowy model pracy i opieki nad dzieckiem zdolnym),
- podniesienia kwalifikacji uczestników,
- zbliżenia kultur ukraińskiej, słowackiej, słoweńskiej i polskiej.

W założeniach projektu opracowano następujące cele szczegółowe/bezpośrednie:

- podniesienie kwalifikacji 10 nauczycieli z zakresu diagnozy, pracy i opieki nad dziećmi uzdolnionymi plastycznie dzięki wyjazdom studyjnym do krajów partnerskich.
- podniesienie kwalifikacji 10 studentów kierunku Pedagogika wczesnoszkolna Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego z zakresu diagnozy, pracy i opieki nad dziećmi uzdolnionymi plastycznie wyjazdów studyjnych,
- kształtowanie postaw kreatywnych u nauczycieli oraz przyszłych nauczycieli (studentów) przez obserwacje wzorców zagranicznych dzięki wyjazdom studyjnym,
- stworzenie Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie, dzięki skorzystaniu z wypracowanych modeli krajów partnerskich,
- uatrakcyjnienie programu studiów kierunku: pedagogika przez wprowadzenie innowacyjnego przedmiotu z zakresu Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie,
- transfer wiedzy, dobrych praktyk dotyczących pracy z uczniem zdolnym plastycznie, dzięki utworzeniu nowych sieci współpracy.

Wszystkie wyżej wymienione cele zostały osiągnięte. Trzy pierwsze cele szczegółowe udało się spełnić z nadstatkiem. Trzy wyjazdy studyjne realizowane w lutym, marcu, czerwcu – pozwoliły na uczestnictwo w programach badawczych (tworzenie narzędzi i badania terenowe w krajach partnerskich) 15 naukowców i metodyków oraz 15 studentów kierunku: pedagogika. Prace zostały, wskutek licznych spotkań całego zespołu oraz podzespołów wyjeżdżających do poszczególnych krajów, podzielone na 5 elementów (diagnoza, wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, treści i program edukacji plastycznej, metody i formy realizacji, kształcenie i doksztalcanie nauczycieli) stanowiących model „Nauka – Sztuka – Edukacja”. Za każdy element modelu odpowiadał jeden nauczyciel akademicki i współpracujący z nim student. W ten sposób w fazie tworzenia narzędzi służących do zbierania pożądanych informacji podczas wyjazdów studyjnych oraz w fazie określania wniosków z przeprowadzonych analiz, stworzona została

możliwość współdziałania nauczyciela akademickiego i studenta w relacji Mistrz–Uczeń. Atmosfera pracy, a także jej organizacja (spotkania: przed wyjazdem, podsumowujące każdy dzień pobytu na wyjeździe oraz podsumowujące każdy wyjazd) sprzyjały podnoszeniu kwalifikacji, zdobywaniu nowych umiejętności i wzorców działania oraz bycia kreatywnym. Dowodem na to są relacje studentów w biuletynach, opisujących realizację poszczególnych faz projektu, w tym przypadku wyjazdów studyjnych oraz relacje studentów i nauczycieli akademickich ujęte w programie telewizyjnym obrazującym prace nauczycieli akademickich ze studentami na Wydziale Nauk Humanistycznych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (*Magazyn Akademicki* z dn. 29.06.2012 r. emitowany w Telewizji Kraków⁵), a także w trzech – stworzonych już poza zamierzeniem projektu – filmach obrazujących modele pracy z uczniami zdolnymi plastycznie w Słowacji, Słowenii i na Ukrainie⁶.

Od czerwca do grudnia 2012 r. trwały prace nad opracowaniem Innowacyjnego Modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w edukacji wczesnoszkolnej. Powstały trzy modele (5-elementowe) pracy z dzieckiem zdolnym na Słowacji, w Słowenii i na Ukrainie. Posłużyły one, autorom modelu możliwości do wykorzystania w warunkach funkcjonowania polskiej szkoły, do dogłębnej analizy porównawczej i transpozycji tych elementów i rozwiązań praktycznych, które zasługiwały na szczególną uwagę. Stworzony model został poddany recenzji przez Autorów zagranicznych zajmujących się tematyką dzieci zdolnych w odwiedzanych krajach (Patricii Biarincovej, Annie Kožuh, Olenie Boczarovej). Po złożeniu całości publikacji z wyodrębnieniem: części pierwszej (opisującej modele w poszczególnych krajach), części drugiej (opisującej model możliwy do zastosowania w Polsce) oraz części trzeciej (zawierającej narzędzia diagnostyczne do oceny dzieci zdolnych oraz materiały pomocnicze dla nauczycieli) model został poddany kolejnej recenzji dokonanej przez polską Recenzentkę – specjalistkę z tematyki zdolności dzieci i młodzieży – Urszulę Szuścik. Wszystkie recenzje były pozytywne, nie zawierały uwag merytorycznych jedynie natury technicznej. Fragmenty recenzji przedstawione zostały w podrozdziale 4 niniejszej części raportu.

Przedostatni cel w pełni zostanie osiągnięty po skończeniu roku akademickiego 2013/2014, bowiem w tym roku planowana jest realizacja przedmiotu: *Praca z dzieckiem zdolnym* oraz przedmiotu: *Metodyka edukacji plastycznej w przedszkolu i klasach 1–3*, w której uwzględniony będzie w treściach nauczania model „Nauka – Sztuka – Edukacja”. Mamy także nadzieję, że dzięki upowszechnieniu publikacji opisującej model (nakład 900 egzemplarzy przekazanych na konferencji i wysłanych do szkół i uczelni) spotka się on także z zainteresowaniem nowych nauczycieli i wykładowców.

Ostatni z celów szczegółowych dotyczył rozpoczęcia transferu wiedzy, dobrych praktyk dotyczących pracy z uczniem zdolnym plastycznie, dzięki utworzeniu nowych sieci współpracy. Dbając o realizację tego zamierzenia utworzona została strona internetowa (www.artisticallygifted.eu), na której sukcesywnie zamieszczone były opisy poszczególnych działań w projekcie oraz materiały uczestników projektu, tak zagranicznych jak i polskich. Są to zarówno prezentacje multimedialne, teksty naukowe, fragmenty badań studentów dotyczących dziecka zdolnego plastycznie, jak i relacje filmowe i fotograficzne (filmy i biuletyny projektowe). Po zakończeniu projektu na stronie internetowej znajdzie także swoje miejsce publikacja opisująca model NSE wraz z uwagami na temat jego wdrażania oraz materiałami dla nauczycieli i wykładowców, narzędziami diagnostycznymi i filmami (film podsumowujący opisujący model i jego sposób wdrażania, przetłumaczony będzie na trzy języki: słowacki, słoweński i ukraiński). Zakłada się, że w trakcie wdrażania projektu w małopolskich szkołach podstawowych oraz w innych placówkach edukacyjnych strona będzie w pełni aktywna, wypełni się informacjami z regionu, a także od partnerów zagranicznych zainteresowanych podjętą przez nas tematyką.

⁵ www.ka.edu.pl/multimedia/video,9,magazyn-akademicki.html.

⁶ www.artisticallygifted.eu zakładka: filmy.

W zamierzeniu dzięki stworzonym kontaktom (partnerzy zagraniczni, partner z Polski a twórcy modelu, twórcy modelu a nauczyciele wdrażający model, wykładowcy a studenci kierunku: pedagogika wyposażeni w wiedzę o modelu) sieć stanie się platformą wymiany doświadczeń i informacji o realizacji poszczególnych części modelu w praktyce szkolnej.

Działania podjęte w projekcie z podziałem na zadania beneficjenta, partnerów zagranicznych oraz partnera krajowego przedstawiały się następująco:

1. Organizacja seminarium wprowadzającego

- **Krakowska Akademia:**

- przygotowanie spotkania seminaryjnego na terenie Kampusu Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego,
- zapewnienie cateringu dla uczestników,
- zapewnienie noclegu dla partnerów zagranicznych,
- udział w debatach dotyczących przygotowania programów warsztatów teoretycznych oraz wizyt studyjnych.

- **Partnerzy zagraniczni:**

- jednodniowy udział w debatach prowadzonych w Krakowskiej Akademii dotyczących przygotowania programów warsztatów teoretycznych oraz wizyt studyjnych – 3 osoby z każdego kraju partnerskiego.

- **Partner krajowy:**

- udział w debatach dotyczących przygotowania programów warsztatów teoretycznych oraz wizyt studyjnych.

Seminarium inaugurujące projekt „Nauka – Sztuka – Edukacja opracowanie i upowszechnianie innowacyjnego modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie” odbyło się 27 października 2011 roku w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Otwarcia seminarium dokonał Rektor Krakowskiej Akademii, prof. dr hab. Jerzy Malec. Swoją obecnością uczestników seminarium zaszczylił członek zarządu województwa małopolskiego, Stanisław Sorys. Zakres merytoryczno-rzeczowy projektu przybliżyła zebranych dr Joanna Aksman, koordynator projektu. Następnie każdy z partnerów zaangażowanych w realizację projektu zaprezentował swoją instytucję. Dr Olena Boczarowa oraz dr Olena Nafaniec omówiły system szkolnictwa na Ukrainie oraz działalność pedagogiczną Liceum przy Donieckim Uniwersytecie Narodowym. Prof. nadzw. dr hab. Tomasz Jablonsky przedstawił funkcjonowanie Uniwersytetu Katolickiego w Rużomberku, prof. nadzw. dr hab. Anna Kożuh oraz Eda Patru przybliżyły działalność Uniwersytetu na Primorskem, mgr Lucyna Frąckiewicz-Godyń, prezes Polskiego Stowarzyszenia Wychowania Pozaszkolnego im. Aleksandra Kamińskiego – zaprezentowała działalność Stowarzyszenia. Kolejna część seminarium dotyczyła ukonstytuowania się grup związanych z wizytami studyjnymi w krajach instytucji partnerskich. W tym celu odbyły się trzy warsztaty:

- pierwszy – dotyczący wizyty studyjnej na Ukrainie – moderatorzy doc. dr Danuta Skulicz, dr Krystyna Grzesiak,
- drugi – dotyczący wizyty studyjnej na Słowacji – moderator doc. dr Teresa Olearczyk,
- trzeci – dotyczący wizyty studyjnej na Słowenii – moderator prof. nadzw. dr hab. Anna Kożuh.

Po zakończeniu prac warsztatowych, moderatorzy przedstawili wnioski z poszczególnych warsztatów oraz wstępny zarys merytoryczny każdej z wizyt. Miłym akcentem kończącym seminarium był wernisaż wystawy prac fotograficznych prof. nadzw. dr hab. Anny Kożuh pt.: *Potencjał a możliwości edukacyjne na wyspach Oceanu Indyjskiego*. Otwarcia wystawy dokonał Kanclerz Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego doc. dr Klemens Budzowski⁷.

2. Szkolenia wprowadzające

- **Krakowska Akademia:**

- udostępnienie sal potrzebnych na szkolenia,
- przeprowadzenie rekrutacji studentów biorących udział w szkoleniach i wyjazdach,
- zapewnienie noclegu partnerom zagranicznym prowadzącym szkolenia.

- **Partnerzy zagraniczni:**

- prowadzenie szkoleń teoretycznych z zakresu systemów oświaty i sposobów pracy z uczniami zdolnymi oraz uczniami zdolnymi plastycznie w swoich placówkach (Ukraina, Słowacja, Słowenia) dla studentów (5 osób), specjalistów-metodyków (5 osób) oraz ekipy filmowej (3–4 osoby), podczas wizyt studyjnych.

- **Partner krajowy:**

- udział w szkoleniach teoretycznych z zakresu systemów oświaty oraz sposobów pracy z uczniami zdolnymi i uczniami zdolnymi plastycznie (Ukraina, Słowacja, Słowenia).

Szkolenia wprowadzające realizowane były przez partnerów zagranicznych projektu, w kampusie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Odbyły się trzy takie szkolenia:

- 7–8 listopada 2011 roku szkolenie dla uczestników projektu przeprowadzili przedstawiciele Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberoku, mgr Patricia Biarincova, dr Jozef Zentko,
- 21–22 listopada 2011 roku szkolenie przeprowadzili przedstawiciele Liceum dla utalentowanych uczniów klas starszych obwodu donieckiego przy Donieckim Uniwersytecie Narodowym, dr Olena Boczarova, dr Olena Nafaniec,
- 5–6 grudnia 2011 roku szkolenie przeprowadzili przedstawiciele Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu na Primorskem, Eda Patru, Lara Kobal.

W ramach szkoleń oprócz wiedzy teoretycznej na temat systemów oświaty zaprezentowano sposoby pracy z uczniami zdolnymi plastycznie, obowiązujące w placówkach partnerskich. W poszczególnych szkoleniach brały udział osoby zainteresowane wizytami studyjnymi w wybranych krajach partnerskich. Każda grupa składała się z pracowników naukowych, studentów i przedstawicieli ekipy telewizyjnej. Osoby biorące udział w szkoleniach zapoznały się również z działalnością Centrum Młodzieży im. dr H. Jordana. W czasie wizyty w Centrum Młodzieży uczestnikom zaprezentowane zostały formy i metody pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Dodatkowo przedstawiciele partnerów zwiedzili dwie krakowskie placówki edukacji kulturalnej, prowadzące zajęcia dla dzieci zdolnych plastycznie: Muzeum Narodowe w Krakowie oraz Muzeum Sztuki Współczesnej MOCAK.

⁷ Fragment z Biuletynu nr 1 opisującego i dokumentującego działania projektu: www.artisticallygifted.eu zakładka: Aktualności.

3. Wizyty studyjne

- **Krakowska Akademia:**

- logistyczne zorganizowanie trzech wyjazdów studyjnych dla studentów oraz wykładowców do placówek w krajach partnerskich,
- obserwacje, wywiady, ankiety, analizy sylabusów, hospitacje i inne działania prowadzone podczas wizyt studyjnych,
- opracowywanie cząstkowych modeli pracy i opieki nad dzieckiem zdolnym plastycznie po każdej wizycie studyjnej (zespół 5 naukowców i 5 studentów oraz 3–4 osoby ekipy filmowej)

- **Partnerzy zagraniczni:**

- opieka nad grupą studentów i specjalistów z Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego podczas tygodniowego pobytu,
- pomoc w zorganizowaniu noclegu, wyżywienia, przekazywanie wiedzy oraz potrzebnych informacji.

- **Partner krajowy:**

- udział 2 osób w wyjazdach studyjnych, obserwacje, wywiady, ankiety, analizy sylabusów, hospitacje i inne działania prowadzone podczas wizyt studyjnych,
- opracowanie modeli pracy i opieki na dzieckiem zdolnym plastycznie po każdej wizycie studyjnej.

WIZYTA STUDYJNA NA SŁOWACJI, 20–26 LUTEGO 2012⁸

W dniach 20–26 lutego 2012 roku odbyła się wizyta studyjna na Słowacji – w Katolickim Uniwersytecie w Ružomberku. Celem wyjazdu było zebranie materiału badawczego, mającego posłużyć do zbudowania modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie, na bazie doświadczeń partnera ze Słowacji. W pierwszym dniu wizyty hospitowane były pozalekcyjne zajęcia plastyczne w placówce Zakładna Umelecka Skola Ludovita Fullu. Jest to popołudniowa szkoła publiczna dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Uczęszczają tam dzieci zdolne, które pragną rozwijać swoje talenty. W drugim dniu wizytowana była Skola pre Mimoriadne Intelektovo Nadane Deti. Placówka ta jest publiczną szkołą podstawową dla dzieci o ilorazie inteligencji powyżej 130 IQ (dzieci przechodzą testy w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej). Ramowy program pracy tworzony jest w oparciu o wytyczne Ministerstwa Edukacji. W kolejnym dniu hospitowane były zajęcia plastyczne. Zakładna Skola Bystrycka Cesta oferuje zajęcia dla dzieci uzdolnionych plastycznie, prowadzone są klasy z rozszerzonym językiem angielskim oraz klasy z rozszerzonym programem sportowym. Czwarty dzień pobytu grupa naukowców, studentów oraz ekipa telewizyjna rozpoczęła od wizyty w Skole Uzikoveho Vytvrmictva (Szkoła Sztuki Stosowanej, dla starszych uczniów). W szkole tej młodzież uczęszcza na zajęcia z malarstwa, fotografii, grafiki, projektowania odzieży i kostiumów scenicznych, projektowania przedmiotów dekoracyjnych oraz tworzenia reklamy. Następnie uczestnicy zwiedzali wybrane pracownie Katedry Wychowania Plastycznego Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu w Ružomberku i hospitowali zajęcia z rzeźby. W piątym dniu pierwszym punktem dnia była Materska Skola, gdzie grupa studyjna obserwowała zajęcia plastyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym. Ponadto hospitowana była również lekcja muzealna dla dzieci poświęco-

⁸ Opis wizyt studyjnych pochodzi z Biuletynów nr 1,2,3 opracowanie K. Grzesiak i zespoły studyjne: www.artisticallygifted.eu, zakładka: Aktualności, data wejścia na stronę: 2.08.2013 r.

na rzemiosłu artystycznym w Liptovshkim Muzeum w Ružomberoku. Wizyta studyjna zakończyła się spotkaniem grupy naukowców, studentów oraz ekipy telewizyjnej – omówiono na nim zebrany materiał badawczy.

WIZYTA STUDYJNA NA UKRAINIE, 19–26 KWIETNIA 2012 r.

Oficjalne powitanie obejmowało wystąpienia Eleny Nafaniec (nauczycielki języka rosyjskiego i literatury Liceum przy Narodowym Uniwersytecie w Doniecku oraz metodyka i specjalistę wyższej kategorii, od 1993 roku założycielki i kierownika międzynarodowego klubu Niebieski Ptak) oraz Eleny Boczarovej (docenta Państwowego Instytutu Języków Obcych w Gorliwce) i Marianny Demidowej. Następnie grupa naukowców, studentów i ekipa telewizyjna uczestniczyła w zajęciach zorganizowanych dla doksztalcających się nauczycieli plastyki z regionu donieckiego. Odbyło się spotkanie z kierownictwem Instytutu Podyplomowego Kształcenia Pedagogicznego (IPPO) z Centrum Regionalnego w Doniecku – prorektor ds. pracy naukowo-pedagogicznej Natalią Pastuchową. Część roboczą rozpoczęło wystąpienie dr. Pastuchowej. Druga część zajęć przygotowanych przez Swietlanę Łobyncewą obejmowała warsztaty. W warsztatach uczestniczyli również ukraińscy nauczyciele plastyki. Przedstawiono innowacyjne techniki pracy w edukacji plastycznej. Uczestnicy warsztatów wykonywali prace techniką monotypii suchej, mokrej i przeciągniętej. Zapoznali się również z techniką śmieci artystycznych, technologią kawową, w końcowej części warsztatów dokonano prezentacji wybranych prac uczniów. Drugi warsztat poprowadziła Ludmiła Osokina z Mariupola. Celem jej autorskiej koncepcji jest rozwijanie zdolności plastycznych i twórczych dzieci przy zastosowaniu technik eko. Wśród pomysłów i prac przedstawionych przez autorkę znalazły się aplikacje z suchych liści i kwiatów, z tkanin, mozaiki z fasoli, biżuteria z nasion, figurki z masy solnej, aplikacje z kory, makaronu, wydmuszki z jajek.

Kolejnym punktem pobytu w Liceum nr 48 było hospitowanie zajęć plastycznych w klasie czwartej. Lekcję przygotowała i przeprowadziła nauczycielka plastyki i kultury artystycznej Elena Fierapontowa. Gospodarze pokazali uczestnikom Park Kutych Figur, w którym znajduje się kilkadziesiąt rzeźb; ostatnie są związane tematycznie z Euro 2012.

W kolejnym dniu pobytu na Ukrainie grupa studyjna odwiedziła Szkołę Ogólnokształcącą (klasy 1–11) nr 37 w Makiejewce (miasto nieopodal Doniecka) oraz mieszczące się w budynku szkoły Rejonowe Centrum Kultury Polskiej. Uczestnicy wizyty studyjnej mogli zobaczyć prace, w których wykorzystano różne techniki artystyczne (hafty, quilling, frotaż, papier-mache, aplikacje, wyszywanki, wyklejanki). Odbyło się również spotkanie z panią Galiną Bielolusową – nauczycielem plastyki. Główne trzy cele jej pracy to wychowanie estetyczne, etyczne i rozwijanie umiejętności plastycznych. Nauczycielka uczy, jak odróżniać przedmioty masowe od artystycznych, przemysłowe – od sztuki. Rozwija gust estetyczny. Uczestnicy mieli okazję oglądać wystawę prac jej uczniów oraz fragment przedstawienia kukielkowego. W Rejonowym Centrum Kultury Polskiej, jakie mieści się przy szkole, odbyło się spotkanie z nauczycielami prowadzącymi zajęcia pozaszkolne w mieście Krasnoarmiejsk (z Krasnoarmiejskiego Centrum Twórczości i Czasu Wolnego) oraz ze wsi Siergiejewka w rejonie Krasnoarmiejskim. Centrum pełni w swoim środowisku funkcje społeczne i pedagogiczne. W zajęciach uczestniczyły zarówno dzieci, jak i osoby dorosłe w tym również niepełnosprawni. Zakres wykorzystywanych technik artystycznych jest bardzo szeroki. Uczestnicy wizyty studyjnej zwiedzili także tutejsze muzeum – zbiory pamiątek gromadzonych przez centrum polonijne. Następnego dnia głównym punktem programu był Państwowy Show – Teatr Kostiumowy Panienczka. Mottem działalności założycielki i kierownika placówki jest przekonanie Wasyla Suchomlińskiego, że: *Dzieci powinny żyć w świecie piękna, gry, bajki, muzyki, rysunku, fantazji, twórczości*. W pracy pedagogicznej wspiera ona różnorodne talenty artystyczne dzieci: plastyczne, w zakresie robótek ręcznych, krawieckie, muzyczne, baletowe, taneczne i teatralne. Uczestnicy wizyty

studyjnej obejrzeni pamiątki i albumy z archiwum teatru oraz fragmenty przedstawień. Kolejny dzień to wizyta w Liceum przy Narodowym Uniwersytecie w Doniecku, które jest partnerem zagranicznym w projekcie „Nauka – Sztuka – Edukacja”. Partnerzy z Polski poznali historię placówki, jej cele, zadania i zasady funkcjonowania. A także obejrzeni prezentacje licznych kółek zainteresowań działających w szkole. Zorganizowano prezentacje i warsztaty, przygotowane oraz poprowadzone przez pedagogów i podopiecznych z Krasnoarmiejskiego Centrum Twórczości i Czasu Wolnego. Obecni byli także nauczyciele i uczniowie z oddziału sztuk plastycznych szkoły artystycznej nr 1 w Doniecku: Ludmiła Szvec, Lubow Kolokołowa i Swietłana Czersina.

Kolejne spotkanie odbyło się w Szkole Ogólnokształcącej z poszerzonym programem nauczania języków obcych nr 19 w Doniecku. Dzieci przypomniły etapy i techniki bezpieczeństwa pracy na lekcji plastyki. W ramach warsztatu wykonywano pocztówki, dekorując je różami wykonanymi samodzielnie z bibułki, pod kierunkiem nauczycielki. Drugie spotkanie odbyło się w Kompleksie Szkolno-Edukacyjnym nr 5 w Doniecku im. N. Bojko, którego dyrektorem jest Wiktoria Kowal. Odbyła się hospitacja lekcji integracyjnej (integracja dotyczyła treści przedmiotowych z plastyki i języka ukraińskiego). W ostatnich dniach wizyty studyjnej odbyło się kilka spotkań podczas, których sformułowano wnioski do modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie na Ukrainie.

WIZYTA STUDYJNA W SŁOWENII, 10–16 CZERWCA 2012 R.

10 czerwca grupa studyjna spotkała się z władzami uczelni Wydziału Pedagogicznego na Uniwersytecie w Koprze. Grupę przywitała pani Dziekan Wydziału Pedagogicznego prof. Maria Cotic. Przedstawiono program pobytu w Słowenii oraz opiekunkę, która towarzyszyła podczas wizyt w różnych placówkach oświatowych. Była nią pani Janja Vrabec Janezice, wykładowca na Uniwersytecie w Koprze, przygotowująca studentów do pracy w przedszkolu. Po wizycie na Uniwersytecie, grupa studyjna udała się do Muzeum Regionalnego w Koprze. Tam odbyło się spotkanie z pedagogiem prowadzącym zajęcia edukacyjne w muzeum. Warsztaty tam prowadzone odbywają się w soboty i przeznaczone są dla różnych grup wiekowych, zarówno dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, jak i dla młodzieży i osób dorosłych. Punktem wyjścia tych zajęć jest zawsze wątek związany z muzeum i jego aktualną wystawą. Zajęcia przeznaczone są dla wszystkich chętnych. Muzeum współpracuje też ze szkołami. Na uwagę zasługuje realizowany w placówce program zajęć plastycznych, ściśle oparty na podstawie programowej i powiązany z celami i tematami lekcji. Na koniec tego typu zajęć organizowana jest wystawa prac plastycznych dzieci. Placówka nie prowadzi zajęć dla dzieci zdolnych plastycznie, ale czasami na prośbę nauczycieli przygotowywane są takie spotkania. Muzeum preferuje tradycyjne metody plastyczne: malowanie, lepienie z gliny, szycie. Nie wykorzystuje się nowych technologii, np. komputera, bowiem – ten dzieci mają w domu i spędzają przy nim zbyt dużo czasu. Instytucje kulturalne na wybrzeżu Słowenii wydają gazetę „Svetilnik”, publikującą prace wykonane przez uczestników warsztatów muzealnych, a także ofertę edukacyjną tego typu placówek.

We wtorek 11 czerwca grupa studyjna uczestniczyła w zajęciach plastycznych w kl. II Szkoły Podstawowej Antona Ukmarja w Koprze. Były one prowadzone przez dwie studentki Wydziału Pedagogiki pod kierunkiem wychowawczyni klasy Larisy Stoki. Uczniowie, oglądając film, zapoznali się z pojęciem reliefu i jego typami. Kolejnym etapem lekcji była praca plastyczna. Na aluminiowej tacy dzieci wykonywały własne reliefy, tematem zadanej pracy był podwodny świat. Przed tymi zajęciami, a także w trakcie – jeżeli była taka konieczność – dzieci wyciszały się śpiewając piosenki. Po zakończonej pracy uczniowie dokonali analizy swoich wytworów. Po opisie swoich prac uczniowie wrócili do ławek i w zeszytach namalowali przebieg zajęć. Na zajęciach wykorzystano głównie metody problemowe oraz metody ćwiczebne. Dzieci pracowały indywidualnie, a nauczyciel ograniczał swoją rolę do kierowania oraz

instruowania pracą ucznia. Wytwory nie były oceniane. Ograniczono się tylko do prezentacji prac przez samego ucznia, który opowiadał o swoim dziele. Po zajęciach odbyło się spotkanie z pedagogiem panią Nadią Sentic Sorgo, która przybliżyła temat pracy szkoły z uczniem zdolnym. Rolą nauczyciela kl. I–III jest obserwowanie i typowanie dzieci zdolnych, które w późniejszych latach objęte są specjalnym programem, w ramach działalności Narodowego Instytutu Edukacji. Oferuje on dzieciom dodatkowe możliwości kształcenia i rozwijania swoich uzdolnień. Pani pedagog zapoznała grupę studyjną ze stosowanym w Słowenii testem OLNAD07, diagnozującym uzdolnienia dzieci i młodzieży.

Kolejna wizyta odbyła się w środę 12 czerwca w Izolii. Znajduje się tam jedno z największych przedszkoli na Wybrzeżu „Muszelka”. Grupa studyjna obserwowała zajęcia 2–3-latków. Zajęcia rozpoczęły się od zabaw z balonami. Dzieci obserwowały i doświadczały, jak zachowują się balony: nadmuchane zawiązane i nie zawiązane, a następnie bawiły się nimi. Po zakończeniu zabawy dzieci otrzymały kartki papieru i ołówki – za ich pomocą miały wyrazić swoje emocje. Dzieci swobodnie kreśliły po kartce, co na tym etapie rozwoju jest naturalne. Dziewczynkom, które były bardziej zaangażowane w swoją pracę wychowawczyni dołożyła kolorowe kredki. Kiedy inni zakończyli już rysowanie i wrócili do zabawy balonami, one z uwagą i skupieniem kończyły swoje prace. Na ich kartkach dało się zauważyć próby rysunku figuratywnego. Po zajęciach odbyła się spotkanie z panią Dyrektor, która przedstawiła główny cel przedszkola, jest nim wspieranie indywidualizmu dziecka przez doświadczenie i przeżycia. Zdolności rozpatrywane są w trzech sferach artystycznych: muzycznej, plastycznej i tanecznej. W każdym przedszkolu jest atelier, gdzie spotykają się utalentowane dzieci. Informacje na temat pracy ze zdolnymi przedszkolakami uzupełniła opiekunka naszej grupy, która omówiła również koncepcję pracy z inteligentnym materiałem⁹.

W czwartek 13 czerwca grupa studyjna odwiedziła Ljubljaną, gdzie zapoznała się ze strukturą i funkcjonowaniem Pionierskiego Domu Młodzieży. Wizyta rozpoczęła się od spotkania z pedagogiem, który przedstawił pracę tej instytucji. Informacje te uzupełniła pani Dyrektor, która opowiedziała, w jaki sposób prezentowane są prace. Prace te wystawiane są nie tylko na wystawach w samej placówce, ale także z wykorzystaniem przestrzeni publicznej, w formie banerów i plakatów, które można podziwiać w różnych częściach Ljubljany. W placówce tej odbywają się połączone warsztaty różnych grup wiekowych. Jest to ciekawy pomysł na integrację międzypokoleniową, kiedy młodzi uczą się od seniorów, a seniorzy czerpią wiedzę od młodych. W Lublianie, grupa studyjna miała też okazję zapoznać się z funkcjonowaniem Szkoły Waldorfskiej, która jest jedną z nielicznych szkół prywatnych w Słowenii. Odbyły się hospitacje zajęć plastycznych. W każdej klasie zajęcia wyglądały podobnie, wykorzystana była technika „mokre na mokrym”. Dzieci malowały ten sam motyw, który na tablicy prezentował nauczyciel, czego efektem były prace niemal identycznie wykonane przez wszystkie dzieci w danej klasie. Jak tłumaczyła jedna z nauczycielek, ta technika ma pozwolić rozwijać w dziecku zdolność poznawania istoty barw.

14 czerwca, odbyło się spotkanie z wykładowcami Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu w Koprze. Dowiedzieliśmy się między innymi, jak wygląda przygotowanie studentów do pracy z dzieckiem zdolnym. Wydział Pedagogiczny przygotował osobny moduł do wyboru na studiach magisterskich. Studenci poznają na zajęciach charakterystyczne cechy dzieci utalentowanych, techniki ich rozpoznawania, a także samodzielnie opracowują indywidualny program pracy z tymi dziećmi. Eda Petru, która jest jednym z wykładowców na Uniwersytecie, a także koordynatorem współpracy między naszymi uczelniami, uzupełniła te informacje o przygotowanie studentów do pracy z dzieckiem zdolnym.

W sobotę 15 czerwca grupa studyjna odbyła spotkanie, aby podsumować pracę i podzielić się spostrzeżeniami z obserwowanych zajęć w różnych placówkach oświatowych. Dla nauczycieli słoweńskich

⁹ To materiał (np. różnorodne nasiona, pióra, nitki, zboża, trociny...), które wręcza się dzieciom po podaniu tematu pracy sukcesywnie.

szkół ważne jest indywidualne podejście do każdego dziecka. Na pewno na grunt polski warto przenieść ujednolicony program pracy z dzieckiem zdolnym, realizowany na Słowenii. Wyjazd był dla wykładowców i studentów, przyszłych nauczycieli plastyki, bardzo pouczający.

4. Wypracowanie innowacyjnego modelu NSE

- **Krakowska Akademia:**

- Opracowanie innowacyjnego modelu na podstawie modeli cząstkowych (zespół 5-osobowy), służącemu kształceniu przyszłych pedagogów oraz podnoszącego kwalifikacje nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej
 - około 5-miesięczne prace zespołu specjalistów,
 - recenzje modelu dokonane przez **ekspertów z krajów partnerskich (3 osoby)**.

Kolejnym działaniem zrealizowanym w ramach projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja” było wypracowanie *Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie* dla klas 1–3, w oparciu o doświadczenia zebrane w czasie wizyt studyjnych na Słowacji, Ukrainie i Słowenii. Model ten opracowany został przez naukowców biorących udział w projekcie i w formie modeli cząstkowych zamieszczony zostanie na stronie internetowej poświęconej realizacji projektu. Poniżej zamieszczamy nazwiska naukowców, twórców modeli cząstkowych oraz twórców modelu przeznaczonego do wdrożenia w warunkach polskich:

Zespół opracowujący modele cząstkowe:

prof. dr hab. Bożena Muchacka, prof. nadzw. dr hab. Teresa Olearczyk, doc. dr Stanisław Nieciński, dr Anna Dettloff, dr Jolanta Gabzdyl, dr Krystyna Grzesiak, dr Małgorzata Karpińska-Ochalek, dr Klaudia Węc, mgr Katarzyna Piętka, mgr Anna Zięba.

Studenci: Paulina Grabowska, Agnieszka Maro, Alicja Grzymek, Paulina Nowak, Elżbieta Gątorska, Agata Herma, Ewa Urbanik, Dorota Dziedzic, Edyta Kosteńska-Kostoń, Zuzanna Wajda, Alicja Fabian, Ewelina Mendyk, Agnieszka Milasz, Kamila Szpak, Natalia Zięcina.

Zespół opracowujący model możliwy do wdrożenia w warunkach polskich:

prof. nadzw. dr hab. Teresa Giza, prof. dr hab. Stanisław Hryń, doc. Dr Danuta Skulicz, dr Joanna Aksman, dr Maria Kliś.

Opracowany model obejmuje pięć elementów (schemat nr 1 raportu), dotyczy następujących zagadnień:

1. Diagnoza uzdolnień plastycznych uczniów w młodszym wieku szkolnym w Słowacji, Słowenii i na Ukrainie. Możliwości wykorzystania doświadczeń zagranicznych w edukacji wczesnoszkolnej w Polsce,
2. Program nauczania z zakresu plastyki dla klas I – III szkół podstawowych,
3. Metody i techniki kształtowania zdolności plastycznych dzieci w młodszym wieku szkolnym. Model metodyki edukacji plastycznej dzieci,
4. Kształcenie i doksztalcenie nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej – na bazie doświadczeń szkolnictwa Słowacji, Słowenii, Ukrainy i Polski,
5. Psychologiczno-pedagogiczne podstawy wspierania rozwoju i sprawowania opieki nad dziećmi uzdolnionymi plastycznie.

Wypracowany model ma służyć w kształceniu przyszłych pedagogów oraz podnoszeniu kwalifikacji obecnych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w Polsce.

Model został poddany recenzjom specjalistów zajmujących się tematyką uzdolnień dzieci i młodzieży pochodzących z krajów partnerskich: mgr Patricii Biarincovej, dr Oleny Boczarovej, prof. nadzw. dr hab. Anny Kožuh w okresie od stycznia do kwietnia 2013 roku. Fragmenty recenzji przedstawiamy w podrozdziale 4, części I niniejszego raportu.

5. Przeprowadzenie szkolenia z innowacyjnego modelu NSE skierowanego do nauczycieli klas 1–3 szkoły podstawowej

• Krakowska Akademia:

- przeprowadzenie rekrutacji nauczycieli (dwie grupy po 10 osób),
- przeprowadzenie warsztatów,
- udostępnienie sal potrzebnych na szkolenie,
- druk certyfikatów dla uczestników szkolenia.

• Partner krajowy:

- pomoc w kampanii promocyjnej,
- pomoc w rekrutacji nauczycieli.

W dniach 24–25 stycznia 2013 roku w kampusie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego odbyło się szkolenie dla 20 nauczycieli klas 1–3 ze szkół podstawowych województwa małopolskiego. Celem szkolenia było zapoznanie nauczycieli z Innowacyjnym Modelem pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie oraz włączenie ich do udziału w dalszych pracach projektu. Szkolenie składało się z dwóch części, teoretycznej i praktycznej – warsztatowej. W pierwszej części szkolenia nauczyciele zapoznali się z następującymi zagadnieniami:

- 1) diagnoza uzdolnień plastycznych dzieci z edukacji wczesnoszkolnej – narzędzia diagnostyczne (prezentacja narzędzi diagnostycznych wykorzystywanych na Słowacji, Ukrainie i Słowenii),
- 2) nowy program edukacji plastycznej w klasach 1–3 w oparciu o doświadczenia Słowacji, Słowenii i Ukrainy,
- 3) metody i techniki edukacji plastycznej w klasach 1–3 – dopasowanie do obecnego programu nauczania,
- 4) nowe formy kształcenia i doksztalcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej (na bazie doświadczeń z wizyt studyjnych w krajach partnerskich),
- 5) psychologiczno-pedagogiczne formy wsparcia dzieci uzdolnionych.

Część druga – warsztatowa – polegała na pracy z Innowacyjnym Modelem i przygotowaniu nauczycieli do wdrożenia jego aspektów w pracy z dziećmi uzdolnionymi plastycznie. W ramach części warsztatowej realizowane były następujące zagadnienia:

- 1) praca z narzędziami służących do diagnozy dzieci zdolnych plastycznie w klasach 1–3 szkoły podstawowej,
- 2) praca z podręcznikiem na semestr letni – nowe działania plastyczne w oparciu o przedstawiony Model.

W czasie zajęć praktycznych, w pracy z nauczycielami, wykorzystane zostały następujące metody:

- projekcyjna, zastosowana w celu doskonalenia praktycznych umiejętności analizy dzieła plastycznego,
- pytań, wykorzystana w celu pobudzenia uczestników do samodzielnego myślenia podczas ćwiczeń z obrazem /prace plastyczne dzieci/,
- zabawowa, zaliczana do tej grupy metod – kinezylogiczna gra dydaktyczna,
- (kolorowy ocean) została wykorzystana celem stworzenia nauczycielom możliwości samodzielnego gromadzenia doświadczeń i wzbogacenia wiedzy,
- ewaluacyjna. W celu uzyskania informacji zwrotnych od uczestników warsztatów, wykorzystano jedną z technik ewaluacyjnych o nazwie: „Zadanie prawdziwe i fałszywe”.

Podczas prezentacji Innowacyjnego Modelu Pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie przedstawione zostały również filmy powstałe podczas wizyt studyjnych na Słowacji, Słowenii i Ukrainie. W trakcie szkolenia odbyły się także spotkania z twórcami modelu (prof. dr hab. Stanisławem Hryniem, prof. nadzw. dr hab. Teresą Gizą, doc. dr Danutą Skulicz, dr Joanną Aksman, dr Marią Kliś), producentami filmów: red. Jackiem Przybylskim i red. Anną Cieślak oraz spotkanie z dr Jolantą Pułką odpowiedzialną za kontakt z nauczycielami w sprawie dalszych badań nad wdrażaniem Modelu w edukacji wczesnoszkolnej.

Każdy uczestnik spotkania otrzymał potwierdzenie odbycia szkolenia w ramach projektu międzynarodowego.

6. Wdrożenie wypracowanego modelu NSE w wybranych małopolskich szkołach podstawowych

- **Krakowska Akademia:**
 - logistyka badań pilotażowych prowadzonych w wybranych szkołach w woj. małopolskim,
 - opracowanie narzędzia do badań pilotażowych,
 - analiza, interpretacja wyników badań, sporządzenie raportu z badań.
- **Partner krajowy:**
 - pomoc w logistyce przeprowadzanych badań pilotażowych.

Po przeszkoleniu, zadaniem nauczycieli było wdrożenie Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie w klasach 1–3.

Od lutego do maja 2013 roku nauczyciele prowadzili zajęcia z dziećmi, z wykorzystaniem Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie. Na szkoleniu i w czerwcu wypełnili oni specjalny kwestionariusz ankiety, w którym zaprezentowali swoje opinie na temat Innowacyjnego Modelu oraz jego roli w usprawnieniu i polepszeniu jakości pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie. Etapy wdrożenia oraz opinie o wypracowanym modelu w szczegółowym opracowaniu znajdują się w części II raportu.

7. Ewaluacja innowacyjnego modelu NSE

- **Krakowska Akademia:**

- ewaluacja zewnętrzna innowacyjnego modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie klas 1–3,
- dokonanie zmian w opracowanym MODELU na podstawie badań pilotażowych i wyników ewaluacji (zespół twórców modelu),
- końcowe opracowanie modelu jako publikacji,
- recenzja wersji ostatecznej MODELU (specjalista z Polski),
- druk publikacji.

Ewaluacja zewnętrzna odbywała się w dwóch ostatnich kwartałach działań podejmowanych w projekcie. Obejmowała zarówno ewaluację innowacyjnego modelu, jak i logistyki prowadzonych prac, ich rzetelności i jakości. Dane dotyczące szczegółowych założeń ewaluacji znajdują się w końcowej części raportu. Na podstawie ewaluacji sformułowano szereg wniosków i rekomendacji dotyczących dalszego upowszechniania i wdrażania modelu (tabela i rekomendacje końcowe w ostatniej części raportu, patrz s. 93 i 100).

Wnioski i sugestie z badań pilotażowych oraz z raportu ewaluacyjnego posłużyły do poprawy formułowanego modelu, będą także cenną podstawą do dalszego wdrażania modelu, badania potrzeb nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej oraz sposobów działań podejmowanych we współpracy z tymi nauczycielami w aspekcie pracy w dziećmi uzdolnionymi plastycznie.

W czerwcu 2013 r. powstała publikacja obejmująca modele pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie na Słowacji, Ukrainie i w Słowenii oraz ukazująca wypracowany model przeznaczony do wdrażania w Polsce. Publikacja ta zawiera także materiały pomocnicze dla nauczycieli: narzędzia diagnostyczne, scenariusz przykładowych zajęć, kartę oceny pracy plastycznej dziecka opracowaną przez S. Popka oraz filmy z dobrych praktyk pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie oraz z wdrażania modelu w wybranych szkołach Małopolski.

Publikacja ta w czerwcu została poddana kolejnej recenzji. Recenzentką była prof. nadzw. dr hab. Urszula Szuścik. Recenzja obok technicznych uwag zawierała wiele pozytywnych stwierdzeń i przekonywała o potrzebie wdrożenia modelu w polskich szkołach.

Książka wraz z płytą DVD zawierającą cztery filmy określające sposoby pracy z dzieckiem zdolnym w Słowenii, na Słowacji, Ukrainie i w Polsce po raz pierwszy została zaprezentowana na konferencji podsumowującej projekt, 15–16 września 2013 r. Publikacja w nakładzie 900 egzemplarzy, będzie rozdana gościom na konferencji i rozesłana do małopolskich szkół podstawowych oraz uczelni wyższych, prowadzących kształcenie nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.

8. Konferencja podsumowująca

- **Krakowska Akademia:**

- przygotowanie konferencji na terenie kampusu Krakowskiej Akademii,
- zapewnienie cateringu,
- zapewnienie noclegu dla partnerów zagranicznych,

- stworzenie materiałów konferencyjnych, płyt DVD z koncepcją praktyczną, wskazówkami do Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie dla każdego uczestnika,
 - przedstawienie filmu obrazującego prowadzenie zajęć w oparciu o wypracowany model,
 - przedstawienie strony internetowej SIECI WSPÓŁPRACY z modulem komunikacji i wymiany informacji.
- **Partnerzy zagraniczni:**
 - udział w konferencji,
 - przedstawienie własnych recenzji na forum publicznym.

Konferencja podsumowująca projekt odbyła się w dniach 15–16 września 2013 r., jej plan wyglądał następująco:

Konferencja kończąca międzynarodowy projekt:

„NAUKA – SZTUKA – EDUKACJA”

**opracowanie i upowszechnianie innowacyjnego modelu diagnozy, metod, pracy
i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie”**

realizowany w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

w okresie od 1.10.2011 do 30.09.2013

15–16 września 2013 r.

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

ul. Gustawa Herlinga Grudzińskiego 1, Kraków

Budynek A, aula 026

15.09.2013 r. NIEDZIELA

16.00 *Powitanie Gości* – dr Joanna Aksman – koordynator merytoryczny projektu

* *Otwarcie wystawy prac plastycznych dzieci ze Słowacji, Słowenii, Ukrainy i Polski nt. „Mój świat” – prof. dr hab. Stanisław Hryń*

** *Wernisaż fotografii autorstwa prof. dr hab. Anny Kozuh nt. „Mali artyści nad i pod równikiem”*

*** *Premiera filmu pt.: „Pracujemy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie”. Film dydaktyczny dla nauczycieli, autorstwo i realizacja red. Anna Cieślak, red. Jacek Przybylski*

**** 18.00 – *Kolacja przy świecach*

16.09.2013 r. PONIEDZIAŁEK, aula budynek A 026

10.00 – 11.30

* *Otwarcie konferencji* – JM Rektor Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego – prof. dr hab. Jerzy Malec

** *Wykład inauguracyjny konferencję:*

Uwarunkowania rozwoju twórczości plastycznej dzieci w młodszy wieku szkolnym – prof. dr hab. Urszula Szuścik

*** *Kierunki rozwoju edukacji przez sztukę w projektach realizowanych przez Urząd Marszałkowski* – na przykładzie Projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja” – Przedstawiciel Urzędu Marszałkowskiego

**** *Recenzje modelu: Nauka – Sztuka – Edukacja – przedstawiciele Partnerów zagranicznych ze Słowacji, Słowenii i Ukrainy*

prof. dr hab. Olena Bocharova (Ukraina), mgr Patricia Biarincová (Słowacja), prof. dr hab. Anna Kožuh (Słowenia)

11.30 – przerwa kawowa

12.00 – *Modele pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w Słowacji, Słowenii i na Ukrainie* – sprawozdania z wizyt studyjnych (naukowcy i studenci – uczestnicy wizyt studyjnych):

Wizyta studyjna na Słowacji:

Pracownicy naukowci: dr Jolanta Gabzdyl, dr Maria Kliś, prof. dr hab. Bożena Muchacka, prof. dr hab. Teresa Olearczyk, dr Klaudia Węc

Studenci: mgr Elżbieta Gątorska, lic. Paulina Grabowska, lic. Alicja Grzymek, lic. Agnieszka Maro, lic. Paulina Nowak

Ekipa filmowa: Kamila Chlebińska, Marian Przybylski, Agata Szozda,

Wizyta studyjna w Słowenii:

Pracownicy naukowci: dr Joanna Aksman, dr Anna Dettoff, doc. dr Stanisław Nieciński, mgr Katarzyna Piętka, doc. dr Danuta Skulicz

Studenci: lic. Dorota Dziedzic, lic. Agata Herma, lic. Edyta Kosteńska-Kostoń, lic. Ewa Urbanik, lic. Zuzanna Wajda

Ekipa filmowa: Wojciech Andrzejewski, Tadeusz Galka, Jacek Przybylski, Maciej Stoczewski

Wizyta studyjna na Ukrainie:

Pracownicy naukowci: prof. dr hab. Teresa Giza, dr Krystyna Grzesiak, prof. dr hab. Stanisław Hryń, dr Małgorzata Karpińska-Ochalek, mgr Anna Zięba

Studenci: lic. Alicja Fabian, lic. Ewelina Mendyk, lic. Agnieszka Milasz, lic. Kamila Szpak, lic. Natalia Zięcina

Ekipa filmowa: Anna Cieślak, Tadeusz Galka, Magdalena Oleszkowicz, Marian Przybylski

13.30 – *Model Nauka – Sztuka – Edukacja – wsparciem nauczycieli w rozwoju profesjonalnym prezentacja innowacyjnego modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w edukacji wczesnoszkolnej* – autorzy projektu:

dr Joanna Aksman, prof. dr hab. Teresa Giza, prof. dr hab. Stanisław Hryń, dr Maria Kliś, doc. dr Danuta Skulicz

14.30 – *Obiad*

15.00 – *Podziękowania dla dzieci nauczycieli i szkół wdrażających w roku szkolnym 2012/13 Model Nauka – Sztuka – Edukacja* – wręczenie certyfikatów i podziękowań

16.00 – 16.20 – *Wsparcie dzieci zdolnych plastycznie – wyniki badań z wdrożenia Modelu Nauka – Sztuka – Edukacja* – dr Jolanta Pułka

16.20 – 16.40 – *Wdrażanie Modelu Nauka – Sztuka – Edukacja – wyniki ewaluacji, wnioski i rekomendacje na przyszłość* – mgr Piotr Kordek

16.40 – *Warsztaty dla nauczycieli i wykładowców:*

* *Diagnozowanie zdolności uczniów w młodszy wieku szkolnym* – prof. dr hab. Teresa Giza, dr Krystyna Grzesiak, mgr Anna Zięba

** *Wdrażanie treści programowych, metod i technik pracy w edukacji plastycznej dzieci uzdolnionych w młodszy wieku szkolnym* – prof. dr hab. Stanisław Hryń, dr Anna Dettloff, doc. dr Danuta Skulicz

17.45 – *Pożegnanie uczestników konferencji*

Podczas konferencji zaprezentowano stronę internetową projektu www.artisticallygifted.eu, przypominając o funkcjonalnościach tej strony, zamieszczonych tam materiałach i potrzebie rozwijania zainicjowanych sieci współpracy.

9. Raport końcowy

• **Krakowska Akademia:**

- około miesięczne prace grupy specjalistów (przebieg procesu, badania pilotażowe, ewaluacyjne),
- opublikowanie raportu końcowego, skierowanego do Małopolskiego Kuratora Oświaty z wnioskami końcowymi (publikacja raportu).

W sierpniu i wrześniu 2013 r. trwały prace nad raportem, jego kompozycją treściową oraz wnioskami a także drukiem. W niniejszym opracowaniu w konsekwencji znalazły się następujące elementy:

- część I – opisująca założenia, przebieg i rezultaty projektu, część II – opisująca badania pilotażowe dotyczące wdrożenia modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” oraz część III – ukazująca ewaluację modelu oraz wnioski i rekomendacje.

2. Rezultaty i produkty projektu

Poniżej przedstawione zostały zamierzone w projekcie rezultaty i produkty:

- 9 przedsięwzięć z zakresu współpracy międzyregionalnej:

1. seminarium wprowadzające,

2.3.4. trzy szkolenia opisujące modele pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w krajach: Słowacja, Ukraina, Słowenia,

5. szkolenie z innowacyjnego modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”,

6.7.8. 3 trzy wizyty studyjne grupy specjalistów i studentów oraz ekipy filmowej na Słowacji, Ukrainie i w Słowenii,

9. konferencja podsumowująca projekt.

- ok. 190¹⁰ uczestników przedsięwzięć z zakresu współpracy międzyregionalnej,
- powstanie nowej sieci współpracy (działania podjęte na stronie internetowej projektu: www.artisticallygifted.eu, współpraca partnerów zagranicznych i beneficjenta, współpraca twórców modelu z nauczycielami wdrażającymi model, plany dalszych kontaktów wymienionych grup sieci),
- publikacja zawierająca teoretyczną podbudowę oraz opis innowacyjnego modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad dzieckiem zdolnym plastycznie (900 egz.)¹¹,
- film przedstawiający prowadzenie zajęć w oparciu o wypracowany model (stanowiący załącznik do publikacji opisującej model NSE) oraz jako produkty dodatkowe, dodane: trzy filmy obrazujące modele pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w edukacji wczesnoszkolnej na Słowacji, Ukrainie i w Słowenii,
- narzędzia do badań diagnostycznych i ewaluacji innowacyjnego modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie: narzędzia diagnostyczne i materiały pomocnicze znajdują się w części III publikacji opisującej model „Nauka – Sztuka – Edukacja”,
- recenzje specjalistów z krajów partnerskich dotyczące Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie – fragmenty przedstawione w podrozdziale 3 części I niniejszego raportu,
- strona internetowa sieci współpracy (www.artisticallygifted.eu),
- publikacja raportu z wnioskami końcowymi i rekomendacjami,
- biuletyn dotyczący sieci współpracy (4 numery zamieszczone na stronie internetowej projektu: www.artisticallygifted.eu w zakładce: Aktualności).

Warto dodać, że obok rezultatów i produktów „zamierzonych do realizacji” w projekcie powstały dodatkowe inicjatywy i dodatkowe produkty. Są to:

- dwie wystawy fotograficzne, towarzyszące seminarium i konferencji kończącej, obrazujące pracę z dziećmi zdolnymi w odległych krajach (27.10.2011 r. „*Potencjał a możliwości edukacyjne dzieci Oceanu Indyjskiego*” fotografie i wernisaż prof. nadzw. dr hab. Anna Kożuh oraz 15.09.2013 r. wernisaż wystawy fotograficznej tej samej Autorki pt. „*Mali artyści nad i pod równikiem*”,
- w ramach szkoleń dotyczących sposobów opieki i pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w krajach zagranicznych nawiązana została współpraca z Muzeum Narodowym oraz z Muzeum Sztuki Współczesnej MOCAR w Krakowie (osobami odpowiedzialnymi za zajęcia z edukacji muzealnej), przewidziana jest dalsza współpraca w celu wdrożenia wybranych elementów modelu w tych instytucjach,
- trzy filmy obrazujące modele pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w edukacji wczesnoszkolnej na Słowacji, Ukrainie i w Słowenii, stworzone przez zespół realizatorów Krakowskiej Telewizji

¹⁰ Liczba szacunkowa, raport powstał bowiem przed konferencją podsumowującą projekt.

¹¹ Spis treści publikacji pt.: *Nauka – Sztuka – Edukacja. Innowacyjny Model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie*, J. Aksman (red.), Kraków 2013, znajduje się w aneksie nr 1, patrz s. 103–104.

Internetowej działającej przy Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego pod kierownictwem red. Jacka Przybylskiego,

- publikacja wynikająca z współpracy polsko-ukraińskiej pt: *Pedagogiczne i społeczne wsparcie uzdolnionych dzieci i młodzieży*, pod red. O. Boczarovej, J. Aksman, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2013, s. 1–433.
- program telewizyjny *Magazyn Akademicki*, emitowany 29.06.2012 r. w Telewizji Kraków, obrazujący prace studentów kierunku: pedagogika Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego z naukowcami w ramach projektu: „Nauka – Sztuka – Edukacja” www.ka.edu.pl/multimedia/video,9,magazyn-akademicki.html
- prace badawcze studentów na seminariach licencjackich i magisterskich w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, dotyczące pracy z dzieckiem zdolnym, także zdolnym plastycznie w warunkach pracy polskiej szkoły,
- uruchomienie nowej specjalności: *Pedagogika inkluzywna* na kierunku: Pedagogika w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, na bazie programów przywiezionych z wizyty studyjnej ze Słowenii.

3. Struktura modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

Poszczególne elementy opisujące model to:

- cele, normy, części modelu, zasady wprowadzania, wartości modelu, przełamywanie stereotypów, wiedza, zastosowanie w systemie oświaty, kryteria naboru, diagnoza, metody działania, kryteria rozwoju modelu. Poszczególne elementy opisane są poniżej w postaci tabeli:

Elementy opisujące model	Cechy poszczególnych elementów modelu
Cele	<p>Utworzenie sieci współpracy z Ukrainą, Słowacją i Słowenią w celu rozpoznania i wdrożenia nowych wzorców diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie.</p> <p>Realizacja i weryfikacja, przez dwudziestu nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, nowego programu edukacji plastycznej.</p> <p>Wprowadzenie modelu do programu kształcenia studentów na kierunku Pedagogika, specjalizacja Pedagogika wczesnoszkolna w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego i w przyszłości do innych zainteresowanych uczelni.</p> <p>Zmiana sytuacji dzieci uzdolnionych plastycznie w szkołach podstawowych w klasach 1–3 w województwie małopolskim. Rozpoznanie potrzeb edukacyjnych dzieci oraz skierowanie do nich specjalnie przygotowanych działań.</p> <p>Pełniejsze wykorzystanie potencjału regionu województwa i Krakowa, posiadających silnie zakorzenione tradycje artystyczne.</p>

Normy	Model bazuje na aktualnej podstawie programowej zgodnie z ROZPORZĄDZENIEM MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ ¹⁾ z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. I etap edukacyjny, klasy I – III. Edukacja wczesnoszkolna.
Części modelu	1. Część diagnostyczna; 2. Część obejmująca obszary i sposoby wsparcia dziecka zdolnego plastycznie; 3. Część programowa dotycząca programów edukacji plastycznej; 4. Część poświęcona kształceniu nauczycieli; 5. Część metodyczna.
Zasady wprowadzania modelu	Model przeznaczony jest dla: każdego nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej, władz wydziałów pedagogicznych kształcących nauczycieli i rodziców i opiekunów dzieci o specjalnych uzdolnieniach plastycznych.
Wartości modelu	Poznawcze, prakseologiczne, aksjologiczne, estetyczne.
Przelamywanie stereotypów	W edukacji wczesnoszkolnej przypisuje się podstawową rolę nauce pisania i czytania oraz zapoznaniu ucznia ze światem multimedialnym zapominając o tym, że rozwój rysunkowy przebiega równolegle z rozwojem językowym dziecka i w istotny sposób wspiera naukę pisania. W rozwoju procesów poznawczych marginalizuje się przeżywanie oraz praktyczne działanie jako istotne drogi uczenia się dziecka. Stąd wynikają zaniedbania rozwoju plastycznego oraz uzdolnień dzieci. Istnieje powszechne przeświadczenie, że lekcje rysunków może prowadzić każdy nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej. Tymczasem przedmiotów artystycznych powinni już od początków edukacji nauczać profesjonaliści.
Wiedza	Wypracowany model opiera się na: * teorii twórczości rysunkowej dzieci Stefana Szumana i psychologicznej koncepcji rozwoju twórczości plastycznej dzieci Stanisława Popka; * koncepcji Petera Aggletona obejmującej strukturę oraz kształtowanie umiejętności życiowych, umożliwiających człowiekowi pozytywne zachowania przystosowawcze, dzięki którym skutecznie radzi sobie z zadaniami (wymaganiami) i wyzwaniem codziennego życia, termin ten odnosi się do umiejętności psychospołecznych, osobistych, społecznych, interpersonalnych, poznawczych, afektywnych, uniwersalnych; * na modelu struktury zdolności plastycznych według Stanisława Popka i Wiesławy Limont; * na ogólnej teorii zdolności: Trójpierścieniowy Model Zdolności Josepha Renzulliego; * na teorii inteligencji wielorakiej Howarda Gardnera; * na inwestycyjnej teorii zdolności Roberta J. Sternberga i Todda Lubarta; * na teorii konstruowania autorskich programów kształcenia stymulujących i wspierających rozwój uczniów we współczesnej edukacji Janusza Gniteckiego.
Zastosowanie w systemie oświaty	szkoły podstawowe klasy 1–3; wydziały pedagogiczne uczelni wyższych; instytucje kultury, placówki pozaszkolne; rodzice.
Kryteria naboru	Model przeznaczony jest do pracy ze wszystkimi dziećmi w edukacji wczesnoszkolnej, z możliwością wykorzystania do pracy z grupą uczniów zdiagnozowanych jako uzdolnionych plastycznie (w ramach indywidualizacji kształcenia, zajęć pozalekcyjnych lub pozaszkolnych).

Diagnoza	W modelu zostały przedstawione narzędzia diagnostyczne możliwe do zastosowania przez nauczycieli i rodziców odnoszące się do następujących obszarów: profil zdolności dziecka, kreatywność, motywacja, umiejętności plastyczne.
Metody działania	Metody edukacji plastycznej oparte są na fazach rozwoju rysunkowego oraz na twórczej aktywności dziecka. Odnoszą się do kształtowania umiejętności plastycznych oraz umiejętności życiowych u dzieci w młodszym wieku szkolnym.
Kryteria rozwoju modelu	Innowacyjny program edukacji plastycznej dla dzieci w klasach 1–3 szkoły podstawowej ma strukturę spiralną, jego części powinny być rozwijane w następnych klasach szkoły podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej.

4. Recenzje modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

Wypracowany model był w trakcie powstawania dwukrotnie poddawany recenzjom. W pierwszym etapie opracowano na bazie doświadczeń Słowacji, Słowenii i Ukrainy modele pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie. Zostały one poddane recenzjom specjalistów z krajów partnerskich. Były to osoby na co dzień pracujące z dziećmi i młodzieżą oraz naukowcy zajmujący się tematyką uzdolnień dzieci i młodzieży, praktycy i teoretycy: mgr Particia Biarincova (Słowacja – nauczyciel sztuki i wykładowca uniwersytecki), dr Olena Boczarova (Ukraina – specjalistka od lat zajmująca się tematyką dzieci i młodzieży uzdolnionej i utalentowanej), prof. nadzw. dr hab. Anna Kožuh (Słowenia – specjalistka z dziedziny dydaktyki i pedagogiki inkluzywnej). Fragmenty recenzji przedstawiamy poniżej.

Recenzja partnera ze Słowacji:

„Tendencje globalizacyjne na świecie powodują, iż dochodzi nie tylko do zderzenia interesów państw oraz różnych kultur, ale także do zderzenia różnych programów nauczania w dziedzinie edukacji i wychowania. Przedstawiany Innowacyjny model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie, zainicjowany przez nauczycieli z Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie, wyraźnie pokazuje, jakie możliwości oferuje integrująca się Europa w dziedzinie wzajemnej komunikacji i konfrontacji, a także tworzenia i poprawy ustalonych modeli i systemów wychowania plastycznego w odniesieniu do diagnostyki i edukacji dzieci uzdolnionych plastycznie. (...)”

Za pośrednictwem prezentowanych wyników międzynarodowego projektu opartego na zawodowej współpracy nauczycieli z Polski, Słowacji, Słowenii i Ukrainy, można się zapoznać z problematyką edukacji uczniów uzdolnionych artystycznie klas I–III szkoły podstawowej w poszczególnych państwach. Model kształcenia jest wynikiem współpracy ekspertów w dziedzinach pedagogiki, psychologii i sztuki. Został opracowany na podstawie najnowszych badań naukowych, o czym świadczy także wykaz literatury źródłowej. Całość została napisana w sposób przejrzysty, posiada spójną strukturę logiczną i kładzie nacisk na kwestie wychowania, nauczania i diagnostyki dzieci uzdolnionych artystycznie w obecnym systemie edukacyjnym. Obszar problemowy, którego dotyczy wspomniany innowacyjny model, jest szczególnie aktualny w świetle zagadnień współczesnego polskiego systemu edukacji.

Praca Innowacyjny model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie jest podzielona na pięć części z odpowiednio dobraną strukturą. Kolejne rozdziały odsłaniają czytelnikowi różne aspekty dotyczące poszczególnych zagadnień, począwszy od zdefiniowania pojęć aż po informacje

na temat szczegółowych wyników przeprowadzonych badań. Atutem tomu jest fakt, że jego pojedyncze części szczegółowo prezentują wyniki badań przeprowadzonych w krajach uczestniczących w projekcie, natomiast na końcu każdej części znajdziemy podsumowanie dotyczące tych wyników oraz konkretne ustalenia. Każdej części towarzyszy wykaz literatury. (...)

Niniejsze studium w sposób uzasadniony rozważa sytuację polskiego systemu szkolnictwa jako problematyczną i mniej lub bardziej nie korespondującą z europejskim trendem w dziedzinie edukacji artystycznej dzieci utalentowanych. Inicjowany projekt należy rozumieć jako odpowiedź na obecny program nauczania uczniów uzdolnionych artystycznie w Polsce, który wydaje się być niewystarczający dla potrzeb i wspierania tego rodzaju edukacji.

Polscy koledzy podkreślają pilną potrzebę natychmiastowych ulepszeń we wspomnianym obszarze problemowym. Na podstawie modeli edukacji artystycznej i doświadczeń dotyczących tej problematyki na Słowacji, w Słowenii i na Ukrainie, podejmują próby stworzenia nowoczesnego modelu diagnozowania i form pracy z dziećmi uzdolnionymi artystycznie, wychodzącego z polskiego programu nauczania i ogólnego programu edukacji, ale jednocześnie wykorzystującego programy nauczania i doświadczenia nauczycieli z wymienionych krajów.

Praca w sposób naukowy przedstawia możliwości rozpoznawania, diagnostyki i edukacji dzieci uzdolnionych z krajów biorących udział w projekcie, które można zastosować i praktycznie wykorzystać w polskich realiach. Dzięki temu otwierają się możliwości postępu w pedagogicznym i psychologicznym rozwoju uzdolnionych dzieci. Praca podkreśla także znaczenie odpowiedniego środowiska wychowawczego i motywacyjnego, które potrafi zapewnić możliwości rozwoju dzieci uzdolnionych artystycznie w wieku przedszkolnym i szkolnym. Pokazuje, w jakim stopniu rodzina, środowisko szkolne i nauczyciele, dzięki wzajemnej współpracy i współuczestnictwu w połączeniu z odpowiednio zorganizowanym systemem edukacji i szerszymi działaniami oświatowymi, potrafią skutecznie wspomagać rozwój edukacji artystycznej dzieci i młodzieży.

Cała koncepcja innowacyjnego modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad dziećmi uzdolnionymi artystycznie bazuje na wnioskach sprawdzonych w praktyce we wszystkich czterech krajach uczestniczących w projekcie. Podstawą jest uznanie, że wychowanie plastyczne w obszarze własnych możliwości potrafi pośredniczyć w zdobywaniu wiedzy, a poprzez twórcze i pragmatyczne działania oraz budowanie interdyscyplinarnych relacji wszechstronnie rozwijających i kształtujących osobowość, potrafi wychowywać jednostki wykształcone, twórcze, wrażliwe i dzielące wartości humanizmu. (...)

Główne wyniki projektu badawczego zawarte w publikacji potwierdzają spełnienie zamiaru, jaki przyświecał powstaniu omawianego studium oraz całego projektu. Innowacyjny model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie jest projektem, który chce rozwiązać kwestię dzieci uzdolnionych. Wnosi istotny wkład w naukową refleksję, a zarazem może pomóc nauczycielom i rodzicom, którzy zmagają się z problematyką dzieci uzdolnionych artystycznie w procesie edukacji.

Projekt innowacyjnych formy pracy i opieki nad dziećmi uzdolnionymi w Polsce stanowi naukową syntezę wiedzy teoretycznej, empirycznej i praktycznej, wychodzącą z konstatacji i doświadczeń z dziedziny psychologii i pedagogiki, która jest skutecznie stosowana w praktyce przez pedagogów za granicą. Pozytywną wiadomością jest fakt, że nowo opracowany polski model jest już sprawdzany eksperymentalnie w praktyce edukacyjnej dzięki dwudziestu pedagogom działającym w ramach przedszkolnej edukacji plastycznej. Należy założyć, że wyniki eksperymentu zostaną wkrótce opublikowane i przedstawione do oceny środowisku naukowemu, jak również szerszej publiczności."

Z recenzji mgr Patricii Biarincovej

Nauczyciel sztuki i Wykładowca Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberku

Recenzja partnera ze Słowenii:

„Recenzowany tekst pod tytułem „Nauka – Sztuka – Edukacja innowacyjny model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie”, który zawiera 189 stron, jest podzielony na kilka precyzyjnie powiązanych z sobą części.

Pierwszą z nich stanowią elementy opisujące model, na który składają się cele, normy, części modelu, zasady jego wprowadzania, wartości realizowanego modelu, sposoby przełamywania stereotypów, a także wybrane teorie i koncepcje, na których opierał się prowadzony i opisywany model. Ta część zawiera również zastosowanie modelu w rozmaitych placówkach oświaty, ze wskazaniem na klasy 1–3 szkół podstawowych, na wydziały pedagogiczne uczelni wyższych, a także na różnorodne instytucje i placówki pozaszkolne promujące kulturę. Odbiorcami modelu, co należy podkreślić szczególnie wyraziście, mogą być również rodzice uczniów, a to dość rzadki pomysł w obszarze polskojęzycznych propozycji, kierowanych w stronę rodziców i opiekunów uczniów zdolnych.

Opisywany w monografii model jest przeznaczony do pracy ze wszystkimi uczniami w obszarze edukacji wczesnoszkolnej, z możliwością jego wykorzystania do pracy z grupą uczniów zdiagnozowanych jako uzdolnionych plastycznie. Zakłada się, że ta działalność może odbywać się w ramach indywidualizacji kształcenia podczas klasycznych zajęć lekcyjnych, a także w oparciu o zajęcia pozalekcyjne lub różnorodne działania, organizowane na rzecz rozwoju zdolności plastycznych, odbywających się w licznych placówkach pozaszkolnych. W opisywanym module zostały też przedstawione narzędzia diagnostyczne do zastosowania przez nauczycieli oraz rodziców i odnoszące się do takich obszarów jak: profil zdolności dziecka, kreatywność, motywacja oraz umiejętności plastyczne.

W tej części przygotowywanej monografii zawarto również, co należy szczególnie podkreślić i docenić, metody działania oraz kryteria rozwoju modelu. Wśród metod pracy z uczniami zdolnymi wyszczególniono przede wszystkim metody edukacji plastycznej, oparte na fazach rozwoju rysunkowego oraz na twórczej aktywności dziecka. Odnoszą się one do kształtowania umiejętności plastycznych oraz umiejętności życiowych u uczniów w młodszym wieku szkolnym. Jako kryteria rozwoju modelu wymieniono natomiast innowacyjny program edukacji plastycznej dla uczniów w klasach 1–3 szkoły podstawowej. Ma on strukturę spiralną, co oznacza, że poszczególne jego części powinny być rozwijane w następnych klasach szkoły podstawowej, a następnie w szkole gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej.

Drugą, zasadniczą część monografii, stanowią teksty pięciorga autorów, którzy stanowili jednocześnie zespół opracowujący model. (...)

Każdy z rozdziałów recenzowanej przeze mnie monografii spełnia wszystkie kryteria publikacji, ale dopiero rozdziały zebrane razem, tworzą niezwykle ciekawy materiał teoretyczny o bogatych walorach praktycznych. Tych pięć cennych rozdziałów tworzy całość, która daje kompleksowy i bardzo interesujący obraz opisywanych zjawisk, dotyczących obszaru zdolności uczniów w młodszym wieku szkolnym. (...)

W końcowej, trzeciej części przygotowanej monografii, znajduje się wyjątkowo bogaty aneks, zawierający narzędzia wraz z instrukcjami oraz sposobami opracowywania wyników. Zaprezentowano tu pełne tłumaczenia licznych narzędzi diagnostycznych, badających różnorodne obszary uzdolnień ucznia. Całość tej części pracy uzupełnia bogata bibliografia, dotycząca obszaru edukacji ucznia zdolnego, zawierająca polskie i obcojęzyczne pozycje zwarte oraz artykuły i źródła internetowe.”

Z recenzji dr hab., prof. Uniwersytetu na Primorskem, Anny Kožuh

Recenzja partnera z Ukrainy:

A review of the model of work with artistically gifted students of the first three years of primary school „Learning–art–education. An innovative model of diagnostics, methods and forms of works, encouraging of artistically gifted students”, edited by I. Aksman

„Traditionally child's giftedness as one of the most interesting and mysterious natural phenomena ranks high among other pedagogical issues. But, nevertheless, while defining this phenomenon, it appears to be less studied and the most controversial. The problem of art creativity and giftedness is of peculiar interest, since it integrates creative, aesthetic and spiritual directions of personality development in the same plane – art creative that provides wide range of possibilities for qualitative education of growing generation.

Pedagogical work with artistically gifted children is connected with specific character of visual arts as well as inclusive of their mental peculiarities. Different sides of giftedness such as skills development in childhood, specificity of visual sensitivity, perception, thinking, artist's motivation and pathology influence on artistic abilities are under consideration, issues of giftedness theory are analyzed.

The work under review is a complex model of diagnostics and encouraging artistically gifted children at primary school age resulted from generalizations and conclusions made by scientists and students of Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University after attending comprehensive schools, out-of-school educational institutions and exploring teachers and educators' work with artistically gifted children in Ukraine, Slovenia and Slovakia at international scientific project „Learning – Art – Education – developing and popularizing an innovative model of diagnostics, methods and forms of work, encouraging artistically gifted students” within the bounds of Malopolska Regional Operational Programme (Kraków, 2011–2013). The aim of this programme is cooperation, information and views exchange between scientists, educators, teachers and instructors from Ukraine, Slovenia and Slovakia for the purpose of identification and adoption of new methods and forms of work, diagnostics and encouraging artistically gifted students.

The work consists of introduction, five chapters, appendices and bibliography. Total volume of the work is 189 pages, 132 of which are a body matter of the book. Appendices which contain 45 pages deserve an extra rigorous look at. Their availability is entirely reasonable and justified as they demonstrate and systemize in-depth theoretical analysis, conducted during the research concerning clarification of diagnostic instruments which are used while identification of artistically gifted students' abilities, samples and scenario description of classes carrying out for artistically gifted students.

This model description of diagnostics and encouraging artistically gifted children at primary school age consists of five parts: 1) diagnostics; 2) areas and activities of encouraging artistically gifted children; 3) educational program for artistically gifted students; 4) teachers' training for the work with artistically gifted children; 5) working methods for artistically gifted children. (...)

The work under review is a fundamental comparative research which demonstrates and defines all aspects of the work with artistically gifted children in different countries and appears to be an innovative model of diagnostics and support of artistic abilities of younger children. It is an illustration that children at primary school age have natural necessity of art and under the conditions of emotionally comfortable and developing environment creation a child can take a higher level of its own achievements in the area of art creativity. Artistically gifted children perceive the world as its own part; feel the color, sound, empathize with characters, understand their feelings and needs, sympathize and coexist with them but do not perceive the world mechanically. Early rigorous experience in artistic activity is necessary for every developing person without any difference in his personal giftedness and professional future. That is why

support of older generations and positive evaluation of children's abilities are so important for them and make them feel involved in the whole world.

The book under review is a scientific monograph. Study of positive experience becomes essential for the improvement and effectiveness of the work with artistically gifted children. Exchange of experience between scientists from different countries in the work with gifted children will help to define and analyze state, main tendencies and rules of artistically gifted children encouragement, to mark out positive aspects of international pedagogical experience as well as forms and ways of its usage for the purpose of its enrichment.

Theoretical researches and practical achievements in the issue of working with artistically gifted children, available in different countries, will allow providing scientific solution of this problem. Attention of scientists and pedagogical community to the problem of giftedness which has become one of the most urgent in the whole world will make a considerable contribution to future status rising of each country.

The publication will be important and interesting for a wide readership – teachers, scientists, parents and students.”

Reviewer:

Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), associate professor Horlivka Institute of Foreign Languages of State Higher Educational Establishment „Donbass State Pedagogical University”
| O. A. Boczarova

Po poprawie tekstu od strony układu technicznego i uporządkowania niektórych artykułów już w całości (część I – opisy modeli pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie w Słowacji, Słowenii i Ukrainie; część II – opis wypracowanego modelu NSE, część III – narzędzia i pomoce dla nauczycieli, bibliografia polska i obcojęzyczna) publikacja została przedstawiona recenzentce z Polski, prof. nadzw. dr hab. Urszuli Szuścik, aby jako wieloletnia specjalistka z tematu uzdolnień dzieci oceniła jego innowacyjność i potrzebę realizacji w warunkach polskiej szkoły. Fragmenty recenzji przedstawiamy poniżej.

Recenzja specjalisty z Polski:

„Przedstawiona mi do recenzji praca jest wynikiem realizacji projektu Nauka – Sztuka – Edukacja. Opracowanie i upowszechnienie innowacyjnego modelu diagnozy, metod pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie. Projekt został sfinansowany z funduszy Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego w ramach działania 8.2. budowanie pozycji Małopolski w europejskich sieciach współpracy. Publikacja jest wynikiem współpracy zespołu teoretyków i praktyków z Polski, Słowacji, Słowenii i Ukrainy, którzy pracują z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym ze szczególnym zwróceniem uwagi na pracę z dzieckiem zdolnym plastycznie. Celem zrealizowanego projektu jest wskazanie na ważność działań wspierających i kształtujących zdolności plastyczne dzieci w klasach młodszych przez nauczycieli. Jest to interesująca publikacja z zakresu edukacji przez sztukę w edukacji wczesnoszkolnej. Wynikiem tego jest opracowanie przez zespół specjalistów, którzy wzięli udział w Projekcie innowacyjnego modelu diagnozy, metod, pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie. (...)

Analiza problematyki pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie w klasach młodszych w poszczególnych krajach pozwoliła na wyciągnięcie wniosków dla praktyki edukacyjnej oraz na stworzenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym.

Całość opracowania obejmuje pięć części:

- Część 1 – diagnostyczna prezentuje narzędzia diagnostyczne stosowane do wyłonienia dzieci zdolnych w krajach partnerskich, opis modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w formie komunikatów z badań (m.in. program APROGEN),
- Część 2 dotyczy zagadnień psychologicznych i pedagogicznych z zakresu problematyki twórczości, zdolności i cech osobowościowych dzieci zdolnych,
- Część 3 prezentuje programy edukacji plastycznej dzieci,
- Część 4 omawia problematykę kształcenia nauczycieli plastyki (m.in. program DiAMeNT),
- Część 5 prezentuje formy i metody pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie (m.in. program OLNAD07). (...)

Wśród prezentowanych zajęć studyjnych z dziećmi w pracy na uwagę zasługuje propagowanie sztuki poprzez zajęcia muzealne. Zwrócono uwagę na warunki środowiskowe i kulturowe w rozwoju i badaniu zdolności, w tym zdolności plastycznych dzieci. Publikacja zawiera bogatą warstwę ilustracyjną prac plastycznych dzieci.

Proponowany model był weryfikowany w praktyce edukacyjnej w wybranych szkołach małopolskich w roku szkolnym 2012/13. Będzie m.in. realizowany w kształceniu studentów kierunku pedagogika specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego od roku akademickiego 2013/14.

Opracowanie wprowadza osoby zainteresowane w problematykę umiejętności diagnozy zdolności plastycznych dziecka. Jest to publikacja skierowana do nauczycieli, rodziców, studentów pedagogiki i osób zainteresowanych rozwojem plastycznym dzieci zdolnych. Jest to cenna inicjatywa badawcza i praktyczna, która winna być popularyzowana i propagowana w środowisku pedagogicznym.

Uważam, że praca pod redakcją Joanny Aksman w pełni zasługuje na wydanie jej w postaci publikacji pt. *Nauka – Sztuka – Edukacja. Innowacyjny Model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie*. Zatem z pełnym przekonaniem rekomenduję ją do druku.”

Uwagi do tekstu recenzowanego dotyczą uzupełnienia przypisów i bibliografii oraz poprawy błędów stylistycznych i interpunkcyjnych.

z recenzji dr hab. prof. UŚ Urszuli Szuścik

Uniwersytet Śląski w Katowicach

CZĘŚĆ II

Badania pilotażowe z wdrożenia modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”

1. Informacje ogólne

Badania pilotażowe dotyczące wdrażanego Modelu Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” zostały zrealizowane w ramach projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja, opracowanie i upowszechnianie Innowacyjnego Modelu Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie”, opracowanego w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013¹².

Badania pilotażowe miały charakter preeksperymentalny. Wykorzystany został schemat nazwany przez Campbella i Stanleya schematem z dwukrotnym pomiarem w jednej grupie.

Badaniami objęci zostali nauczyciele wybranych szkół w województwie małopolskim, którzy zostali przeszkoleni z Modelu Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja”. Przyjęto założenie, iż model ten może stanowić przyczynę zmiany postaw nauczycieli względem edukacji plastycznej dzieci zdolnych w edukacji wczesnoszkolnej. Podstawowym i koniecznym warunkiem prowadzenia badań preeksperymentalnych było także założenie, że wdrożenie modelu wywoła jedynie pozytywne zmiany, przełoży się na korzyści w pracy z dziećmi, zatem dobro dziecka było pierwszoplanowe i w żaden sposób nie zostało naruszone wskutek prowadzonych badań.

W badaniach wykorzystano dwie pary składowe, charakterystyczne dla eksperymentu:

- zmienną zależną i niezależną, zdefiniowaną w postaci operacyjnej
- wykorzystano pretest i posttest.

Badania zrealizowano przez pięć miesięcy w okresie od lutego 2013 do czerwca 2013 roku.

¹² Pełna wersja raportu z badań pilotażowych została złożona w Biurze Projektów NSE – J. Pułka „Model Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie Nauka – Sztuka – Edukacja – raport z badań pilotażowych”, Kraków 2013. W niniejszej pracy zaprezentowane są wybrane fragmenty raportu.

2. Cele badań

Celem głównym realizowanych badań było sprawdzenie zmiany dokonującej się w nastawieniach/postawach nauczycieli względem edukacji plastycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym, ze szczególnym uwzględnieniem elementów wykorzystywanych przez nauczycieli w pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w edukacji wczesnoszkolnej w obszarze diagnozy, metod i form pracy, wspierania i opieki nad dziećmi zdolnymi. Nauczyciele objęci badaniami mieli możliwość wyboru elementów wdrażanych w szkołach, w których są zatrudnieni.

Badanie pretestowe miało na celu scharakteryzowanie obecnie stosowanych metod, form pracy, sposobów rozpoznawania dzieci zdolnych (diagnozy) przez nauczycieli, potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego i kształcenia nauczycieli, stosunku do edukacji plastycznej, oceniania wytworu plastycznego dziecka.

Badanie posttestem miało na celu określenie zmiany, która dokonała się po wprowadzeniu czynnika eksperymentalnego (modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”) – najbardziej przydatnych w pracy z dzieckiem zdolnym elementów modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”, które zostały włączone przez nauczycieli w dotychczasowy program kształcenia, nastawienia do edukacji plastycznej – jej wartości w edukacji wczesnoszkolnej, sposobu oceniania prac plastycznych przez nauczycieli.

Zaplanowany schemat badań obejmował zatem następujące etapy:

1. Badanie pretestowe,
2. Opracowanie uzyskanych wyników – wstępne rozpoznanie postaw nauczycieli,
3. Badanie posttestowe, które miało miejsce po szkoleniu nauczycieli oraz po zakończeniu przez nich wdrażania modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”,
4. Opracowanie uzyskanych wyników,
5. Porównywanie zgromadzonych danych,
6. Analiza i interpretacja danych,
7. Weryfikacja hipotez, formułowanie wniosków.

Opinie nauczycieli gromadzone w toku badań kwestionariuszowych w dwukrotnym pomiarze, odpowiedzi uzyskiwane w drodze kontaktu mailowego na zadawane pytania oraz wytwory dzieci zdolnych (w postaci rysunku, pracy plastycznej) posłużyły do rozpoznania elementów cieszących się najwyższym poziomem przydatności w pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie oraz tych elementów, które wymagają udoskonalenia, posłużyły do poznania i oszacowania zarazem stopnia zmiany postawy względem znaczenia edukacji plastycznej u dzieci, a szczególnie dzieci zdolnych.

3. Definiowanie zmiennych

Zmienną zależną (czyli skutkiem wywołanym przez bodziec eksperymentalny) jest postawa nauczycieli względem edukacji plastycznej. Postawa ta definiowana jest przez następujące kategorie szczegółowe:

- stosunek do edukacji plastycznej realizowanej w szkołach – wartościowanie tej edukacji pretest/posttest
- wykorzystywane narzędzia rozpoznawania zdolności u dzieci (pretest) / stopień wykorzystania narzędzi służących diagnozie dzieci zdolnych plastycznie, oferowanych w modelu (posttest)
- programy pracy w edukacji wczesnoszkolnej stosowane przez nauczycieli w codziennej praktyce (pretest) /stosunek do oferowanego – nowego programu pracy z uczniami zdolnymi plastycznie (posttest)
- różnorodność stosowanych metod i form pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie – pretest/posttest
- gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju pretest/ posttest
- gotowość do doskonalenia własnego warsztatu pracy we współpracy z instytucjami pretest/posttest
- stosunek do sposobu oceniania prac plastycznych dzieci pretest/ posttest

Zmienną niezależną (czyli bodźcem/czynnikiem eksperymentalnym) był model pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie¹³, obejmujący następujące elementy składowe poddane analizie:

1. Diagnoza ucznia w klasie szkolnej w zakresie uzdolnień.
2. Programy pracy z uczniami.
3. Metody i formy pracy.
4. Opieka nad uczniem uzdolnionym plastycznie,
5. Doskonalenie własnego warsztatu pracy we współpracy z uczelniami wyższymi,
6. Analiza prac plastycznych.

4. Hipotezy badawcze

Główna hipoteza badawcza brzmi:

Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” wywołuje przynajmniej częściowo zmianę postawy nauczycieli, objętych badaniem, względem edukacji plastycznej realizowanej na terenie szkół, zgodnie z podstawą programową dla etapu edukacji wczesnoszkolnej.

Zakładane kierunki zmian w poszczególnych kategoriach zmiennej zależnej sformułowano w postaci hipotez szczegółowych:

1. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” spowoduje zwrócenie większej uwagi na rolę edukacji plastycznej realizowanej w I etapie kształcenia szkolnego,
2. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” spowoduje większe zainteresowanie wykorzystywaniem narzędzi służących rozpoznawaniu zdolności u dzieci,

¹³ Model ten w całości został opisany i przedstawiony w publikacji pod red. J. Aksman zatytułowanej „*Nauka – Sztuka – Edukacja. Innowacyjny Model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie*”, op. cit.

3. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” rozszerzy ofertę programową w zakresie edukacji plastycznej, która mogłaby być stosowana w pracy z dziećmi klas 1–3.
4. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” wzbogaci metody i formy pracy stosowane w pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie,
5. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” zwiększy u nauczycieli gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju,
6. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” stwarza okazję do doskonalenia własnego warsztatu pracy przez kontakt z uczelnią wyższą,
7. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” sprawi, że nauczyciele zyskają umiejętność posługiwania się jakościowym podejściem do oceniania prac plastycznych dzieci.

5. Struktura badanej grupy

W badaniach pilotażowych pretestowych wzięło udział 20 respondentów. Były to kobiety, w przeważającej większości pracujące z dziećmi klas 1–3 (15 osób, 75% respondentów), pracujące z uczniami klas 4–6 (3 osoby, 15%), oraz nie pracujące na terenie szkoły (2 osoby, 10 %).

W badaniach posttestem wzięło udział 15 respondentów. Były to kobiety nauczające dzieci w klasach 1–3, czynne zawodowo, spełniające kryteria projektu w zakresie wdrażania przygotowanego modelu, a zatem pochodzące z terenu Małopolski, pracujące w szkołach podstawowych w obszarze edukacji wczesnoszkolnej.

Osoby biorące udział w badaniu wstępnym i posttestowym ukonstytuowały grupę badawczą pre-eksperymentalną.

Do analizy prezentowanej w niniejszym raporcie przyjęty został materiał pochodzący od nauczycielek pracujących w edukacji wczesnoszkolnej (biorących udział w dwukrotnym pomiarze) – 15 osób. 10 nauczycielek pracuje z dziećmi z klasy 2, 5 nauczycielek pracuje z dziećmi z klasy 3.

Wszystkie posiadają wyższe wykształcenie, większość z nich zamieszkuje teren miejski (10 osób), a teren wiejski – 5 osób.

6. Charakterystyka pomiaru pierwszego (pretest)

Badanie z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety przeprowadzone zostało wśród nauczycieli wybranych szkół podstawowych z terenu województwa małopolskiego przed rozpoczęciem szkoleń z modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”.

Daty realizacji badań: szkolenie 1 (24 stycznia 2013), szkolenie 2 (25 stycznia 2013), szkolenie 3 (4 kwietnia 2013).

7. Analiza wyników pretestu w kategoriach zmiennej zależnej

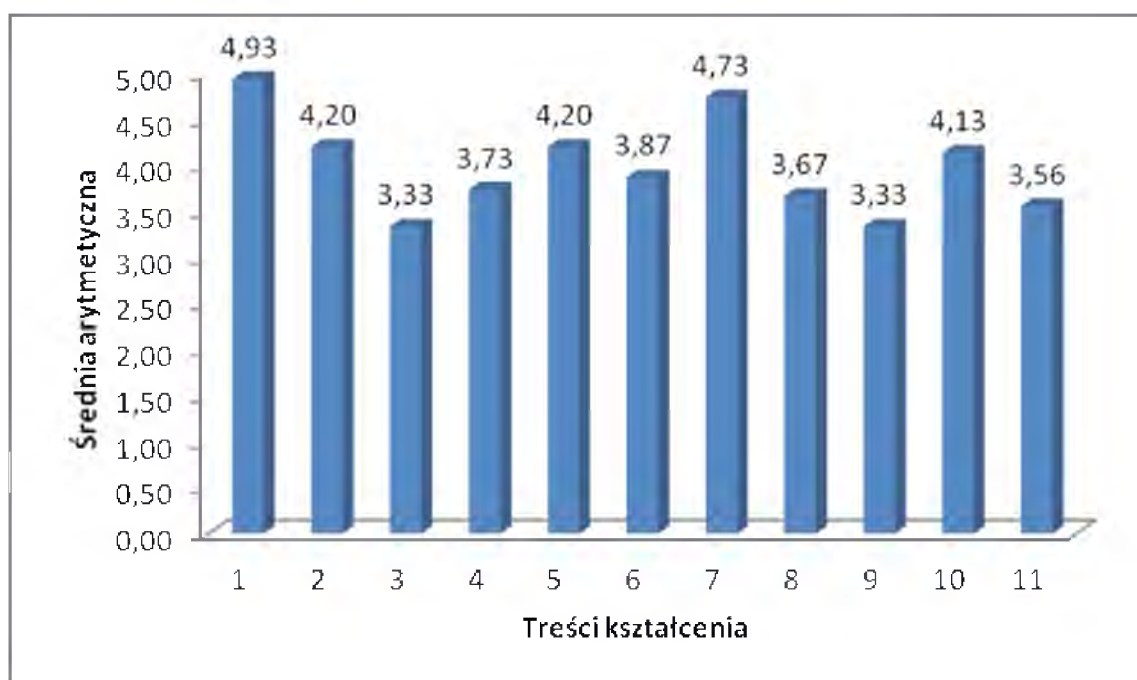
7.1. Stosunek do edukacji plastycznej realizowanej w szkołach – wartościowanie

W realizowanych badaniach stosunek nauczycielek objętych badaniem do roli, jaką pełni edukacja plastyczna w edukacji wczesnoszkolnej analizowano przez pryzmat:

- miejsca edukacji plastycznej na tle innych treści nauczania,
- oddziaływania edukacji plastycznej na kształcenie ogólne dziecka,
- elementów edukacji plastycznej istotnych dla dziecka w wieku wczesnoszkolnym.

Nauczycielki wyrażały własne opinie na poszczególne kwestie w drodze pisemnych wypowiedzi. Pierwszym z elementów poddanych analizie była opinia badanych o miejscu edukacji plastycznej na tle innych treści nauczania w pierwszym etapie edukacji. Dane uzyskane prezentujemy na zamieszczonym poniżej wykresie nr 1.

Wykres 1. Treści nauczania w I etapie edukacji w świetle opinii badanych

Legenda:

- 1) Edukacja polonistyczna,
- 2) Język obcy nowożytny,
- 3) Edukacja muzyczna,
- 4) Edukacja plastyczna,
- 5) Edukacja społeczna,
- 6) Edukacja przyrodnicza,
- 7) Edukacja matematyczna,
- 8) Zajęcia komputerowe,
- 9) Zajęcia techniczne,
- 10) Wychowanie fizyczne,
- 11) Etyka.

Edukacja plastyczna zdaniem nauczycielek usytuowana została na 7 pozycji pod względem miejsca, jakie zajmuje w edukacji wczesnoszkolnej na tle innych treści nauczania wyznaczonych podstawą programową kształcenia ogólnego dla I etapu.

Wartość, jaką nauczycielki przydzieliły edukacji plastycznej wyniosła 3,73.

W pierwszej kolejności zdaniem badanej grupy nauczycielek najistotniejsze jest kształcenie w obszarze edukacji polonistycznej – nota 4,93. Równie wysoko oszacowane zostały treści nauczania matematyki (4,73), język nowożytny i edukacja społeczna (4,20), wychowanie fizyczne (4,13).

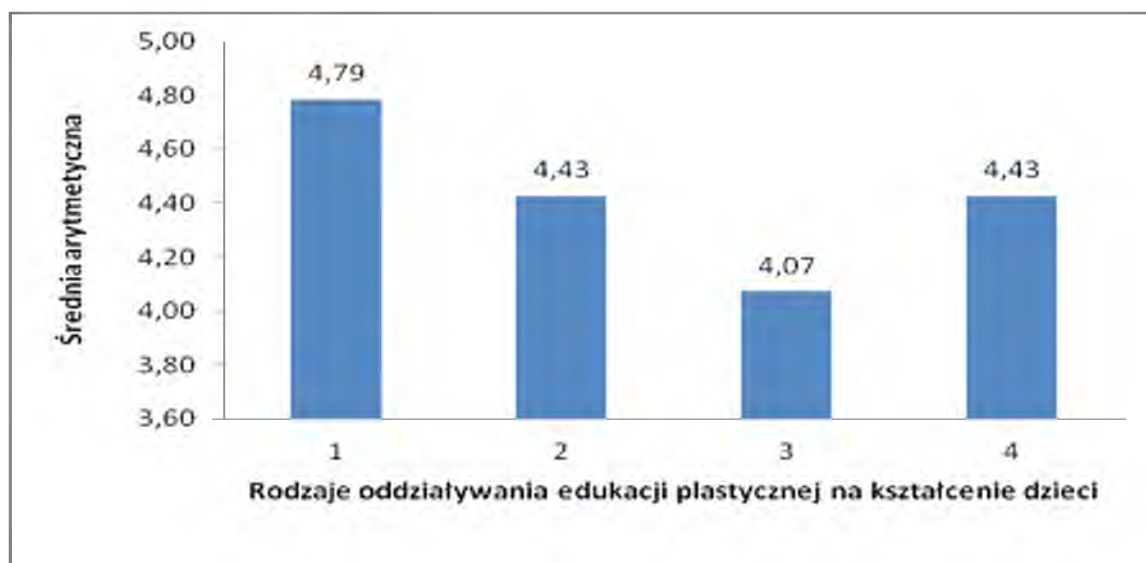
Na drugim planie znalazły się w świetle opinii nauczycielek treści nauczania dotyczące: edukacji przyrodniczej (3,87), wspomnianej wcześniej edukacji plastycznej (3,73), zajęcia komputerowe (3,67), etyka (3,56) oraz zajęcia techniczne (3,33).

W czterech szkołach, w których pracują nauczycielki objęte badaniem akcentowane są określone treści kształcenia. W jednej ze szkół są to treści związane z nowoczesnymi technologiami, w drugiej placówce z edukacją matematyczną i polonistyczną, plastyczną i przyrodniczą, w trzeciej z placówek regionalizm oraz wychowanie do wartości, znaczenie rodziny, w czwartej z placówek akcentowany jest pełny rozwój dziecka we wszystkich sferach aktywności w zależności od potrzeb jednostki (metoda Montessori).

W zakresie oddziaływania edukacji plastycznej na kształcenie dziecka w wieku wczesnoszkolnym uzyskane zostały następujące opinie:

Silne oddziaływanie edukacji plastycznej na dziecko uwidacznia się w rozwijaniu twórczego myślenia (4,79), przygotowaniu do uczestnictwa w kulturze (4,43), sprzyjaniu kształtowaniu charakteru (zwłaszcza takich jego cech jak: wytrwałość w działaniu, odpowiedzialność za zrealizowanie zadania) – 4,43. W mniejszym stopniu edukacja plastyczna powiązana jest z rozwijaniem umiejętności społecznych, choć i tak na poziomie dobrym – 4,07. Uzyskane dane zamieszczone są na wykresie nr 2.

Wykres 2. Oddziaływanie edukacji plastycznej na kształcenie dzieci w pierwszym etapie edukacji w świetle opinii badanych

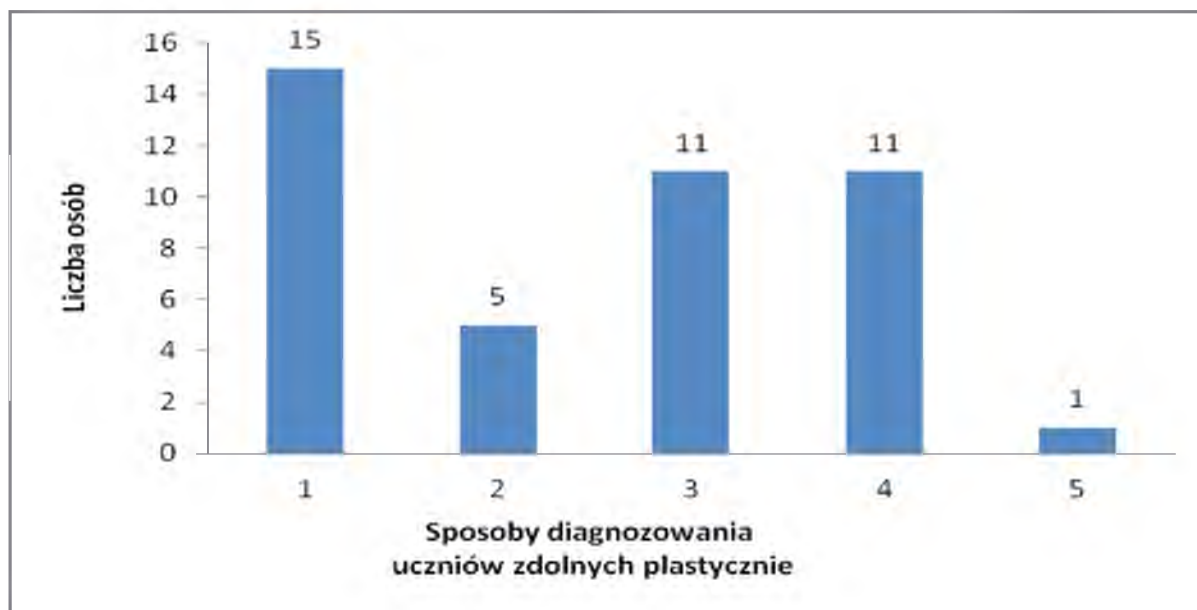
Legenda:

- 1) Rozwija twórcze myślenie,
- 2) Przygotowuje do uczestnictwa w kulturze,
- 3) Rozwija umiejętności społeczne,
- 4) Sprzyja kształtowaniu charakteru dziecka (zwłaszcza takich jego cech jak: wytrwałość w działaniu, odpowiedzialność na zrealizowanie zadania).

Elementy uznane za najistotniejsze w kształceniu dzieci w edukacji wczesnoszkolnej według nauczycielek objętych badaniem to elementy ekspresji przez sztukę. Element ten uzyskał wartość średniej arytmetycznej 4,67.

Dane liczbowe zostały zaprezentowane na wykresie nr 3.

Wykres 3. Elementy edukacji plastycznej – percepcja, ekspresja i recepcja sztuki – według badanych nauczycielek – badanie pretestem

Elementy percepcji sztuki uplasowały się na drugim miejscu z notą równie wysoką – 4,47, a elementy recepcji sztuki uzyskały najniższą wartość – 3,87.

7.2. Wykorzystanie narzędzi służących diagnozie dzieci zdolnych plastycznie oferowanych w modelu

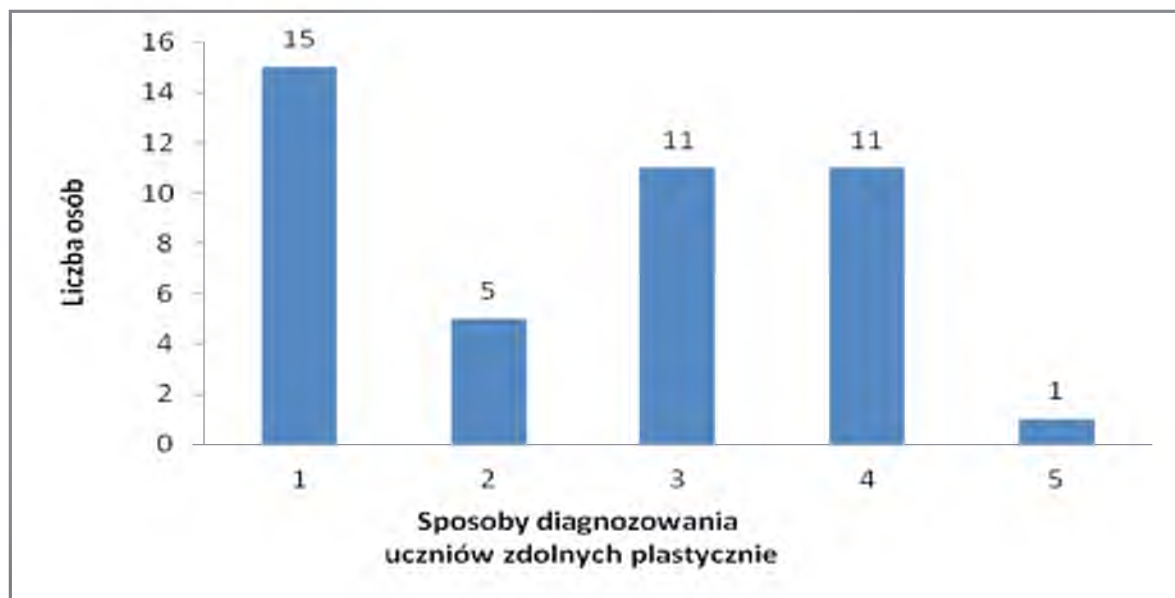
Wszystkie objęte badaniem nauczycielki identyfikację uzdolnień plastycznych dzieci przeprowadzają na bazie analizy wytworów dziecka, obserwacji pracy dzieci, aktywności dziecka w określonym obszarze – udziale w wystawach, konkursach, rozmowach z dzieckiem.

Częściowo do diagnozowania uzdolnień plastycznych dzieci stosowane są także:

- rozmowy z rodzicem/cami dziecka,
- rozmowy z innymi nauczycielami,
- analiza sukcesów dziecka w aktywnościach np. konkursach.

Częstotliwość wykorzystywanych sposobów diagnozowania zdolności plastycznych u dzieci przedstawia poniższy wykres nr 4.

Wykres 4. Sposoby diagnozowania zdolności plastycznych w świetle opinii badanych – badanie pretestem

Legenda:

- 1) Obserwacja pracy dzieci,
- 2) Rozmowy z innymi nauczycielami,
- 3) Rozmowy z rodzicem/cami dziecka,
- 4) Rozmowa z samym dzieckiem,
- 5) Stosowanie narzędzi przeznaczonych do badania zdolności dzieci,
- 6) Analiza wytworów dziecka (np. rysunków, kompozycji),
- 7) Aktywność dziecka w określonym obszarze (chęć udziału w wystawie, konkursie),
- 8) Udział w zespole nauczycieli, wychowawców, specjalistów rozpoznających potrzeby dziecka.

7.3. Programy pracy w edukacji wczesnoszkolnej stosowane przez nauczycieli w codziennej praktyce

W długoletniej praktyce edukacyjnej badane nauczycielki wykorzystywały różnorodne programy edukacji wczesnoszkolnej. Były wśród nich m.in.:

Wydawnictwo Nowa Era „Nowe już w szkole” (7 osób), Wydawnictwo WSiP „Wesoła Szkoła” (5 osób). Ponadto WSiP „Wesoła szkoła i przyjaciele”, WSiP „Razem w szkole”, Wydawnictwo Żak „EkoLudek”, MAC Edukacja „Nasza klasa”, MAC Edukacja „Odkrywam siebie”, JUKA/MAC „Świat ucznia”.

W obecnie realizowanej pracy z dziećmi z klas 1–3 nauczycielki korzystają z następujących programów: nadal głównie z podręcznika Wydawnictwa Nowa Era „Nowe już w szkole” (6 osób), „Raz, dwa, trzy teraz my” oraz „Elementarz XXI wieku”. Ponadto WSiP „Razem w szkole”, WSiP „Wesoła szkoła i przyjaciele”, a także z Wydawnictwa MAC Edukacja „Nasza klasa” i „Odkrywam siebie”.

W programie, z którego najczęściej korzystają nauczycielki objęte badaniem, czyli „Nowe już w szkole”¹⁴ zaplanowano dla edukacji plastycznej następujące cele, treści i efekty końcowe:

¹⁴ Opracowano na podstawie materiałów zamieszczonych na stronie internetowej www.nowaera.pl

Cele edukacji plastycznej w programie „Nowe już w szkole”:

- Poznawanie architektury, malarstwa i rzeźby.
- Wyrażanie własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych.
- Przygotowanie do korzystania z medialnych środków przekazu.

Treści nauczania „Nowe już w szkole”:

1. W zakresie rozpoznawania wybranych dziedzin sztuki:
 - architektura (także architektura zieleni),
 - malarstwo, rzeźba, grafika
2. W zakresie wyrażania własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych:
 - wypowiedzi plastyczne w technikach płaskich,
 - tworzenie prac w technikach przestrzennych,
 - ilustrowanie różnych scen i sytuacji
3. W zakresie przygotowania do korzystania z medialnych środków przekazu:
 - stosowanie narzędzi multimedialnych w realizacji własnych zadań twórczych
 - bezpieczeństwo korzystania z narzędzi multimedialnych

Przewidywane efekty nauczania edukacji plastycznej w programie „Nowe już w szkole”:

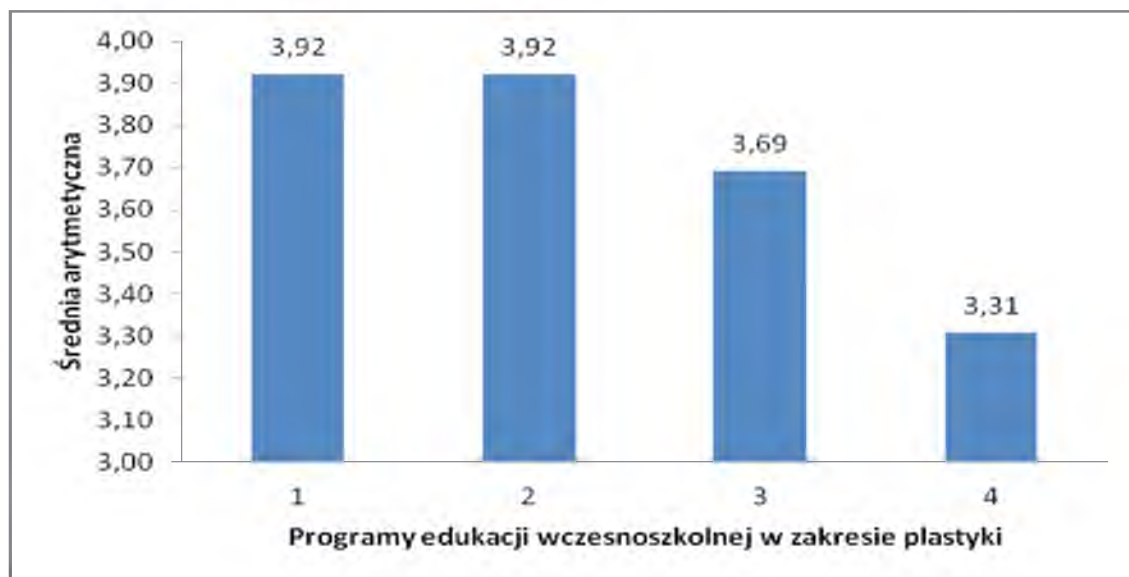
1. Rozpoznaje wybrane dziedziny sztuki: architekturę (także architekturę zieleni), malarstwo, rzeźbę, grafikę, wypowiada się na ich temat, odróżnia techniki malarskie od graficznych
2. Wypowiada się w różnych technikach, tworząc przestrzenne prace plastyczne (rzeźby w plastelinie, glinie, modelinie i in.); wykonuje proste rekwizyty (lalka, pacynka itp.) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych, tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka; ilustrowanie różnych scen i sytuacji – ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką; wykonuje ilustracje scen i sytuacji zgodnie z podanym kodem barw i kształtów – (kolorowanki)
3. W miarę możliwości korzysta z narzędzi medialnych w swojej działalności twórczej; przestrzega rozsądnego czasu korzystania z komputera; zna zagrożenia zdrowotne wynikające z niewłaściwego korzystania z narzędzi multimedialnych.

Nauczycielki objęte badaniem zostały zapytane o to:

„W jakim stopniu Pani zdaniem podręcznik, z którym obecnie Pani pracuje z uczniami wyczerpuje różnorodność możliwości w zakresie edukacji plastycznej?”

Opiniowane były programy: „Nowa już w szkole”, „Nasza Klasa”, „Elementarz XXI wieku”, „Odkrywam siebie”, „Razem w szkole” w obszarze treści nauczania, metod pracy, form pracy, środków wyrazu. Wyniki prezentuje poniższy wykres nr 5.

Wykres 5. Programy edukacji wczesnoszkolnej w zakresie edukacji plastycznej według opinii badanych

Legenda: 1) treści nauczania, 2) metod pracy, 3) formy pracy, 4) środki wyrazu.

Z prezentowanych opinii można wywnioskować, że istnieje potrzeba kreowania nowych programów edukacji plastycznej i/lub udoskonalania obecnie oferowanych dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Treści nauczania oraz metody pracy uzyskały noty 3,92, formy pracy 3,69, a środki wyrazu najniższą z wartości 3,31. Oznacza to, iż edukacja plastyczna jest tym obszarem, w którym zmiany i nowe rozwiązania będą oczekiwane i chętnie sprawdzane przez nauczycieli w ich codziennej pracy edukacyjnej.

7.4. Różnorodność stosowanych metod i form pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie

Nauczycielki objęte badaniem stosują bardzo różnorodne metody i formy pracy z dziećmi w klasach 1–3, niejednokrotnie wykraczające poza program nauczania, wykorzystując własne pomysły, aby uatrakcyjnić kształcenie.

Stosowane metody pracy:

Malowanie (farbami, kredkami, na szkło, na płótnie, akwarelą, pastelami), wydzieranie, wycinanie, wyklejanki, rysowanie (ołówkiem, kredkami), lepienie z plasteliny, masy solnej, gliny, papieroplastyka, drukowanie stemplem, formacje ze sznurka, praca z tiulem, układanki ze skorupki jaj, rzeźbienie, tworzenie form przestrzennych. Lekcje muzealne.

Stosowane techniki:

- Basic, froitage, collage, witraż, techniki graficzne, mokre na mokrym, wprowadzanie do zagadnienia przez muzykę,

Formy pracy:

- Indywidualne, grupowe, zbiorowe, jednolite, zróżnicowane.

7.5. Gotowość do doskonalenia własnego warsztatu pracy we współpracy z instytucjami

Nauczycielki zapytane o źródła, z jakich czerpią pomysły na realizowane zajęcia plastyczne odpowiadały w następujący sposób:

- doksztalcenie w formie szkoleń, kursów, studiów podyplomowych (13 osób),
- poradniki dla nauczycieli, wychowawców, rodziców (12 osób),
- źródła internetowe (11 osób).

Na drugim planie pojawiły się następujące źródła:

- książki, publikacje naukowe – 8 osób,
- platformy dla nauczycieli, służące wymianie informacji – 7 osób.

Trzecią – nieco mniej – wykorzystywaną drogą pozyskiwania pomysłów na zajęcia plastyczne stanowiły źródła w postaci:

- filmów edukacyjnych, materiałów multimedialnych – 5 osób oraz
- konferencji, wyjazdów studyjnych – 3 osoby.

Można zatem wnioskować, że badana grupa nauczycielek wykazuje bardzo dużą gotowość do doskonalenia własnego warsztatu pracy. Oprócz wskazanych powyżej rodzajów doskonalenia, nauczycielki korzystają także z kontaktów i spotkań z pracownikami domów kultury, muzeów, teatrów. Szczególnie cenne są dla nich relacje z osobami zaangażowanymi w realizację działań artystycznych – mistrzami, pasjonatami. Ważne dla nich jest takie doświadczenie pracy w projektach we współpracy z miastem. Pojawiły się także odpowiedzi eksponujące wymianę doświadczeń jako cenne źródło wiedzy.

7.6. Gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju

Zaobserwowano bardzo dużą gotowość do opieki nad dzieckiem. Wsparcie dziecka zdolnego w jego rozwoju przejawia się przez:

indywidualną pracę z dzieckiem i rodzicem, koła zainteresowań, koła plastyczne, dodatkowe zajęcia, konkursy, aktywności, zajęcia artystyczne, projekty unijne, zajęcia wspólnie z rodzicami (przy ich współudziale), koła dla dzieci zdolnych, innowacje pedagogiczne np. „Szkoła wyobraźni”, „Historia kultury i sztuki ziemi..”

7.7. Stosunek do sposobu oceniania prac plastycznych dzieci

Wszystkie elementy dotyczące analizy pracy plastycznej opisane za S. Popkiem¹⁵ uzyskały zdaniem nauczycielek wysokie noty we wszystkich 3 kategoriach. Najwyżej wartościowana jest przez nauczycielki wypowiedź dziecka na temat pracy.

¹⁵ S. Popek, *Psychologia twórczości plastycznej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010, s. 34–35.

Wypowiedź dziecka na temat pracy – 4,21

Środki wyrazu – 4,12

Wartość kreacyjna wytworu – 4,17

Zaznaczyć należy, że samo narzędzie S. Popka było znane tylko części osób biorących udział w badaniach. Pozostałe osoby opiniowały poszczególne jego elementy bez odpowiedniej wiedzy teoretycznej na temat wykorzystania i stosowania narzędzia S. Popka do analizy prac plastycznych. Podczas szkoleń nauczycielki zdobywały wiedzę z tego zakresu, zatem wyniki uzyskane w powtórным badaniu będą interesujące, biorąc pod uwagę „nabycie wiadomości o narzędziu” oraz możliwości jego wykorzystania w pracy własnej.

8. Charakterystyka pomiaru drugiego (posttest)

Badanie posttestem z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety oraz analizy rysunku zaplanowane zostało w końcowym momencie wdrażania modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”. Nauczycielki w maju 2013 r. otrzymały narzędzia badawcze, które służyły dzieleniu się własną opinią na temat wykorzystania modelu.

Badanie posttestem miało na celu określenie najbardziej przydatnych w pracy z dzieckiem zdolnym elementów modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja”, które zostały włączone przez nauczycieli w dotychczasowy program kształcenia. Opinie nauczycieli oraz wytwory dzieci zdolnych (w postaci rysunku, pracy plastycznej) posłużyły do rozpoznania elementów cieszących się najwyższym poziomem przydatności w pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie oraz tych elementów, które wymagają udoskonalenia.

9. Analiza wyników posttestu w kategoriach zmiennej zależnej

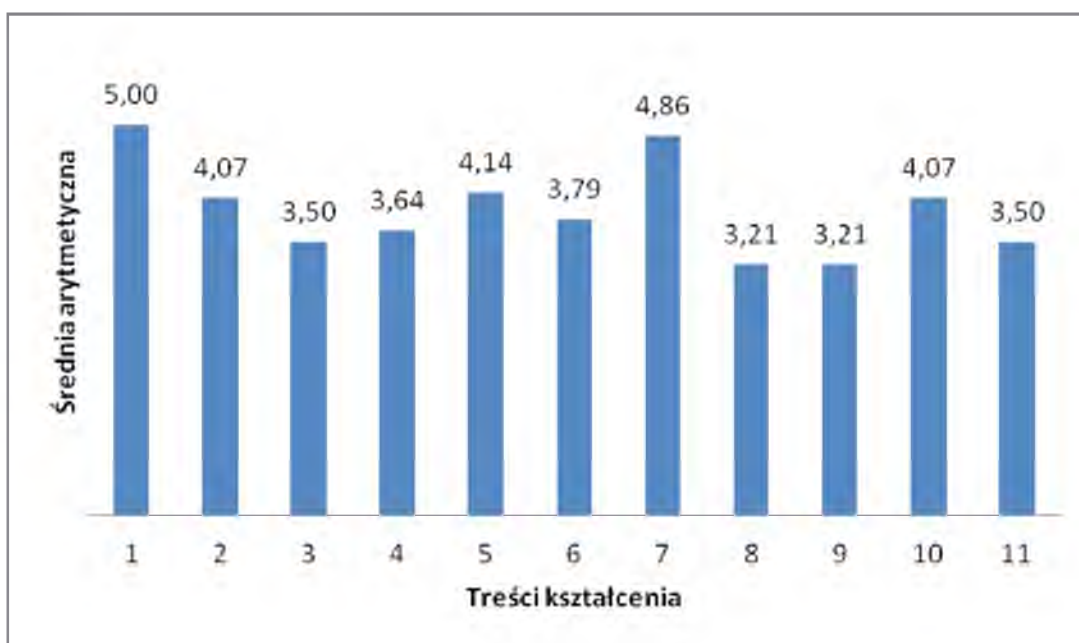
9.1. Stosunek do edukacji plastycznej realizowanej w szkołach – wartościowanie

W badaniu posttestowym uzyskano następujące wyniki dotyczące wartościowania edukacji plastycznej na etapie wczesnoszkolnym; graficznie obrazuje je wykres nr 6.

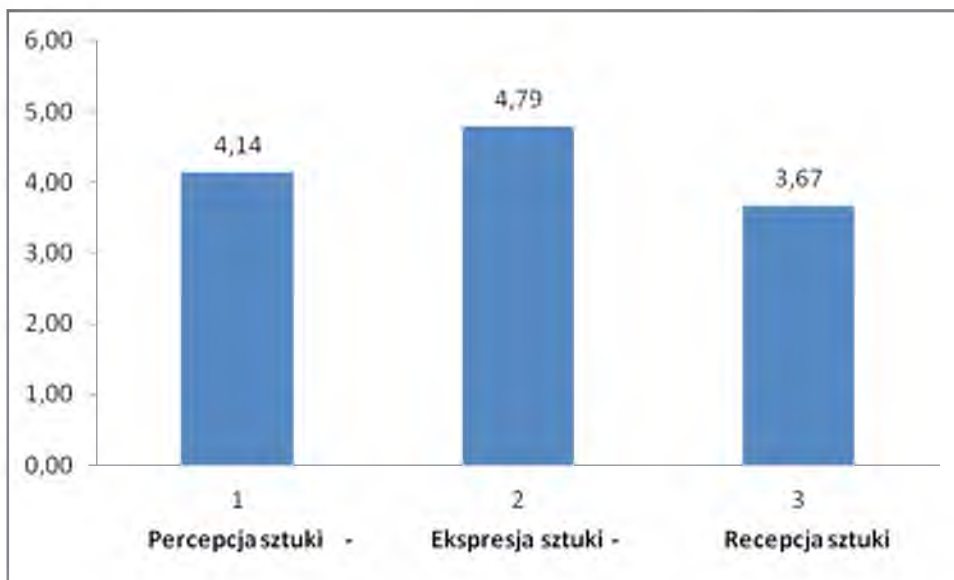
W porównaniu z badaniem wstępnym odnotowano spadek średniej wartości arytmetycznej przy edukacji plastycznej o 0,7 przy jednoczesnym utrzymaniu pozycji 7.

W badaniu posttestowym zauważono zwiększenie rangi ekspresji przez sztukę (przyrost o 0,12), a obniżenie znaczenia elementów dotyczących percepcji sztuki (spadek o 0,33) i elementów recepcji sztuki (spadek o 0,20).

Wykres 6. Treści nauczania w I etapie edukacji w świetle opinii badanych (badanie posttestem)

Wykres 7. Elementy edukacji plastycznej – percepcja, ekspresja i recepcja sztuki – w świetle opinii badanych nauczycielek – badanie posttestem

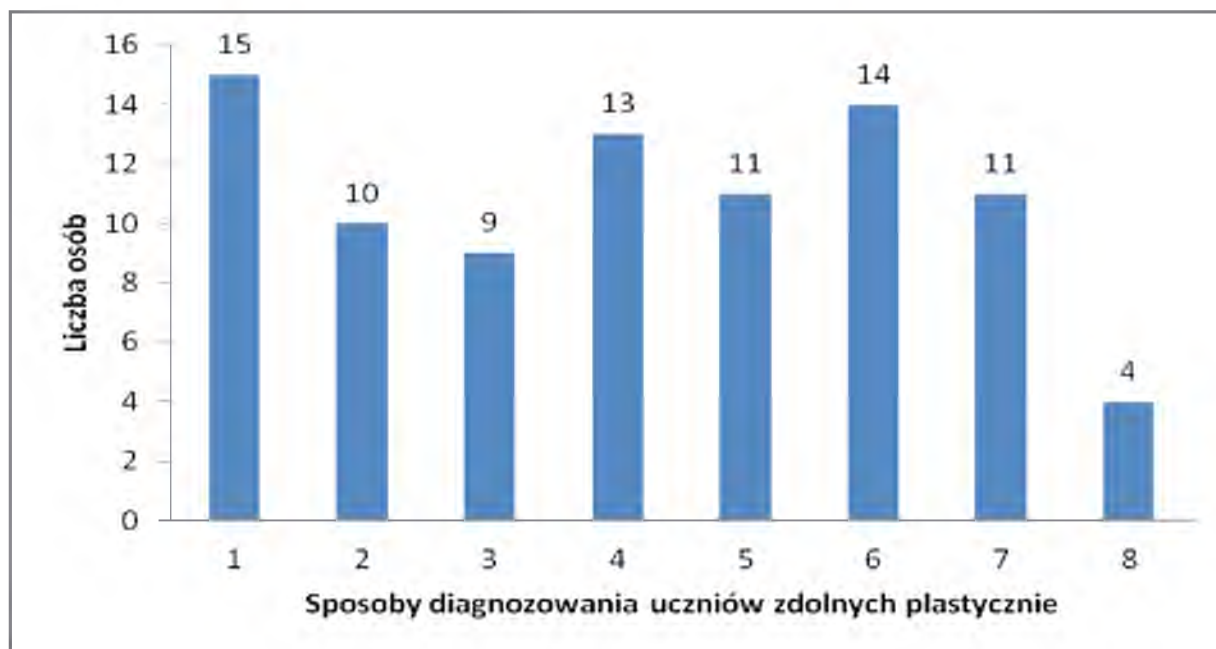
Legenda:

- 1) elementy związane z percepcją sztuki,
- 2) elementy ekspresji przez sztukę,
- 3) elementy recepcji sztuki.

9.2. Wykorzystanie narzędzi służących diagnozie dzieci zdolnych plastycznie oferowanych w modelu

Wyniki badania posttestem świadczą o utrzymaniu tendencji do stosowania analizy rysunków, obserwacji dzieci oraz ich aktywności w konkursach jako podstawowych i głównych sposobów diagnozowania zdolności plastycznych. Zauważalny jest także ogromny wzrost zastosowania narzędzi oferowanych w modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” – 10 osób więcej, aniżeli w badaniu wstępnym zastosowało narzędzia przeznaczone do rozpoznawania zdolności plastycznych swoich uczniów. Zauważono także, że rozmowy z innymi nauczycielami stały się źródłem pozyskiwania informacji o dziecku (5 osób więcej niż w badaniu pretestowym wykorzystało ten sposób identyfikowania zdolności dzieci). Dane uzyskane w badaniu posttestowym prezentujemy na wykresie nr 8.

Wykres 8. Sposoby diagnozowania zdolności plastycznych w świetle opinii badanych (badanie posttestem)

Legenda:

- 1) poprzez obserwację pracy dzieci,
- 2) poprzez rozmowy z innymi nauczycielami,
- 3) poprzez rozmowy z rodzicem/cami dziecka,
- 4) poprzez rozmowę z samym dzieckiem,
- 5) stosując narzędzia przeznaczone do badania zdolności dzieci,
- 6) poprzez analizę wytworów dziecka (np. rysunków, kompozycji),
- 7) poprzez aktywność dziecka w określonym obszarze (chęć udziału w wystawie, konkursie),
- 8) poprzez udział w zespole nauczycieli, wychowawców, specjalistów rozpoznających potrzeby dziecka.

Jedna z nauczycielek oprócz wymienionych sposobów diagnozowania wskazała także procedurę identyfikacji ucznia zdolnego zamieszczoną w szkolnym Systemie Pracy z Uczniem Zdolnym.

Badanej grupie nauczycielek zadano pytanie:

Które z narzędzi przeznaczonych do diagnozy – rekomendowanych w modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” – wykorzystywała Pani we własnej pracy nauczycielskiej?

Do najczęściej zastosowanych narzędzi należały:

- Mapa Talentu – 14 osób,
- Skala Talentu uczniów OLAND07 – 3 osoby,
- Niezwykłe Zastosowanie – 2 osoby.

Nauczycielki stosują ponadto kwestionariusze ankiet przeznaczonych dla rodziców podczas zebrań (1 osoba), a także Model warstwowej struktury wytworu plastycznego Stanisława Popka (1 osoba).

9.3. Stosunek do oferowanego – innowacyjnego programu pracy z uczniami zdolnymi plastycznie

Analizie poddane zostały treści zaproponowane w innowacyjnym modelu pracy z uczniami zdolnymi w edukacji wczesnoszkolnej. Nauczycielki objęte badaniem wykorzystywały wybrane elementy zaproponowanego programu ze względu na ograniczenia czasowe wdrożenia modelu, który został zaplanowany w dofinansowanym projekcie. Ta bariera formalna z pewnością nie pozwala na pełną i wyczerpującą analizę związaną z wykorzystaniem programu przewidzianego do realizacji w cyklu trzyletnim w układzie spiralnym, aczkolwiek umożliwia wstępną orientację i wartościowanie poszczególnych zaproponowanych treści.

Analizę rozpoczynam od zaprezentowania stopnia wykorzystania poszczególnych treści w danym poziomie nauczania plastyki – w klasie 2 oraz 3.

Nauczycielki biorące udział w badaniu (3) zrealizowały z dziećmi w starszych klasach następujące tematy zajęć przeznaczone dla klasy 1:

- 1) trzy nauczycielki zrealizowały z dziećmi zadanie 1: Zapoznanie się z techniką rysowania i malowania (ołówki, kredki, najprostsze farby wodne),
- 2) dwie nauczycielki zrealizowały pozostałe 4 zadania:

Zadanie 2. Podstawowe środki komponowania na płaszczyźnie.

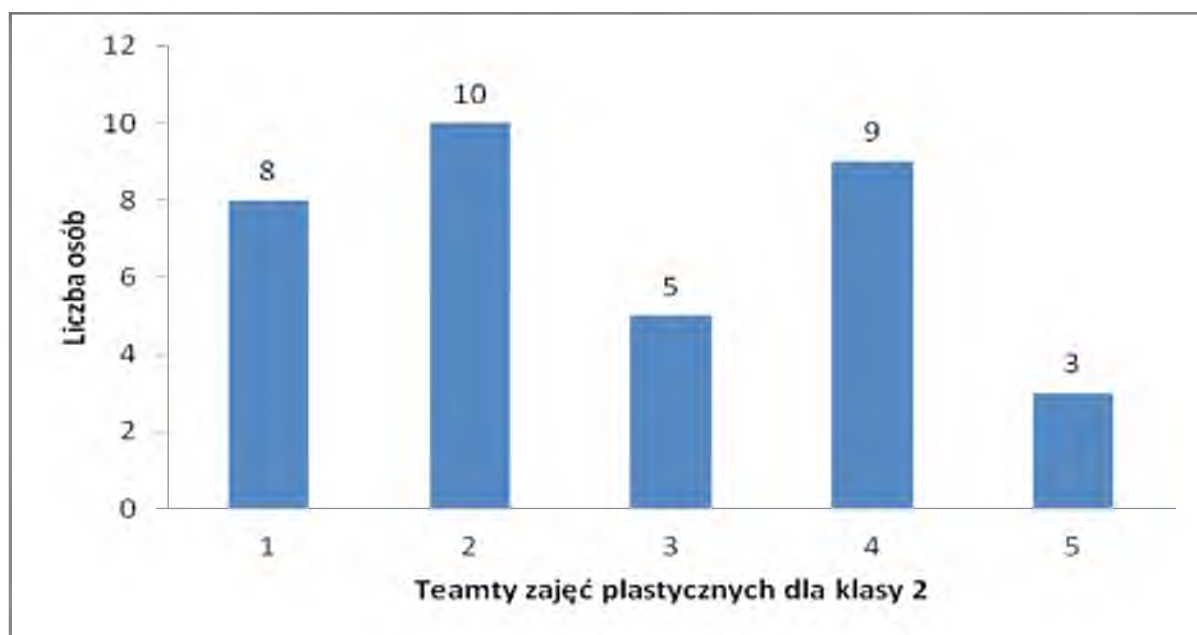
Zadanie 3. Układy kompozycyjne.

Zadanie 4. Formy przestrzenne; rekwizyt, rzeźba, relief, architektura.

Zadanie 5. Formy przestrzenne: rekwizyt, rzeźba, płaskorzeźba, formy geometryczne i architektoniczne.

W klasach drugich we wdrażaniu modelu brało udział 10 nauczycielek, które miały do dyspozycji 5 różnorodnych tematów zajęć. Wybory tematów przez nauczycielki przedstawia wykres nr 9.

Wykres 9. Stopień realizacji zajęć plastycznych rekomendowanych w innowacyjnym programie edukacji plastycznej w klasie 2 szkoły podstawowej

Legenda:

Temat 1. – wybrane techniki plastyczne: warsztat rysownika, malarza i grafika,

Temat 2. – kolorystyka obrazu – budowa formy kolorem,

Temat 3. – rzeźba, architektura i sztuki użytkowe,

Temat 4. – kompozycja w malarstwie i rysunku,

Temat 5. – przykłady kompozycji w rzeźbie i sztuce dekoracyjnej.

Z uzyskanych w trakcie badań danych można stwierdzić, że w największą popularnością (wykorzystaniem) cieszył się temat 2 dotyczący kolorystyki obrazu – budowa formy kolorem – wszystkie 10 nauczycielek zastosowało tę tematykę podczas swoich zajęć. Dużym zainteresowaniem cieszył się także temat 4 – dotyczący kompozycji w malarstwie i rysunku (9 osób) oraz temat 1 dotyczący wybranych technik plastycznych – warsztat rysownika, malarza i grafika (8 osób).

W nieco mniejszym zainteresowaniem cieszyły się dwa tematy: temat 3 – rzeźba, architektura i sztuki użytkowe (5 osób) oraz temat 5 – przykłady kompozycji w rzeźbie i sztuce dekoracyjnej 3 osoby).

W klasie trzeciej 5 nauczycielek wykorzystало temat 2 – zadania podsumowujące program klas I – II, 3 – inspiracje artystyczne fotografią, filmem, teatrem, muzyką, literaturą oraz 4 – teatr, film, telewizja, 3 nauczycielki temat 1 – pracowania artystów.

Stopień wykorzystania zakresu treści programowych oferowanych w innowacyjnym programie edukacji plastycznej można uznać za bardzo wysoki – na 14 zaoferowanych tematów pełnym wykorzystaniem cieszyło się 10 tematów.

Biorąc pod uwagę ocenę 3,92, przyznaną obecnie realizowanym treściom programowym przeznaczonym do edukacji wczesnoszkolnej w różnych podręcznikach dostępnych na rynku wydawniczym przez nauczycielki objęte badaniem, to wykorzystanie przez badane 10 spośród 14 tematów jest obiecujące dla stworzonej propozycji.

9.4. Różnorodność stosowanych metod i form pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie

W pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie do najczęściej stosowanych metod rozwijających ich zainteresowania zaproponowanych w modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” należą:

- metody praktyczne (uczenie się przez działanie) – wszystkie nauczycielki – łącznie 15 osób stosuje te metody w pracy z dziećmi
- metody waloryzacyjne (uczenie się przez przeżywanie) – wykorzystuje 14 z badanych nauczycielek
- metody problemowe (uczenie się przez odkrywanie) – stosuje 12 nauczycielek.

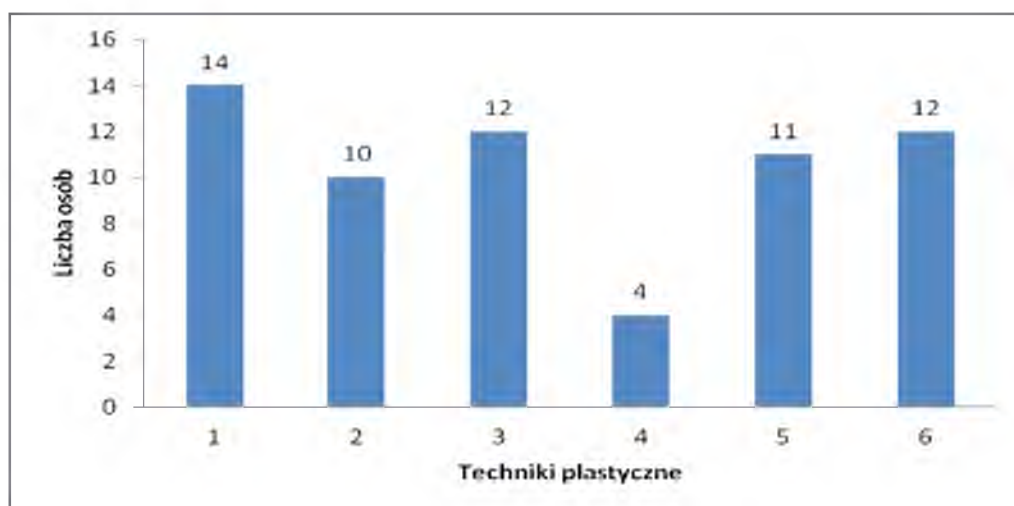
Rodzajami metod stosowanymi podczas zajęć plastycznych są najczęściej metody aktywne i metody warsztatowe (13 osób udzieliło tej odpowiedzi), mniej wykorzystywana jest metoda projektu – 9 osób udzieliło takiego wskazania.

Technikami rekomendowanymi w modelu, a wykorzystywanymi przez objęte badaniem nauczycielki były:

- technika collage – 14 osób,
- technika modelowania z masy solnej oraz technika mokre na mokrym – 12 osób,
- technika graficzna – 11 – osób,
- technika quilling – 10 osób,
- technika papier mache – 4 osoby.

Dane te zostały zaprezentowane graficznie na wykresie nr 10:

Wykres 10. Techniki wykorzystywane w edukacji wczesnoszkolnej przez badaną grupę nauczycielek

Legenda:

1. Technika collage,
2. Technika quilling,
3. Technika modelowania z masy solnej,
4. Technika papier mache,
5. Technika graficzna,
6. Technika mokre na mokrym.

Zdaniem badanych nauczycieli metody i techniki zaproponowane w modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” są bardzo różnorodne, ciekawe, są inspiracją do prac plastycznych z dziećmi; wykorzystywanie ich pozwala dziecku wykazać się pomysłowością i bogatą wyobraźnią, są bardzo atrakcyjne.

9.5. Gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju

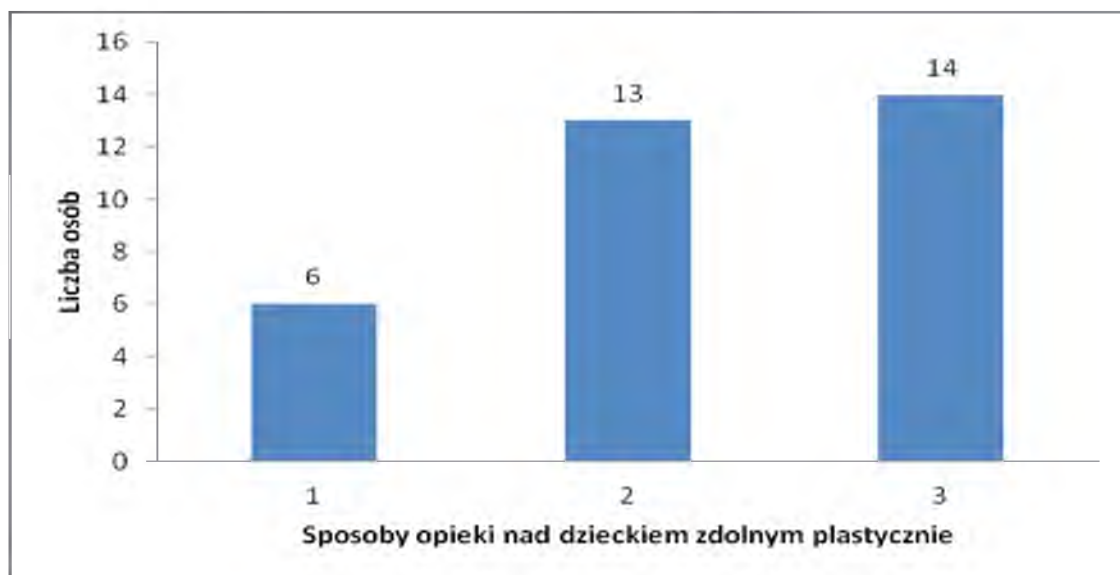
W każdej szkole istnieją duże możliwości w zakresie wspierania dziecka w jego dalszym rozwoju, nauczyciele są gotowi do udzielania wsparcia w rozwijaniu uzdolnień dzieci. Odbywa się to w każdej szkole nieco inaczej, choć możliwe jest wyróżnienie elementów wspólnych. Należą do nich:

– szkolne zajęcia pozalekcyjne czyli tzw. kółka zainteresowań: plastyczne, origami, hafciarskie, karciane, teatralne, matematyczne, dziennikarskie, artystyczne, twórcze, (np. Kraina twórczości) zajęcia świetlicowe,

- zajęcia pozaszkolne (praca ze specjalistami, domy kultury),
- możliwości udziału w licznych konkursach o zasięgu ogólnopolskim, wojewódzkim, gminnym,
- możliwość udziału w szkolnych i miejskich imprezach, wystawach,
- w niektórych szkołach funkcjonuje baza informacji o uczniach zdolnych objętych Szkolnym Systemem Pracy z Uczniem Zdolnym. Osobą odpowiedzialną za bazę jest dyrektor szkoły. Tworzone są plany działań wspierających dla uczniów zdolnych,
- współpraca z Poradniami Psychologiczno-Pedagogicznymi w szczególności w zakresie diagnozowania zdolności (badania),
- zajęcia ze specjalistami w danej dziedzinie,
- stały kontakt z nauczycielami i pedagogiem szkolnym, stały kontakt z rodzicem (praca własna rodzica z dzieckiem),
- wyjścia do muzeów, galerii,
- umieszczanie nazwisk zdolnych uczniów na stronie internetowej (nagroda),
- warsztaty plastyczne, plenery malarskie i spotkania z artystami, ludźmi sztuki,
- warsztaty w pracowni Artysty Ludowego – prace z wikliny i słomy, w Pracowni Ceramiki Artystycznej, w Pracowni Gancarskiej, Edukacyjno-Plastycznej,
- opracowywane są indywidualne plany pracy z uczniami w szczególnych przypadkach.

Najczęstsze sposoby opieki nad dziećmi zdolnymi prezentuje wykres nr 11.

Wykres 11. Sposoby opieki nad dziećmi zdolnymi plastycznie

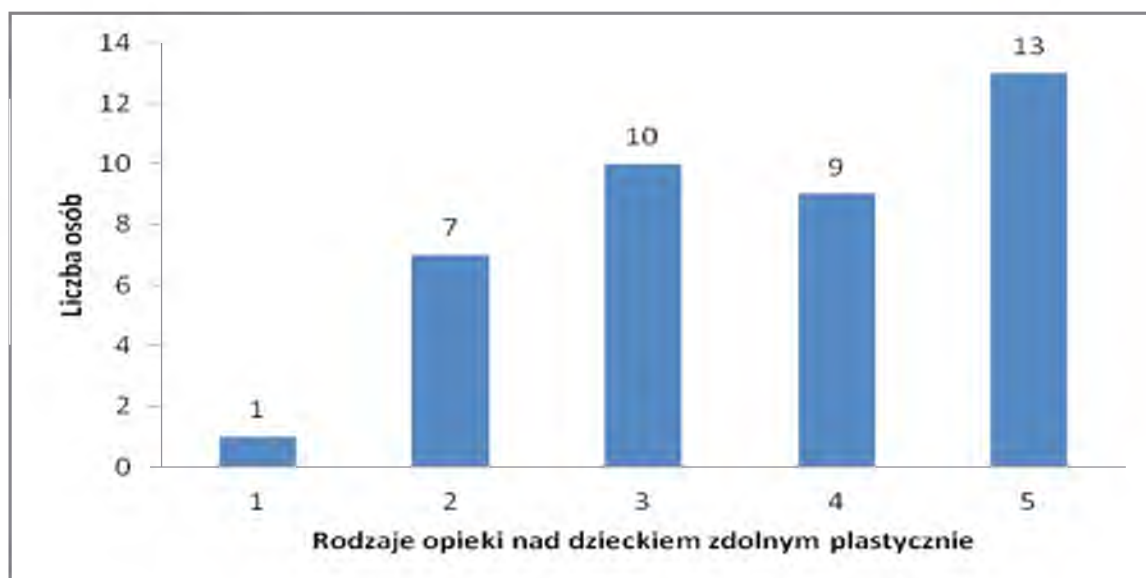

Legenda:

- 1) Praca własna rodzica z dzieckiem po konsultacji z nauczycielem,
- 2) Wybór i zapisanie dziecka na zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne,
- 3) Uczęszczanie na kółka zainteresowań, grupy zajęciowe dla dzieci o określonych zdolnościach.

Na pytanie „Które z elementów modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” wykorzystala Pani we własnej pracy nauczycielskiej?” nauczycielki odpowiadały w następujący sposób:

Wykres 12. Wykorzystanie elementów modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” w opiece nad dzieckiem zdolnym plastycznie

Legenda:

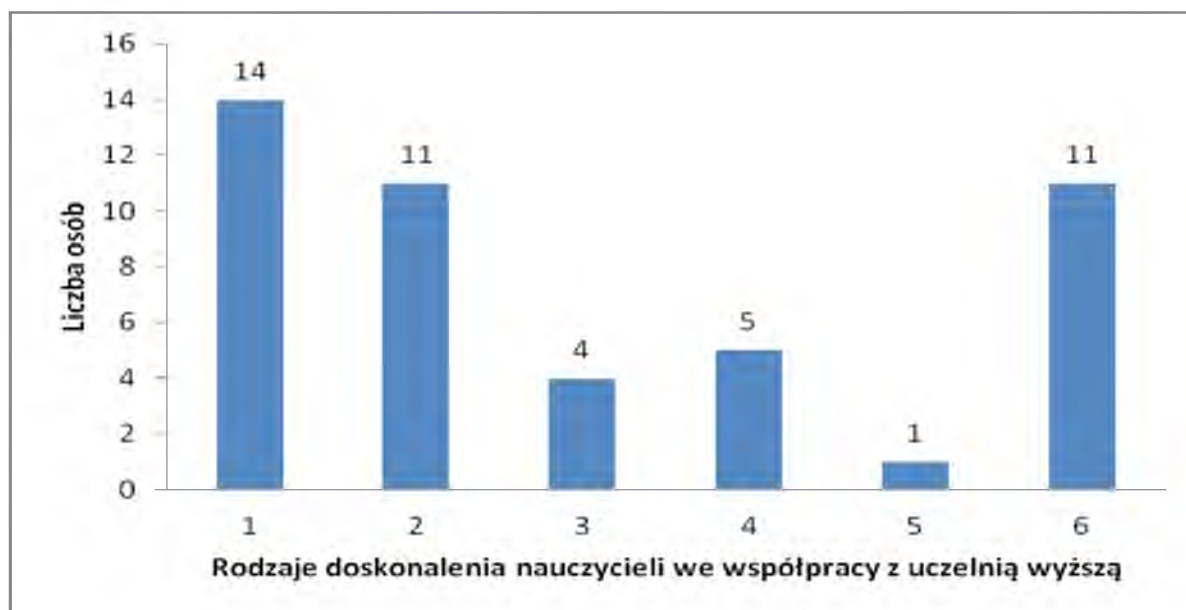
- 1) indywidualny program pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie,
- 2) przygotowywanie do olimpiad, wystaw, wernisaży,
- 3) lekcje muzealne,
- 4) rekomendacje dla rodziców,
- 5) rozwijanie umiejętności na zajęciach pozalekcyjnych, pozaszkolnych.

Do najczęściej stosowanych przez nauczycielki elementów opieki nad dzieckiem zdolnym plastycznie należą: rozwijanie umiejętności na zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych – 13 odpowiedzi, lekcje muzealne – 10 odpowiedzi, rekomendacje dla rodziców – 9 nauczycielek posługuje się tą rekomendacją. Na kolejnych miejscach znalazły się przygotowywanie do olimpiad, wystaw, wernisaży – 7 nauczycielek, a także indywidualny program pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie – 1 osoba.

9.6. Gotowość do doskonalenia własnego warsztatu pracy we współpracy z instytucjami

W realizowanych badaniach istotnym elementem było określenie chęci współpracy nauczycieli z uczelnią wyższą w zakresie różnorodnych oferowanych przez uczelnię form doskonalenia zawodowego nauczycieli. Model „Nauka – Sztuka – Edukacja” zawiera szereg propozycji w tym obszarze, zatem istotne są opinie nauczycieli o pomysłach powstałych na bazie międzynarodowych doświadczeń, uzyskanych w trakcie realizacji projektu. Pierwszym z elementów poddanych analizie było oszacowanie potrzeb nauczycieli w zakresie ich warsztatu pracy. Dane zgromadzone w trakcie badań prezentuje wykres nr 13.

Wykres 13. Zainteresowanie nauczycieli wzbogacaniem warsztatu pracy we współpracy z uczelnią wyższą

Legenda:

- 1) Aktualizowanie wiedzy z zakresu pracy z dzieckiem zdolnym,
- 2) Aktualizowanie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- 3) Doroczne spotkania w uczelni wyższej, w której uzyskała Pani tytuł zawodowy,
- 4) Przygotowanie do współpracy z Uniwersytetem dla Dzieci,
- 5) Autobus ekspercki,

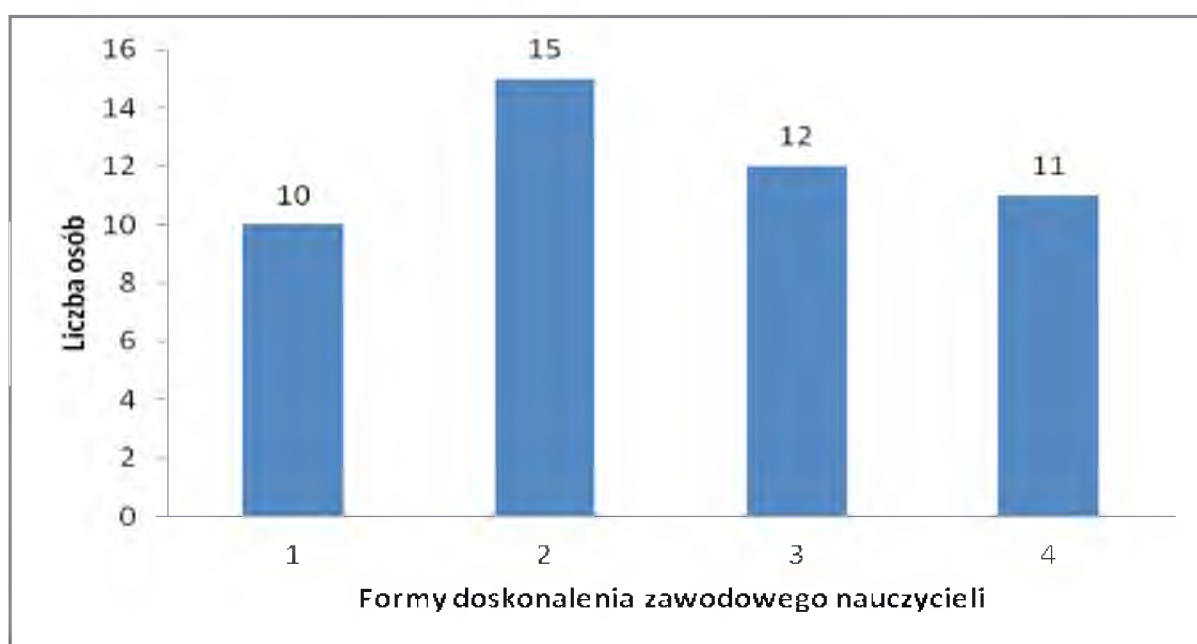
Niezależne wykłady pedagogiczne i warsztaty, w których nauczyciel może wziąć udział.

Największym zainteresowaniem obdarzona została oferta aktualizowania wiedzy z zakresu pracy z dzieckiem zdolnym – 14 nauczycielek wyraziło taką potrzebę. Aktualizowaniem wiedzy z zakresu dzie-

dzietwa kulturowego oraz niezależnymi wykładami pedagogicznymi i warsztatami, w których nauczyciel może wziąć udział zainteresowanych było 11 nauczycielek. Kolejne propozycje zostały zaopiniowane jako interesujące dla 5 osób – przygotowanie do współpracy z Uniwersytetami dla Dzieci i dla 4 osób – dorocznymi spotkaniami w uczelni wyższej, w której nauczyciel uzyskał tytuł zawodowy. Najmniej ciekawym rodzajem współpracy jest autobus ekspercki, który uzyskał jeden głos.

Do preferowanych przez nauczycielki form doskonalenia zaliczyć można na pierwszym miejscu zdecydowanie kursy, szkolenia, studia podyplomowe – wszystkie 15 nauczycielek udzieliło tej odpowiedzi. W wysokim stopniu nauczycielki preferują także współpracę z innymi instytucjami – domami kultury, muzeami, teatrami (12 osób), indywidualny udział w wybranych wykładach, warsztatach realizowanych w uczelni wyższej (11 osób) oraz korzystanie z literatury specjalistycznej (10 osób).

Wykres 14. Preferencje nauczycielek w zakresie form doskonalenia zawodowego

Legenda:

- 1) Korzystanie z literatury specjalistycznej,
- 2) Kursy, szkolenia, studia podyplomowe,
- 3) Współpraca z domami kultury, muzeami, teatrami,
- 4) Indywidualny udział w wybranych wykładach, warsztatach realizowanych w uczelni wyższej.

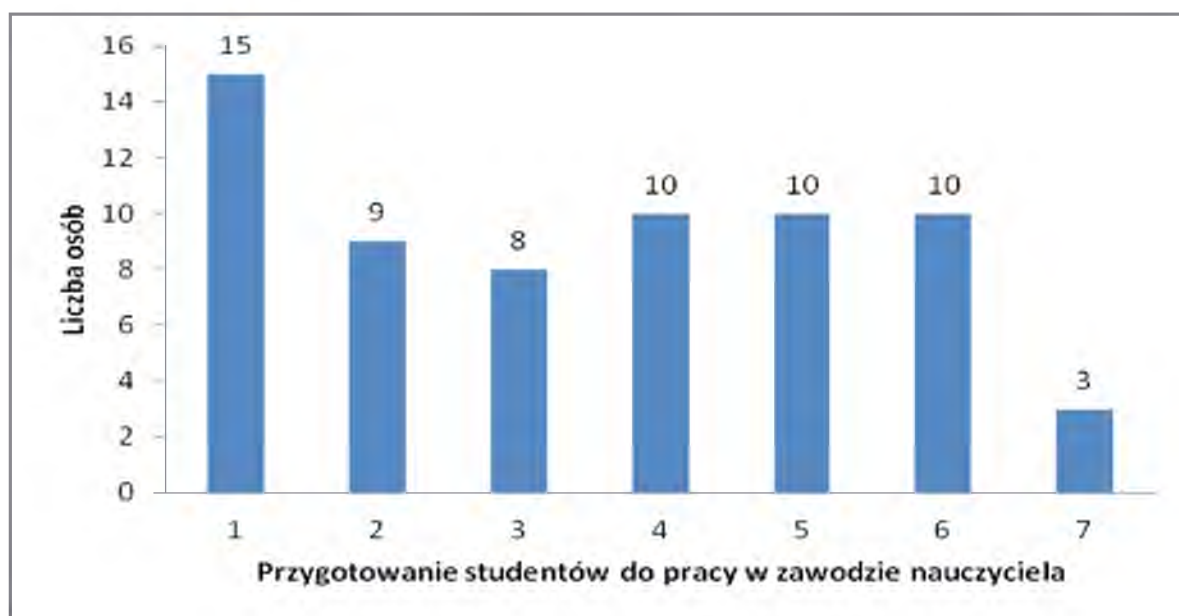
Oprócz wskazanych powyżej odpowiedzi istnieje duże zainteresowanie formami współpracy ze specjalistami, ekspertami z dziedziny, a także spotkania z innymi praktykami w celu wymiany doświadczeń, jedna z nauczycielek wskazała samokształcenie jako element, który także jest istotny w rozwoju własnym.

Nauczycielki biorące udział we wdrażaniu modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” udzielały także odpowiedzi na pytanie dotyczące istotnych elementów w kształceniu przyszłych nauczycieli. Ogromne doświadczenie pracy w zawodzie, wiedza praktyczna, współpraca z rodzicami, którą nauczycielki realizują jest pomocna w ukierunkowaniu pracy z kolejnymi pokoleniami osób aspirujących do bycia nauczycielem. Pytanie zadane nauczycielkom brzmiało:

„Które z elementów kształcenia obecnych studentów, przygotowujących się do pracy w zawodzie nauczyciela uważa Pani za istotne?”.

Dane uzyskane w toku badań zostały zaprezentowane na wykresie nr 15.

Wykres 15. Elementy istotne w przygotowaniu studentów do pracy w zawodzie nauczyciela

Legenda:

- 1) Obowiązek realizacji praktyk studenckich w toku studiów magisterskich,
- 2) Zwiększenie prac eksperymentalnych i innowacyjnych prowadzonych wspólnie z nauczycielami, pracującymi w szkołach,
- 3) Wspólne organizowanie wystaw, prac plastycznych nauczycieli i uczniów,
- 4) Przygotowanie do pracy w szkole i poza szkołą – np. w muzeach,
- 5) Przygotowanie do prowadzenia zajęć artystycznych na koloniach, półkoloniach, plenerach artystycznych,
- 6) Spotkania z artystami w uczelni i poza uczelnią,
- 7) Angażowanie się w studenckie media – poprzez prowadzenie cyklu audycji lub artykułów o wybranych problemach bliskich nauczycielom.

Zdaniem badanych nauczycielek w ramach kształcenia kandydatów na nauczycieli – studentów kierunków nauczycielskich istotnymi elementami są obowiązkowe praktyki studenckie w toku studiów magisterskich – wszystkie nauczycielki udzieliły tej odpowiedzi. Dla 10 nauczycielek istotne dla realizacji wysokiej jakości edukacji plastycznej jest także przygotowanie do pracy w szkole i poza szkołą – np. w muzeach, przygotowanie do prowadzenia zajęć artystycznych na koloniach, półkoloniach, plenerach artystycznych oraz spotkania z artystami w uczelni i poza uczelnią. Kolejnymi w hierarchii ważności, ukonstruowanej na podstawie udzielonej liczby odpowiedzi, znalazły się propozycje: zwiększenia prac eksperymentalnych i innowacyjnych prowadzonych wspólnie z nauczycielami, pracującymi w szkołach (9 osób) oraz wspólne organizowanie wystaw, prac plastycznych nauczycieli i uczniów (8 osób). Najmniejszym zainteresowaniem cieszyła się propozycja dotycząca angażowania się w studenckie media – prowadzenie cyklu audycji lub napisanie artykułów o wybranych problemach bliskich nauczycielom (3 osoby).

9.7. Stosunek do sposobu oceniania prac plastycznych dzieci

Wszystkie elementy dotyczące analizy pracy plastycznej opisane za S. Popkiem uzyskały w ocenie nauczycielek wysokie noty we wszystkich 3 kategoriach. Najwyżej wartościowana jest przez nauczycielki wypowiedź dziecka na temat pracy.

Wypowiedź dziecka na temat pracy – 4,47. Wartość ta w porównaniu do badania wstępnego wzrosła o 0,26.

Środki wyrazu – 4,38. Wartość ta w porównaniu do badania wstępnego wzrosła o 0,26

Wartość kreacyjna wytworu – 4,01. Wartość ta w porównaniu do badania wstępnego obniżyła się o 0,16.

10. Analiza prac plastycznych

Nauczycielki objęte badaniami pilotażowymi zostały poproszone o opis pracy plastycznej zgodnie z rekomendowanym do analizy wytworu narzędziem autorstwa S. Popka dziecka zdolnego plastycznie, z którym obecnie pracują w klasie. Te same prace były opisywane przez metodyka plastyki – panią Annę Ziębę. Na tej podstawie – oceny specjalisty – możliwe było określenie, czy nauczycielki zdobyły umiejętność wykorzystywania narzędzia S. Popka we własnej pracy. Zaznaczyć należy, że 2 osoby spośród objętych badaniami nauczycielek знаły narzędzie analizy wytworu i wykorzystywały je we własnej pracy przed przystąpieniem do szkolenia.

W przygotowanym arkuszu przeznaczonym dla nauczycielek zamieszczony został element charakterystyki dziecka, które jest autorem pracy. Z wypowiedzi nauczycieli można było utworzyć kategorie dotyczące cech, zachowań przez dzieci zdolne plastycznie. Przedstawiono je w tabeli nr 1.

Tabela 1. Charakterystyka dzieci uzdolnionych plastycznie

Kategoria	Liczba dzieci uzdolnionych plastycznie przejawiających cechę lub zachowanie
Bycie lubianym przez rówieśników	11
Obowiązkowość	7
Bycie lubianym przez nauczycieli	7
Kreatywność – nowe rozwiązania	7
Pracowitość	6
Odpowiedzialność	6
Duża inteligencja	5
Staranność	4
Wrażliwość na krytykę	4
Ambicja	3

Elokwencja	3
Opanowanie	3
Wytrwałość	2
Zaangażowanie	2
Radzenie sobie z trudnościami życia codziennego	2
Zróżnicowane wyniki w nauce	2
Tolerancja	2
Adekwatne ocenianie siebie	1
Podzielność uwagi	1
Nieśmiałość	1
Przedsiębiorczość	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań pilotażowych

10.1. Prace autorskie dzieci – klasy 2

Praca plastyczna 1. „Japoński ogród”

Praca plastyczna 2. „Czarodziejski ogród”

Praca plastyczna 3. „Moja ulubiona pora roku w parku – jesienny park”

Praca plastyczna 4. Plaskorzeźba „Postać Syreny na podstawie legendy i opisu”

Praca plastyczna 5. „Zabytki Krakowa”

Praca plastyczna 6. „Wymarzone wakacje”

Praca plastyczna 7. „Jestem obserwatorem przyrody”

Praca plastyczna 8. „Wiosenny sad”

Praca plastyczna 9. „Moja rodzina – portret”

10.2. Prace autorskie dzieci – klasy 3

Praca plastyczna 1. „Zaczarowany ogród”

Praca plastyczna 2. „Zaczarowany ogród”

Praca plastyczna 3. „Zaczarowany ogród”

Praca plastyczna 4. „Krajobrazy Afryki”

Praca plastyczna 5. „Mój świat”

Praca plastyczna 6. „Moja mama”

Praca plastyczna 7. „Praca strażaka”

Praca plastyczna 8. „Moja babcia”

Analizę prac plastycznych dzieci przeprowadziła i opisała metodyk – pani Anna Zięba przez pryzmat trzech warstw autorstwa S. Popka: I – treść przedstawieniowa, II – treść formalna oraz III – wartość kreacyjna wytworu.¹⁶ Poniżej fragmenty analizy dotyczące przedstawionych prac:

Odnosząc się do warstwy I należy przede wszystkim podkreślić, że tematyka analizowanych prac jest zróżnicowana, a jednocześnie bliska zainteresowaniom oraz potrzebom psychicznym dzieci. Głównymi wątkami poruszonymi była rodzina, dziecięce zabawy, obiekty dziecięcych zainteresowań, scenki rodzajowe, pejzaże, a także ilustracje inspirowane literaturą oraz utworami muzycznymi. Tylko trzy prace były w formie portretów, natomiast inne postaci pokazywane były w określonym kontekście. W pracach dominowała postać ludzka z kręgu rodziny, postaci baśniowe oraz fantastyczne, a także osoby cieszące się autorytetem społecznym. Uwagę zwraca wysoki stopień konkretyzacji przedstawionych treści we wszystkich wytworach plastycznych. Na jasność wypowiedzi plastycznej dzieci miał wpływ trafny wybór formatu (dominował format A4) oraz techniki plastycznej (przeważały prace malarskie). Ponadto, widać swobodne i precyzyjne posługiwanie się materiałami plastycznymi przynależnymi wybranym technikom plastycznym. Różnorodna tematyka świadczy o tym, że nauczyciele wzbogacali wiedzę dzieci poprzez działania stymulujące, takie jak inspiracje literaturą, muzyką czy dziełami sztuki. Dwie prace, które wyróżniały się nad wiek dojrzałą interpretacją tematyczną, wzbudziły moje szczególne zainteresowanie. Były to scena rodzajowo-symboliczna „Mój Świat”, która wykazuje wysoki poziom abstrakcji przedstawionych treści, a także ilustracja „Czarodziejski Ogród”, gdzie trafnie i niezwykle dojrzałe, użyto metafory, przedstawiając antropomorfizm zwierząt. (...)

Kolejną warstwą, którą chciałabym omówić jest warstwa II, a zatem treść formalna (zastosowane środki wyrazu plastycznego). Chcę pokreślić, że dzieci nadawały kształty przedstawionym obiektom właściwie do poziomu rozwoju. Przeważały kształty proste lub złożone figur geometrycznych. W pracach widać było także ciekawie rozmieszczone elementy w przestrzeni oraz udane próby tworzenia planów kompozycyjnych. U większości relacje wielkości pomiędzy przedmiotami (człowiek względem domu lub dom względem drzewa) zostały zachowane. Proporcje zbliżone do realistycznych. Warto zauważyć, że nadal o wielkości postaci decyduje czynnik emocjonalny, stąd charakterystyczne wyolbrzymienia poszczególnych elementów (np. części ciała). W wyglądzie postaci, przedmiotów oraz elementów krajobrazu pojawiają się szczegóły nadające formę realistyczną. W zależności od inwencji dziecka widoczne jest ulepszanie w kierunku schematu wzbogaconego postaci. Świadczą o tym, szczegóły jak: wyraziste oczy z zaznaczonymi rzęsami, uwypuklony nos, wyraźnie zarysowane uszy, szyja, powiększone ramiona, zaznaczona talia, bujne włosy, dynamiczna poza. Zwierzęta pokazywane są w układzie poziomym i frontalnym / ujęcie charakterystyczne u dzieci, dla wyrażenia ruchu (...)

Poddając analizie prace dzieci pod względem wartości kreacyjnej (warstwa III), moją szczególną uwagę zwróciła ich szczerość wypowiedzi, subiektywizm przekazywanych treści, swoboda w posługiwaniu się materiałami plastycznymi, chęć odkrywania nowych sytuacji i eksperymentowania poprzez użycie różnorodnych technik plastycznych.

W każdej z prac starałam się doszukać nowości charakterystycznej dla indywidualnej wypowiedzi autora. Wytwory dzieci odznaczały się swoistym, niepowtarzalnym charakterem. Poprzez wyrażanie zróżnicowanego nastroju uzyskanego za pomocą różnorodnych technik (np. technika punktowa), czy też ekspresyjne zestawienie kolorów dla wywołania konkretnych emocji nawet przez proste zestawienie barw podstawowych /np. czerwień z niebieskim) prace plastyczne stały się jedyne w swoim rodzaju. Oryginalność analizowanych prac polegała na kreatywnym przetwarzaniu przez dzieci, otaczającej nas rzeczywistości. Autorzy wyrażali swoje emocje na wiele sposobów. Widoczna była gra kolorów dla podkreślenia przekazywanych treści, czy też użycie metafory jako formy przekazu plastycznego. (...)

¹⁶ Stanisław Popek, *Psychologia twórczości plastycznej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.

11. Podsumowanie i wnioski końcowe z badań pilotażowych

W wyniku przeprowadzonej analizy porównawczej pomiędzy badaniem wstępnym i końcowym, a także pomiędzy ocenianiem prac plastycznych przez nauczycielki objęte badaniem, a specjalistę – metodyka plastyki – panią Annę Ziębę można ustosunkować się do przyjętych w niniejszym badaniu preeksperymentalnym hipotez:

1. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” spowoduje zwrócenie większej uwagi na rolę edukacji plastycznej realizowanej w I etapie kształcenia szkolnego.

Porównanie wyników badania wstępnego i końcowego wykazało, że po wdrożeniu modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” nauczycielki:

- w znacznej większości nie zmieniły zdania odnośnie roli edukacji plastycznej w edukacji wczesnoszkolnej (8 osób),
- oceniły rolę edukacji plastycznej niżej niż podczas badania wstępnego (3 osoby),
- 3 nauczycielki wyraźnie przywiązują obecnie większą wagę, znaczenie edukacji plastycznej.

Zestawienie wyników pretestu i posttestu wskazują, że spadek średniej arytmetycznej wyniósł 0,7. W badaniu pretestowym edukacji plastycznej nauczycielki przypisywały wartość 3,71 (14 osób w pomiarze, gdyż jedna z nauczycielek nie udzieliła odpowiedzi na zadane pytanie po wdrożeniu modelu), a w badaniu posttestowym 3,64.

Pod względem miejsca zajmowanego na tle pozostałych treści kształcenia, edukacja plastyczna nadal zajmuje 7 miejsce.

Wniosek 1: *Hipotezę należy odrzucić, a wyjaśnienie zaistniałej sytuacji można poszukiwać w problemach związanych z brakiem czasu na większe zaangażowanie się Pań w realizację modelu i/lub zbyt krótkiego (1 semestr czasu) przeznaczonego na wdrożenie modelu. Elementy te omówione zostały w części dotyczącej opinii nauczycielek o doskonaleniu własnego warsztatu pracy przez kontakt z uczelniami wyższymi.*

2. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” spowoduje większe zainteresowanie wykorzystywaniem narzędzi służących rozpoznawaniu zdolności u dzieci.

Badania pilotażowe wykazały, że do najczęściej wykorzystywanych sposobów identyfikacji zdolności plastycznych uczniów przez ich nauczycieli należą: analiza rysunku, pracy plastycznej dziecka, obserwacja dziecka, aktywność dziecka w konkursach plastycznych, kółkach zainteresowań, procedura identyfikacyjna zawarta w szkolnym systemie pracy z dzieckiem zdolnym.

Zauważalny jest wysoki stopień zastosowania narzędzi oferowanych w modelu „Nauka – Sztuka – Edukacja” – 10 osób spośród 15 zastosowało narzędzia przeznaczone do rozpoznawania zdolności plastycznych swoich uczniów.

Zauważono także, że rozmowy z innymi nauczycielami stały się źródłem pozyskiwania informacji o dziecku (5 osób więcej niż w badaniu pretestowym wykorzystało ten sposób identyfikowania zdolności dzieci).

Do mocnych stron części diagnostycznej modelu w opinii nauczycieli należy:

- duża szczegółowość modelu,
- uporządkowanie wiadomości o dziecku, usystematyzowanie wiadomości,
- szybkość określania talentu, dzięki zastosowaniu narzędzi:

Narzędzie Mapa Talentu zdaniem nauczycielek jest przejrzyste, łatwe w zastosowaniu, można nim przeprowadzić diagnozę całego zespołu klasowego w możliwie krótkim czasie, jest możliwa do wykonania przez rodziców, zawiera szczegółową instrukcję, jest konkretne, obliczenia i odczyt wyniku są łatwe.

Narzędzie OLNAD07 – pozwala dokładniej zastanowić się nad sylwetką dziecka, trafnie określić jego uzdolnienia, porównać, czy poczynione obserwacje przez nauczyciela są właściwe, zajmuje niewiele czasu, a jest bardzo pomocny.

Narzędzie Niezwykłe Zastosowania – wskaźniki zawarte w narzędziu pozwalają wytypować ucznia kreatywnego na szerokim polu działania, NNZ zawiera jasną instrukcję postępowania.

Model warstwowej struktury wytworu plastycznego – pozwala w sposób wielostronny zdiagnozować prace dziecka przez treść przedstawienia, treść formalną i treść kreacyjną.

Do słabych stron tej części modelu zdaniem nauczycielek należy:

- w odniesieniu do narzędzia Mapa Talentu: zbyt szeroka skala, lepsze byłoby zmniejszenie liczby stwierdzeń, niektóre stwierdzenia nie są dostosowane do wieku rozwojowego ucznia, co wymaga szerokiej wiedzy o dziecku, trudno go przeprowadzić bez pomocy rodziców, wypełnianie przez rodziców tego narzędzia (mama dziecka) było trudne, sprawiało kłopoty,
- w odniesieniu do narzędzia OLNAD07: seria spotkań z rodzicami jest nierealna przez co istnieje możliwość wykluczenia najzdolniejszych, większą rolę powinni odgrywać specjaliści (rodzice nie posiadają dostatecznej wiedzy w tym obszarze), statut np. sportowca nie powinien wykluczać uzyskania innego statutu,
- w odniesieniu do narzędzia Niezwykłe Zastosowania – późny wiek dokonywania badań, dwa wybrane przedziały do badania nie mogą być odnośnikami pomiaru – może zdarzyć się tak, że uczeń nie lubi pracować za pomocą linijki, zbyt szczegółowy klucz może ograniczyć wyniki badań przy dużej wyobraźni badanego, punktem odniesienia dla wyników są tylko badania kolegów ze szkoły (klasy).

Wniosek 2: *Hipoteza została potwierdzona. Na podstawie uzyskanych danych i po dokonanych porównaniach pomiędzy pretestem i posttestem można sformułować wniosek, że część diagnostyczna modelu Nauka – Sztuka – Edukacja oferuje nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej narzędzia diagnostyczne, które w polskim systemie edukacyjnym nie były znane i stosowane, a które po dalszych pracach adaptacyjnych/standaryzacji do warunków polskich mogłyby stanowić cenną pomoc w rozpoznawaniu uzdolnień plastycznych u dzieci. Zainteresowanie nauczycielek tym rodzajem wsparcia było duże.*

3. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie Nauka – Sztuka – Edukacja rozszerzy ofertę programową w zakresie edukacji plastycznej, która mogłaby być stosowana w pracy z dziećmi klas 1–3.

Stopień wykorzystania zakresu treści programowych oferowanych w innowacyjnym programie edukacji plastycznej można uznać za bardzo wysoki – na 14 zaoferowanych tematów pełnym wykorzystaniem cieszyło się 10 tematów.

Biorąc pod uwagę ocenę 3,92, którą nauczycielki objęte badaniem określiły obecnie realizowane treści programowe przeznaczone do edukacji wczesnoszkolnej w różnych podręcznikach dostępnych na rynku wydawniczym, to wykorzystanie w pełni 10 spośród 14 tematów jest obiecujące dla stworzonej propozycji.

Mocne strony przygotowanego programu wskazane przez nauczycielki objęte badaniem:

- program uwzględnia szereg tematów sprzyjających rozwojowi aktywności twórczej dziecka, zainteresowanie sztuką,
- zaproponowany program jest wartościowy, trafny, skuteczny. Podnosi jakość pracy dzieci i nauczyciela. W dobie braku „klimatu kultury” (który zaczyna się w domu rodzinnym dziecka) zaraża dziecko światem sztuki – jako naturalnym elementem codziennego życia dziecka,
- od samego początku jest wprowadzenie słownictwa plastycznego, stopniowanie wiedzy, wprowadzanie abstrakcyjnego myślenia,
- podział i wyodrębnienie zadań dla poszczególnych klas: I, II i III, zawiera propozycje różnorodnych technik oraz zadania tematyczne,
- program pozwala nauczycielowi na swobodny dobór treści, tworzenie indywidualnego planu pracy z dzieckiem zdolnym, nie bez znaczenia jest tutaj spiralny układ programu,
- pozwala na twórczy rozwój osobowości dzieci, występuje ścisła relacja pomiędzy wiedzą a umiejętnościami praktycznymi, przygotowuje do pełnego uczestnictwa w kulturze i samodzielnego kontaktu ze sztuką,
- przeprowadzenie zajęć plastycznych według zaproponowanego programu nie wymaga skomplikowanych metod i środków, przeprowadzenie takich zajęć jest do zrealizowania przez każdego nauczyciela,
- umożliwia wszechstronny rozwój dzieci, występuje ścisła relacja pomiędzy wiedzą a umiejętnościami praktycznymi, przygotowuje do pełnego uczestnictwa w kulturze i samodzielnego kontaktu ze sztuką,
- ważne jest zwrócenie uwagi na bardzo duże znaczenie edukacji plastycznej w prawidłowym rozwoju dziecka.

Słabe strony programu:

- brak określenia celów głównych, szczegółowych, przewidywanych osiągnięć ucznia,
- trudności z realizacją zadania 1, 3, 4 (dot. klasy 3) związane z dużymi kosztami wyjazdów do pracowni artystów, telewizji, teatrów, itp. – mała zasobność środowiska kulturowego, niski stan wyposażenia w pomoce naukowe,
- krótki czas przeznaczony na realizację programu (dotyczy czasu wdrażania modelu – II półrocz), program ten powinien trwać 3 lata. Po każdym roku nauczyciel miałby możliwość podsumowania postępów dziecka w tej dziedzinie,
- tematy powinny być poparte reprodukcjami, brak tematu dowolnego (każdy rysuje to, co lubi najbardziej), możliwość eksponowania swoich prac przed szkołą lub klasą,
- we wszystkich 3 klasach szkoły podstawowej tematyka prac plastycznych powinna być podobna, poszerzana o nowe umiejętności (sposób przedstawienia),
- jeżeli nauczyciel się podejmie podejść innowacyjnie do nauczania plastyki – musi konsekwentnie się wywiązać z zaplanowanych działań,

- zbyt duża wszechstronność jak na tę grupę wiekową, program powinien zawierać mniej elementów, być bardziej konkretny, ćwiczyć i utrzymywać daną umiejętność.

Wniosek 3. *Hipoteza potwierdziła się. Innowacyjny program edukacji plastycznej dla klas 1–3 został wdrożony w 71 %, co stanowi o wysokim zainteresowaniu treściami tematycznymi oferowanymi w programie przez nauczycielki w edukacji wczesnoszkolnej. Można wnioskować, że program edukacji plastycznej jest atrakcyjny i może uzupełniać zestaw podręczników wybranych do pracy w edukacji wczesnoszkolnej zatwierdzanych przez Radę Pedagogiczną w danym roku szkolnym i/lub po uzupełnieniu (m.in. celów programu, a także efektów zaplanowanych do uzyskania – ukonkretnieniu nabywanych umiejętności przez dziecko) samodzielny program do zajęć pozalekcyjnych np. kółek plastycznych.*

4. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie Nauka – Sztuka – Edukacja wzbogaci metody i formy pracy stosowane w pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie.

Zdaniem badanych nauczycieli metody i techniki zaproponowane w modelu Nauka – Sztuka – Edukacja są bardzo różnorodne, ciekawe, są inspiracją do prac plastycznych z dziećmi, wykorzystywanie ich pozwala dziecku wykazać się pomysłowością i bogatą wyobraźnią, są bardzo atrakcyjne.

W badaniu posttestowym zauważono zwiększenie znaczenia nadawanego przez nauczycielki elementowi ekspresji przez sztukę (przyrost o 0,12).

Do mocnych stron zaproponowanych metod, technik i form pracy należą w opinii nauczycieli:

- duży nacisk na umiejętności manualne,
- zaproponowane metody i techniki dają duże możliwości zaangażowania i aktywności dzieci, podnoszą atrakcyjność zajęć,
- inspirują dzieci do twórczej ekspresji, wyzwalają własną kreatywność. Dzieci odkrywają coś nowego w proponowanych technikach,
- wspierają aktywność twórczą, uczeń ma możliwość wyrazić swoje emocje, samodzielnie dobrać materiały i narzędzia do odpowiednio do wybranej techniki,
- rozwijają wyobraźnię, dają dziecku satysfakcję z własnej działalności. Rozbudzają ciekawość poznawczą,
- możliwe do wykonania przez wszystkie dzieci (nawet te mniej zdolne), rozwijające wyobraźnię, twórcze myślenie, pozwalające osiągać sukcesy, łatwe,
- dostępność materiałów i produktów do prowadzenia zajęć w danej technice,
- zapewniają uczniom wszechstronny rozwój (manualny, twórczego myślenia, wyrażania swoich uczuć i emocji) pozwalają uczniom w twórczy sposób zaprezentować swoją interpretację przedstawionego tematu..

Do słabych stron należą:

- niektóre z technik wymagają dużych nakładów finansowych,
- brak metod rysunkowych – najbardziej wykorzystywanych w pierwszych latach nauki, nie ma rysunków wykonywanych ołówkiem, w tym szkiców projektowych, pominięty temat pracy (dzieci boją się dużych formatów pracując na nich nabywają wiele pozytywnych cech plastycznych i psychologicznych,
- technika guillingu jest nieodpowiednia dla dzieci klas młodszych (konieczna jest duża precyzja, cierpliwość i czas, którego brakuje na lekcjach plastyki (45 min, 1x tydzień).

Wniosek 4. *Hipotezę należy przyjąć, gdyż zakłada ona wzbogacenie dotychczasowych metod, technik i form pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie. Należy jednak wziąć pod uwagę sugestie nauczycielek dotyczące stosowania określonych technik np. guillingu w edukacji wczesnoszkolnej. Dziecko zdolne jest nadal dzieckiem, zatem nie jest wskazane stosowanie zadań o wysokim stopniu trudności w ramach zajęć szkolnych. Przy wdrożeniu programu w zakres prac kółek zainteresowań nie ma ograniczeń czasowych zatem proponowana technika mogłaby być wykorzystywana poza lekcjami. Techniki rysunkowe są często wykorzystywane w ramach podręczników zgodnych z podstawą programową, zatem nie są one trzonem innowacyjnego modelu.*

5. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie Nauka – Sztuka – Edukacja zwiększy u nauczycieli gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju.

W każdej szkole istnieją duże możliwości w zakresie wspierania dziecka w jego dalszym rozwoju, nauczyciele są gotowi do udzielania wsparcia w rozwijaniu uzdolnień dzieci. Odbywa się to w każdej szkole nieco inaczej choć możliwe jest wyróżnienie elementów wspólnych. Należą do nich:

- szkolne zajęcia pozalekcyjne czyli tzw. kółka zainteresowań: plastyczne, origami, hafciarskie, karciane, teatralne, matematyczne, dziennikarskie, artystyczne, twórcze, (np. Kraina twórczości) zajęcia świetlicowe,
- zajęcia pozaszkolne (praca ze specjalistami, domy kultury),
- możliwości udziału w licznych konkursach o zasięgu ogólnopolskim, wojewódzkim, gminnym,
- możliwość udziału w szkolnych i miejskich imprezach, wystawach,
- w niektórych szkołach funkcjonuje baza informacji o uczniach zdolnych objętych Szkolnym Systemem Pracy z Uczniem Zdolnym. Osobą odpowiedzialną za bazę jest dyrektor szkoły. Tworzone są plany działań wspierających dla uczniów zdolnych,
- współpraca z Poradniami Psychologiczno – Pedagogicznymi w szczególności w zakresie diagnozowania zdolności (badania),
- organizowane są zajęcia ze specjalistami w danej dziedzinie,
- stały kontakt z nauczycielami i pedagogiem szkolnym, stały kontakt z rodzicem (praca własna rodzica z dzieckiem),
- wyjścia do muzeów, galerii,
- umieszczanie nazwisk zdolnych uczniów na stronie internetowej (nagroda),
- warsztaty plastyczne, plenery malarskie i spotkania z artystami, ludźmi sztuki,
- warsztaty w pracowni Artysty Ludowego – prace z wikliny i słomy, w Pracowni Ceramiki Artystycznej, w Pracowni Gancarskiej, Edukacyjno-Plastycznej,
- – opracowywane są indywidualne plany pracy z uczniami w szczególnych przypadkach.

Do najczęściej stosowanych przez nauczycielki elementów opieki nad dzieckiem zdolnym plastycznie należą: rozwijanie umiejętności na zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych – 13 odpowiedzi, lekcje muzealne – 10 odpowiedzi, rekomendacje dla rodziców – 9 nauczycielek posługuje się tą rekomendacją. Na kolejnych miejscach znalazły się przygotowywanie do olimpiad, wystaw, wernisaży – 7 nauczycielek, a także indywidualny program pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie – 1 osoba.

Wniosek 5. *Hipotezę należy odrzucić. Gotowość do wspierania dziecka zdolnego w jego rozwoju została rozpoznana jako wysoka w badaniu pilotażowym i taka też była w badaniu posttestem. Nauczycielki stosują różnorodne formy wspierania i pracy z dzieckiem, u którego zauważają ponadprzeciętne zdolności.*

6. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie Nauka – Sztuka – Edukacja stwarza okazję do doskonalenia własnego warsztatu pracy dzięki kontaktowi z uczelnią wyższą.

Największym zainteresowaniem wśród nauczycielek biorących udział w badaniach cieszyła się oferta aktualizowania wiedzy z zakresu pracy z dzieckiem zdolnym – 14 osób. Na drugim miejscu nauczycielki wskazywały aktualizowanie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego oraz niezależne wykłady pedagogiczne i warsztaty, w których nauczyciel może wziąć udział (11 osób). Kolejne propozycje zostały zaopiniowane jako interesujące dla 5 osób – przygotowanie do współpracy z Uniwersytetami dla Dzieci i dla 4 osób – dorocznymi spotkaniami w uczelni wyższej, w której nauczyciel uzyskał tytuł zawodowy. Najmniej ciekawym rodzajem współpracy jest autobus ekspercki, który uzyskał jeden głos.

Do preferowanych przez nauczycielki form doskonalenia zaliczyć można na pierwszym miejscu zdecydowanie kursy, szkolenia, studia podyplomowe – wszystkie 15 nauczycielek udzieliło tej odpowiedzi. W wysokim stopniu nauczycielki preferują także współpracę z innymi instytucjami – domami kultury, muzeami, teatrami (12 osób), indywidualny udział w wybranych wykładach, warsztatach realizowanych w uczelni wyższej (11 osób) oraz korzystanie z literatury specjalistycznej (10 osób). Oprócz tego dużym zainteresowaniem cieszą się: współpraca ze specjalistami, ekspertami z dziedziny, a także spotkania z innymi praktykami w celu wymiany doświadczeń, jedna z nauczycielek wskazała samokształcenie jako element, który także jest istotny w rozwoju własnym.

Zdaniem badanych nauczycielek w ramach kształcenia kandydatów na nauczycieli – studentów kierunków nauczycielskich istotnymi elementami są obowiązkowe praktyki studenckie w toku studiów magisterskich – wszystkie nauczycielki udzieliły tej odpowiedzi. Dla 10 nauczycielek istotne w procesie realizacji wysokiej jakości edukacji plastycznej jest także przygotowanie do pracy w szkole i poza szkołą – np. w muzeach, przygotowanie do prowadzenia zajęć artystycznych na koloniach, półkoloniach, plenerach artystycznych oraz spotkania z artystami w uczelni i poza uczelnią. Kolejnymi w hierarchii ważności, ukonstytuowanej na podstawie udzielonej liczby odpowiedzi, znalazły się propozycje: zwiększenia prac eksperymentalnych i innowacyjnych prowadzonych wspólnie z nauczycielami, pracującymi w szkołach (9 osób) oraz wspólne organizowanie wystaw, prac plastycznych nauczycieli i uczniów (8 osób). Najmniejszym zainteresowaniem cieszyła się propozycja dotycząca angażowania się w studenckie media – prowadzenie cyklu audycji lub napisanie artykułów o wybranych problemach bliskich nauczycielom (3 osoby).

Do mocnych stron doskonalenia własnego warsztatu pracy kontekście realizowanego modelu należy zaliczyć:

- pogłębienie zainteresowania plastyką, zaktualizowanie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego i wiedzy o uczniu zdolnym,
- moja własna działalność plastyczna w zakresie przygotowania się do zajęć stała się bardziej przemyślana. Dużo więcej czasu poświęcałam na wzbogacenie własnego warsztatu pracy, a co za tym idzie dało to widoczne efekty w pracy z dziećmi (myślę, że więcej wiedzy teoretycznej przekazałam niż to było dotychczas),
- możliwość poszerzenia swojej wiedzy i umiejętności, wprowadzanie nowych i aktywnych technik plastycznych,

- przedstawienie szeregu rozwiązań w zakresie podnoszenia własnych kwalifikacji. Duża liczba postulatów, które powinny znaleźć się w modelu doskonalenia nauczycieli, wskazówek i możliwości trafnie opisanych,
- możliwość uczestnictwa w doskonaleniu, rozwijaniu się, konfrontacji z innymi nauczycielami, podnoszeniu swoich kwalifikacji,
- korzystanie z internetu jako źródła informacji,
- przekazanie usystematyzowanej wiedzy na temat plastyki,
- poszerzenie wiedzy własnej, wzrost umiejętności i kompetencji, bogaty wachlarz metod i sposobów pracy z dzieckiem,
- otrzymanie gotowych narzędzi do diagnozy uzdolnień plastycznych, pogłębienie wiedzy na temat edukacji plastycznej dzieci w kl. I do III,
- chęć poznawania ciągle czegoś nowego co powoduje, że współpraca z organizacjami, wymiana doświadczeń, warsztaty zwiększają motywację do pracy, poszukiwania nowych rozwiązań, twórcze rozwijanie zainteresowań dzieci zdolnych.

Do słabych stron związanych z doskonaleniem własnego warsztatu nauczycielki zaliczają:

- brak czasu lub jego duże ograniczenie,
- informację o działaniach powiązanych ze szkoleniem, która w znacznym stopniu wpłynęłaby na lepszą organizację pracy i jej jakość oraz rytmiczność realizowanych zadań,
- własny wkład finansowy, ograniczone fundusze na materiały plastyczne,
- wypalenie zawodowe,
- motywację,
- spotkania w dni wolne od pracy,
- duża odległość od miejsca zamieszkania.
- zbyt mała ilość czasu na konkretną dziedzinę w realizowanych programach szkolnych – w tym przypadku plastykę, praca nauczyciela wymaga ciągłego dokształcania, zbyt małe zarobki oraz „praca polegająca na wypełnianiu dokumentów” nie pozwala w pełni rozwijać potrzeb i zainteresowań nauczycieli.

Wniosek 6. *Hipotezę należy uznać za potwierdzoną. Gotowość do doskonalenia własnego warsztatu pracy we współpracy z różnymi instytucjami jest u badanych wysoka. Nie jest to jednak gotowość bezwarunkowa. Doskonalenie własnego warsztatu pracy jest elementem, na który nauczycielki mają niewiele czasu w związku z uwarunkowaniami pracy zawodowej (względy czasowe, ekonomiczne, psychologiczne, organizacyjne), które w silnym stopniu oddziałują na ich zaangażowanie i jakość podejmowanych działań. Przy planowaniu współpracy warto zatem uwzględnić wymienione względy, aby współpraca była efektywna dla partnerów współdziałania.*

7. Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” sprawi, że nauczyciele zyskają umiejętność posługiwania się jakościowym podejściem do oceniania prac plastycznych dzieci.

Wszystkie elementy dotyczące analizy pracy plastycznej opisane za S. Popkiem uzyskały w opinii nauczycielek wysokie noty we wszystkich 3 kategoriach. Najwyżej wartościowana jest przez nauczycielki wypowiedź dziecka na temat pracy.

Wypowiedź dziecka na temat pracy – 4,47. Wartość ta w porównaniu do badania wstępnego wzrosła o 0,26.

Środki wyrazu – 4,38. Wartość ta w porównaniu do badania wstępnego wzrosła o 0,26.

Wartość kreacyjna wytworu – 4,01. Wartość ta w porównaniu do badania wstępnego obniżyła się o 0,16.

Zaprezentowane przez nauczycielki sposoby opisu prac plastycznych – a przede wszystkim zwrócenie uwagi na wartość, jaką niesie element wypowiedzi dziecka na temat własnej twórczej pracy – jest niewątpliwym atutem realizowanego modelu.

Wniosek 7. *Hipoteza została potwierdzona. Nauczycielki dokonujące oceny prac plastycznych dzieci wykonały bardzo trudną i zarazem dobrą pracę – zyskały umiejętność posługiwania się jakościowym podejściem do oceniania prac plastycznych. Porównanie ocen dokonanych przez nauczycielki z oceną metodyka plastyki nie wykazało zdecydowanych różnic w sposobie oceniania. Różnice w opisach dotyczą jedynie stosowanego języka wypowiedzi – teoretycznego, naukowego u pani metodyk, a praktycznego u nauczycielek.*

Potwierdzenie powyższych hipotez szczegółowych pozwala uznać, iż główna hipoteza badawcza: Wdrożenie modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie „Nauka – Sztuka – Edukacja” wywołuje przynajmniej częściowo zmianę postawy, przejawianej przez nauczycieli, objętych badaniem, względem edukacji plastycznej realizowanej na terenie szkół, zgodnie z podstawą programową dla etapu edukacji wczesnoszkolnej została potwierdzona.

5 hipotez szczegółowych potwierdziło się, a 2 hipotezy szczegółowe zostały odrzucone. Uzyskany wynik otwiera zatem drogę do dalszych prac związanych z badaniami eksperymentalnymi, które po udoskonaleniu modelu, mogłyby być prowadzone na większych grupach badawczych w schemacie klasycznym, z wykorzystaniem grupy kontrolnej.

CZĘŚĆ III

Ewaluacja projektu – założenia i rekomendacje

1. Koncepcja ewaluacji

Niniejszy rozdział przedstawia najważniejsze informacje dotyczące ewaluacji oraz jej wyników w ramach projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja, opracowanie i upowszechnianie Innowacyjnego Modelu Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie”, w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013.

Koncepcja ewaluacji

W projekcie przyjęto następujące założenia dotyczące ewaluacji:

1. **Przeprowadzono ewaluację tematyczną** dotyczącą kolejnych obszarów realizacji projektu, obejmującą działania składające się na proces tworzenia Modelu.
2. Ze względu na **kryterium czasu**, dla różnych jej obszarów założono:
 - ewaluację (*ex post*) realizowaną **po zakończeniu** obszaru tematycznego – szkolenia, wizyty, pilotażowe wdrożenie modelu;
 - ewaluację (*on going*) w **trakcie realizacji** – badanie opracowania Modelu.

Na działania ewaluacyjne składało się kilka etapów:

- **Etap 1:** Określenie założeń ewaluacji, przygotowanie narzędzi badawczych oraz określenie sposobu zbierania danych potrzebnych do ewaluacji,
- **Etap 2:** Przeprowadzenie badań,
- **Etap 3:** Analiza wyników i opracowanie raportu zawierającego wnioski i rekomendacje.

Przedmiot ewaluacji

Przedmiotem ewaluacji był główny produkt projektu „Nauka – Sztuka – Edukacja, opracowanie i upowszechnianie Innowacyjnego Modelu Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie” – *Innowacyjnego Modelu Diagnozy, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym*

plastycznie. Na ocenę Modelu składa się ocena poszczególnych obszarów procesu jego tworzenia, w skład którego wchodzi:

- szkolenia wprowadzające,
- wizyty studyjne,
- szkolenia dla nauczycieli,
- opracowanie modeli cząstkowych oraz modelu końcowego,
- pilotażowe wdrożenie modelu.

Szkolenia wprowadzające dotyczyły systemów oświaty oraz sposobów pracy z uczniami zdolnymi plastycznie obowiązujących w placówkach partnerskich. Szkolenia realizowane były przez partnerów zagranicznych projektu w kampusie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Odbyły się trzy takie szkolenia. Przeprowadzili je przedstawiciele Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberoku, Liceum dla utalentowanych uczniów klas starszych obwodu donieckiego przy Donieckim Uniwersytecie Narodowym oraz Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu na Primorskiem z Kopru. Stanowiły wprowadzenie do szczegółowego poznania w trakcie wizyt studyjnych i opisanie w postaci „modeli cząstkowych” sposobów realizowania edukacji plastycznej w tych krajach z uczniem w wieku wczesnoszkolnym.

Wizyty studyjne realizowane były w placówkach trzech krajów partnerskich w Uniwersytecie na Primorskiem (Słowenia), w Uniwersytecie Katolickim w Ružomberoku (Słowacja) oraz w Liceum przy Donieckim Uniwersytecie Narodowym (Ukraina). W wizytach uczestniczyła grupa naukowców, specjalistów i metodyków Krakowskiej Akademii oraz przedstawiciel Polskiego Stowarzyszenia Wychowania Pozaszkolnego im. Aleksandra Kamińskiego w Krakowie, a także grupa najlepszych studentów kierunku Pedagogika. Celem wizyt było opracowanie „modeli cząstkowych” opisujących sposoby pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie w trzech ww. krajach partnerskich.

Szkolenia dla nauczycieli klas 1–3 ze szkół podstawowych województwa małopolskiego. Stanowiły integralny element składający się na tworzenie Modelu. Celem szkolenia było zapoznanie nauczycieli z Innowacyjnym Modelem pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie oraz włączenie ich do udziału w dalszych pracach projektu. Szkolenie składało się z dwóch części, teoretycznej i praktycznej (warsztatowej).

Opracowanie modeli cząstkowych oraz modelu końcowego. Model powstał w rezultacie badań porównawczych prowadzonych w krajach zagranicznych partnerów ze Słowacji (Uniwersytet Katolicki w Ružomberoku), ze Słowenii (Univerza na Primorskiem), Ukrainy (Liceum przy Donieckim Uniwersytecie Narodowym) oraz przy współudziale Partnera krajowego – Polskiego Stowarzyszenia Wychowania Pozaszkolnego im. Aleksandra Kamińskiego w Krakowie. Cząstkowe modele, które powstawały były efektem wizyt studyjnych oraz były podstawą do opracowania Modelu końcowego.

Pilotażowe wdrożenie modelu w szkołach Małopolski przez kilkunastu nauczycieli klas 1–3. Wybór szkół został dokonany na podstawie przeglądu działań i sukcesów w obszarze nauczania plastycznego. Nauczyciele z tych szkół uczestniczyli w szkoleniach dotyczących pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie z wykorzystaniem Modelu. Po szkoleniach zadaniem nauczycieli była praca z Modelem (wdrożenie).

Cel ewaluacji

Ewaluacja prowadzona w ramach projektu miała na celu:

- zidentyfikowanie mocnych i słabych stron projektu, w szczególności odnoszących się do Modelu – głównego produktu,

- ustalenie stopnia zgodności realizacji przedsięwzięcia z przyjętymi założeniami,
- ustalenie przydatności powstałych rezultatów i produktów oraz prowadzonych działań,
- ocenę nowatorskiego charakteru Modelu mając na względzie jego treści, przyjęte rozwiązania oraz metody realizacji,
- ocenę, na ile powstały Model ma szansę na powielanie i stosowanie w różnych miejscach,
- ocenę szans na upowszechnienie i „życie” Modelu po zakończeniu projektu.

Tabela 2. Cele ewaluacji w ramach obszarów ewaluacji

Obszar	Cel ewaluacji
Szkolenia wprowadzające	Ustalenie, na ile zapewniono satysfakcjonującą jakość szkoleń oraz określenie ich efektów
Wizyty studyjne	Określenie efektów wizyt studyjnych z punktu widzenia nakreślonych celów i założeń oraz perspektyw ich realizacji w przyszłości
Szkolenia dla nauczycieli	Ustalenie jakości i efektywności szkolenia z zakresu modelu pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie
Opracowanie modeli cząstkowych oraz modelu końcowego	Stwierdzenie powstania modeli cząstkowych oraz Modelu końcowego, ocena ich cech, treści i walorów, ocena możliwości i uwarunkowań jego implementacji, upowszechniania, replikowania oraz innowacyjności.
Pilotażowe wdrożenie modelu	Ocena wdrożenia Modelu w świetle opinii nauczycieli. Ocena użyteczności, zastosowania, silnych i słabych stron, perspektyw wykorzystania w przyszłości.

Kryteria ewaluacji i pytania kluczowe

W ramach ewaluacji przyjęto następujące kryteria:

- **Kryterium skuteczności** – pozwala ocenić rzeczywiste efekty realizacji projektu do jego założeń.
- **Kryterium użyteczności** – pozwala odpowiedzieć na pytanie czy efekty realizowanego projektu zaspokajają potrzeby grupy docelowej, czy zmiany wywołane realizacją projektu są korzystne z punktu widzenia jego beneficjentów.
- **Kryterium trwałości** – pozwala ocenić, czy uprzednio zaplanowane pozytywne efekty projektu będą nadal widoczne po zakończeniu jego realizacji.
- **Kryterium innowacyjności** – pozwala ocenić, na ile wypracowany produkt jest rozwiązaniem nowatorskim, unikatowym i kreatywnym.
- **Kryterium replikowalności** – pozwala ocenić potencjał wdrożeniowy produktu do polskiego systemu edukacji.

Biorąc pod uwagę powyższe kryteria, postawiono pytania kluczowe:

Skuteczność:

- Czy zrealizowano wizyty studyjne?

- Czy doszło do transferu wiedzy, doświadczenia, dobrych praktyk, know-how?
- Czy zebrano wystarczający materiał do opisu modeli?
- Czy wizyty pozwoliły na podniesienie kwalifikacji studentów i kształtowanie postaw kreatywnych?
- Jak oceniono treści, prowadzących oraz organizację szkoleń?
- Czy szkolenia pozwoliły na zdobycie nowej wiedzy i umiejętności w zakresie pracy dzieckiem zdolnym plastycznie?
- Czy udało się stworzyć Model obejmujący diagnozę, metody, formy pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie dla klas 1–3 w oparciu o modele pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie z krajów partnerskich?
- Jakie założenia przyjęto tworząc poszczególne części modelu?
- Czy i jak dokonano pilotażowego wdrożenia modelu w szkołach?

Użyteczność:

- Czy zebrany materiał w trakcie wizyt stanowił dobrą bazę i inspirację do stworzenia modelu końcowego?
- Czy udział w szkoleniu dla nauczycieli był przydatny z punktu widzenia pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie?
- Jakie są uwarunkowania implementacji modelu w nauczaniu w szkole?
- Jak nauczyciele ocenili sam model i uwarunkowania jego wdrożenia?

Trwałość:

- Czy wizyty studyjne w ramach sieci mają potencjał do realizacji wspólnych przedsięwzięć w przyszłości?
- Czy możliwe jest zapewnienie trwałego wdrożenia modelu do nauczania po zakończeniu projektu?

Innowacyjność:

- W czym wyraża się innowacyjność modelu?

Replikowalność:

- Czy możliwe jest powielanie i stosowanie modelu opartego na wzorcach z innych krajów w Polskim systemie oświaty?

Metody i narzędzia

W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Wykorzystano następujące techniki: ankieta, analiza dokumentów projektowych (desk research) oraz dokumentów tworzonych w trakcie realizacji projektu (sprawozdania, opinie), wywiady (indywidualne wywiady pogłębione – IDI) ustrukturyzowane i częściowo ustrukturyzowane. Interpretacja zgromadzonych danych w celu oszacowania efektów projektu opierać się będzie na ilościowej i jakościowej analizie danych z projektowanych badań.

W celu przeprowadzenia badań (szkoleń i wizyt studyjnych) opracowano i zastosowano kwestionariusz ankiety zawierający pytania zamknięte (jednokrotnego i wielokrotnego wyboru), pytania ze ska-

lowaniem oraz pytania otwarte dające możliwość swobodnych wypowiedzi. Wywiady przeprowadzono przy użyciu kwestionariusza wywiadu.

Badane grupy

Szkolenia wprowadzające – pracownicy naukowo-dydaktyczni, pracownicy KTVI, studenci,

Wizyty studyjne – pracownicy naukowo-dydaktyczni, pracownicy KTVI, studenci,

Szkolenia dla nauczycieli – nauczyciele klas 1–3 małopolskich szkół, uczestnicy szkoleń,

Opracowanie modeli częściowych oraz modelu końcowego – autorzy Modelu oraz liderzy wizyt studyjnych koordynujący opisy modeli częściowych,

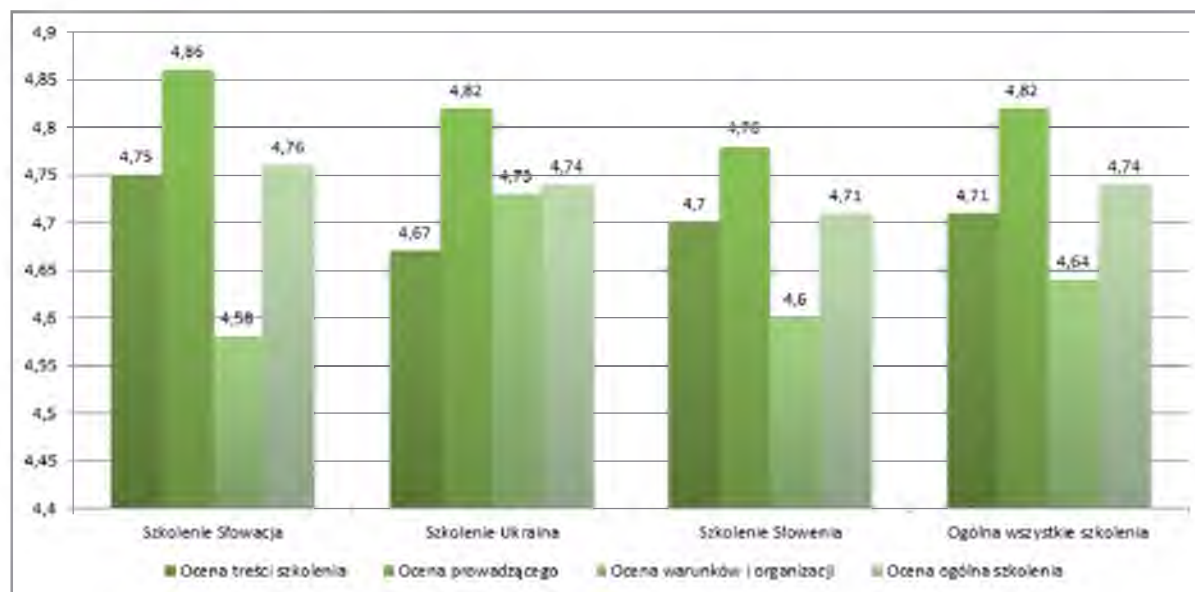
Pilotażowe wdrożenie modelu – nauczyciele klas 1–3 małopolskich szkół wdrażający Model.

2. Wyniki, wnioski i rekomendacje z ewaluacji modelu NSE

W niniejszym rozdziale ze względu na ograniczoną objętość raportu zawarto najważniejsze wyniki badań ewaluacyjnych procesu tworzenia Modelu. Zainteresowanych szczegółowymi wynikami odsyłamy do lektury pełnej wersji raportu ewaluacyjnego.

1. Szkolenia wprowadzające

Diagram 1. Ocena szkoleń

Szkolenia według opinii badanych uzyskały bardzo wysoką ocenę ogólną – 4,74 pkt. Najwyżej oceniono szkolenie prowadzone przez partnera ze Słowacji, nieco niżej prowadzone przez pozostałych partnerów, nie są to jednak znaczące różnice.

Ogólna ocena „treści” wszystkich szkoleń była bardzo wysoka i wyniosła 4,71 pkt w pięciopunktowej skali. W ocenie szczegółowej wyższy wynik uzyskała podkategoria „Przydatność z punktu widzenia udziału w wizycie studyjnej” – 4,88 pkt., co stanowiło najwyżej ocenioną podkategorię. Bardzo wysoko oceniono również podkategorię „Zapoznanie się z systemami oświaty i sposobami pracy z uczniami zdolnymi plastycznie w prezentowanym kraju” – 4,85 pkt. Te dwie kategorie potwierdzają spójność działań projektowych oraz sens realizacji takich szkoleń. Stanowiły one w tym przypadku wprowadzenie do systemów pracy z dzieckiem zdolnym w poszczególnych krajach przed wizytą studyjną.

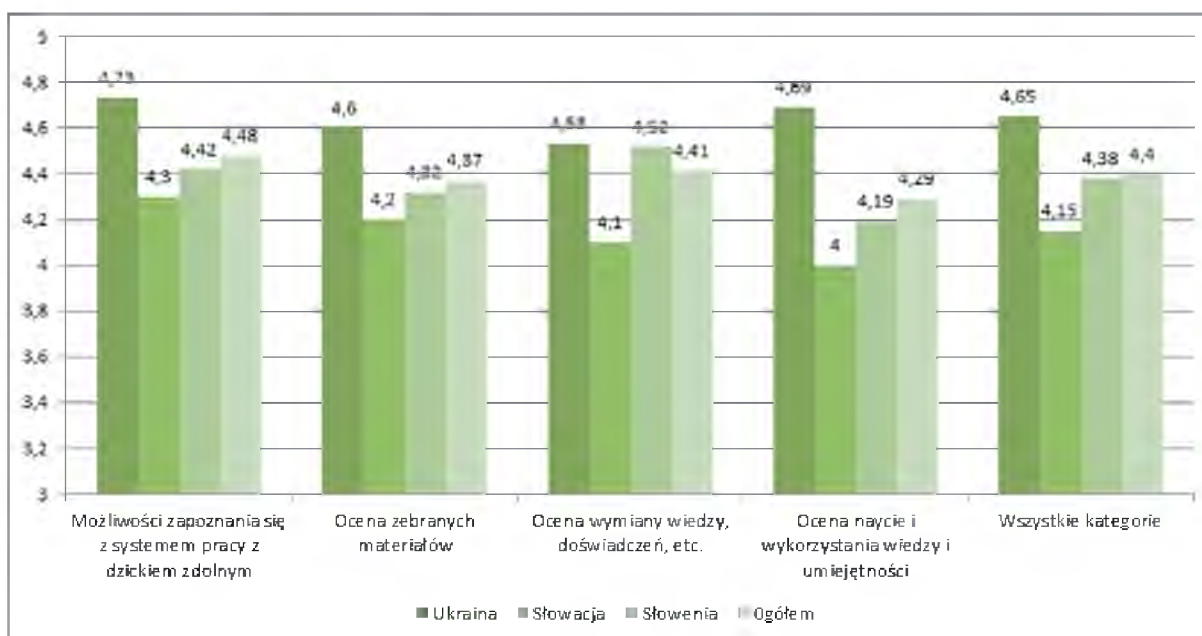
Uczestnicy bardzo wysoko ocenili prowadzących szkolenie. Ogólna ocena wyniosła 4,82 pkt. Najwyżej oceniono umiejętności budowy dobrych relacji z uczestnikami (4,92 pkt.), znajomość tematyki szkolenia, stosowanie przykładów ilustrujących treści i otwartość na dyskusje i pytania uczestników (4,88 pkt.). Wysoka ocena prowadzących podczas szkolenia dobrze rokuje na przyszłość współpracy, istnieje duże prawdopodobieństwo współpracy w ramach sieci z dobrze przygotowanymi i kompetentnymi partnerami zagranicznymi.

Ogólna ocena organizacji i warunków szkolenia ukształtowała się na poziomie 4,64 pkt. Uczestnicy ponadto wskazywali na bardzo dobrą atmosferę i profesjonalizm.

2. Ocena wizyt studyjnych

Biorąc pod uwagę możliwości zapoznania się z systemami pracy z dzieckiem zdolnym w poszczególnych krajach partnerskich, ocenę zebranego materiału do opracowania modelu końcowego, ocenę przekazania wiedzy, know-how, doświadczeń, dobrych praktyk, a także zdobycia i wykorzystania nowej wiedzy i umiejętności, najlepiej oceniono wizytę na Ukrainie (4,65 pkt.), najniżej na Słowacji (4,15 pkt.), trzecia wizyta oceniona została na poziomie średniej oceny wszystkich wizyt – 4,40 pkt. Wynik ten należy ocenić wysoko, zważywszy na fakt stopnia trudności realizacji przedsięwzięć partnerskich o charakterze międzynarodowym.

Diagram 2. Ogólna ocena wizyt

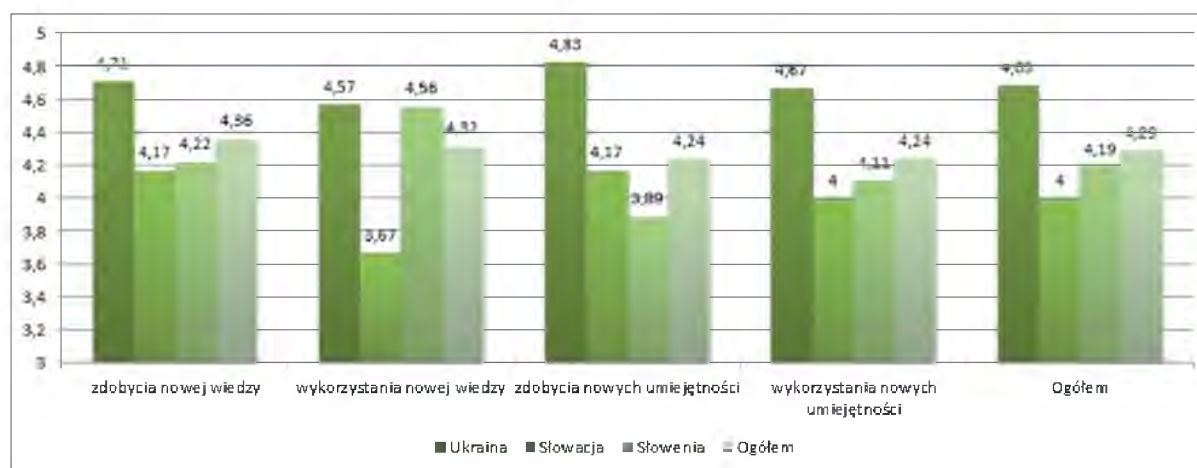

Badania potwierdziły w przypadku każdej wizyty studyjnej u Partnerów sieci współpracy duże możliwości zapoznania się z funkcjonowaniem rozwiązań dotyczących pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie. Najwyżej oceniono możliwości zapoznania się z metodami i technikami (4,63 pkt.) oraz treści programowe (4,53 pkt.). Ogólna ocena możliwości również jest bardzo wysoka – 4,48 pkt. Biorąc pod uwagę ogólne możliwości zapoznania się w poszczególnych krajach najwyżej oceniono je na Ukrainie (4,73 pkt), w pozostałych dwóch krajach na podobnym poziomie (4,3 i 4,42 pkt.).

Odzwierciedleniem możliwości zapoznania się z funkcjonowaniem rozwiązań dotyczących pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie w wizytowanym kraju partnerskim była ocena zebranych materiałów na potrzeby tworzenia Modelu. Podobnie jak w przypadku oceny możliwości najwyżej oceniono zebrany materiał dotyczący metod i technik (4,48 pkt.), w tym bardzo wysoko materiały zebrane na Ukrainie (4,88 pkt.).

Uczestnicy ocenili stopień wymiany (przekazania) wiedzy, doświadczeń, dobrych praktyk i know-how. Średnia ocena wyniosła 4,41 pkt. Ze wszystkich ocenianych kategorii najwyżej oceniono wymianę doświadczeń i dobrych praktyk, najniżej know-how. Najniższą ocenę w przypadku know-how należy tłumaczyć specyfiką tej kategorii – *niejawnością, czyli nie jest powszechnie znane lub łatwo dostępne, a także istotnością, czyli jest ważne i użyteczne z punktu widzenia wytwarzania usług np. objętych umową*. Cechy te mogły stanowić znaczną przeszkodę w dzieleniu się know-how.

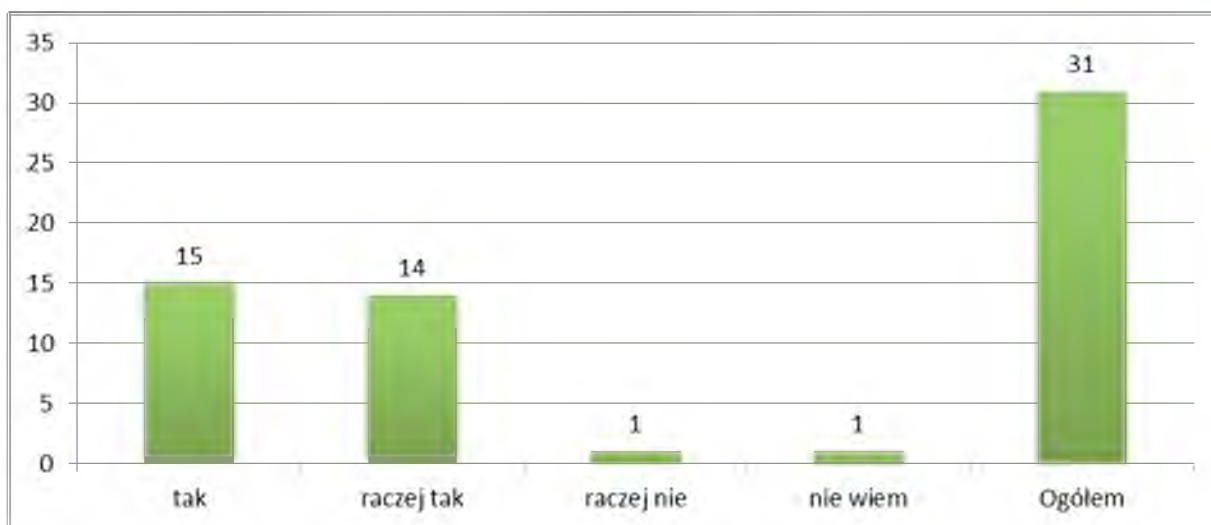
Diagram 3. Nabycie i wykorzystanie nowej wiedzy i umiejętności

Wizyty studyjne pozwoliły na zdobycie i wykorzystanie nowej wiedzy i umiejętności. Uczestnicy ocenili je w skali 1–5 na 4,29 pkt. Najwyżej ocenili je uczestnicy wizyty studyjnej na Ukrainie, najniżej w Słowacji. Wśród najwyżej ocenionych kategorii było zdobycie nowej wiedzy i wykorzystanie nowej wiedzy, odpowiednio 4,36 i 4,32 pkt., nieco niżej oceniono zdobycie umiejętności i wykorzystanie nowych umiejętności – 4,24 pkt.

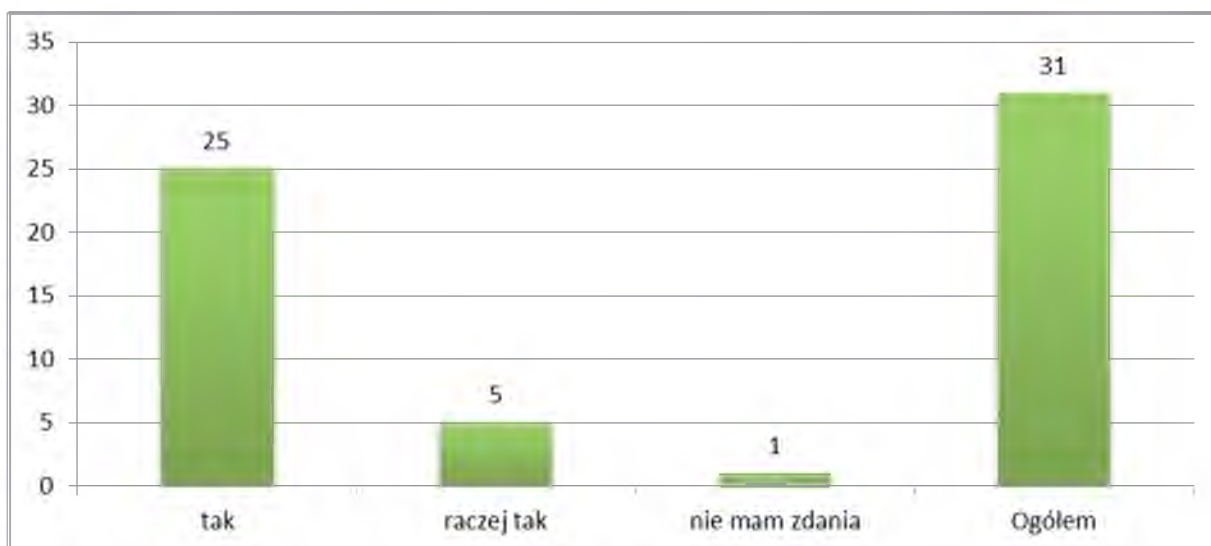
Wszyscy studenci uczestniczący w wizytach studyjnych uznali zgodnie, że wizyta studyjna miała pozytywny wpływ na ich podejście i wizję przyszłej pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie. Świadczy to o oddziaływaniu tego typu inicjatyw, w szczególności obserwacji zagranicznych wzorców na kształtowanie postaw kreatywnych u przyszłych nauczycieli (studentów).

Diagram 4. Ocena przydatności zdobytej wiedzy i poczynionych obserwacji do opisanego modelu diagnozy, pracy i opieki nad dziećmi uzdolnionymi plastycznie

Uczestnicy biorący udział w badaniu ocenili zdobytą wiedzę i poczynione obserwacje jako wystarczające do opisanego modelu częściowych oraz modelu końcowego diagnozy, pracy i opieki nad dziećmi uzdolnionymi plastycznie. Potwierdza to zarówno skuteczność (zdobycie wiedzy, pozyskanie informacji) a także użyteczność (wykorzystanie zdobytej wiedzy i pozyskanych informacji).

Diagram 5. Opinie dotyczące kontynuacji działań w ramach sieci współpracy

Sens kontynuowania przedsięwzięć typu wizyty studyjne w krajach partnerskich uczestnicy wyrazili w bezpośredniej odpowiedzi na pytanie o kontynuację. 30 osób na 31 wskazało pozytywną odpowiedź (w tym 25 na tak, 5 na raczej tak). Odpowiedź ta potwierdza już wcześniej wyrażoną opinię o potrzebie realizacji kolejnych wizyt, tym bardziej, że pojawiło się wiele pomysłów, o które wyjazdy mogłyby być poszerzone oraz przedmiotem dalszych działań w ramach sieci współpracy NSE.

Respondenci wskazali szereg argumentów potwierdzających sens kontynuacji wizyt studyjnych. Odpowiedzi przedstawiono poniżej:

- chyba nie ma bardziej efektywnego sposobu pozyskiwania stosownej wiedzy, informacji o aktualnych doświadczeniach różnych środowisk;
- Uważam, że taka współpraca jak najbardziej powinna mieć miejsce, bowiem istotnym jest, aby czerpać konstruktywne wzory postępowania, które sprawdzają się w innych krajach, a nadto podejmować próby ich rozpowszechniania na gruncie polskim;
- możliwość porównania systemu edukacji, wzbogacenie warsztatu pracy o nowe ciekawe metody i formy niestosowane w polskiej edukacji;
- Ze strony przyszłego pedagoga wizyty tego typu są bardzo kształcące, wzbogacają o nowe umiejętności. A możliwości obserwacji pracy z uczniem uzdolnionym plastycznie stają się inspiracją dla młodego ciała pedagogicznego. Każdy przyszły pedagog powinien skorzystać z takiego wyjazdu, na którym jest naocznym świadkiem procesu, jaki tworzy się między nauczycielem, a uczniem, jak i szkolenia, na których były przekazywane informacje na temat ucznia zdolnego są bardzo kształcące;
- Oczywiście, tak. Wspólne wyjazdy, tak jak w przypadku projektu osób zorientowanych interdyscyplinarnie, a jednak złączonych wspólnym tematem zainteresowań badawczych mają moim zdaniem dużą moc sprawczą. Dają możliwość spojrzenia na temat od różnych stron, nauczania się od siebie tych spojrzeń oraz stworzenia nowych rozwiązań kompleksowych, czego próbę podjęliśmy w stworzonym modelu NSE. Ważne, aby każdy miał przydzielone konkretne zadanie badawcze, gromadził podczas wyjazdu na ten temat wiedzę i materiały, a potem umiejętnie się tą wiedzą dzielił z pozostałymi członkami grupy, inspirując ich do działania w swoim zakresie tak, aby poszczególne części modelu stanowiły w konsekwencji całość. Sieć współpracy powinna istnieć jeszcze po zakończeniu przedsięwzięcia, aby można było poznać, co wspólne działania grup zmieniały i jakie nowe rozwiązania powstają.

Większość uczestników oceniających wizyty dostrzega liczne obszary, które mogłyby być przedmiotem współpracy w ramach sieci między krajami w przyszłości. Katalog możliwości jest nieograniczony. Poniżej proponowane tylko niektóre pomysły na podejmowanie współpracy w ramach sieci:

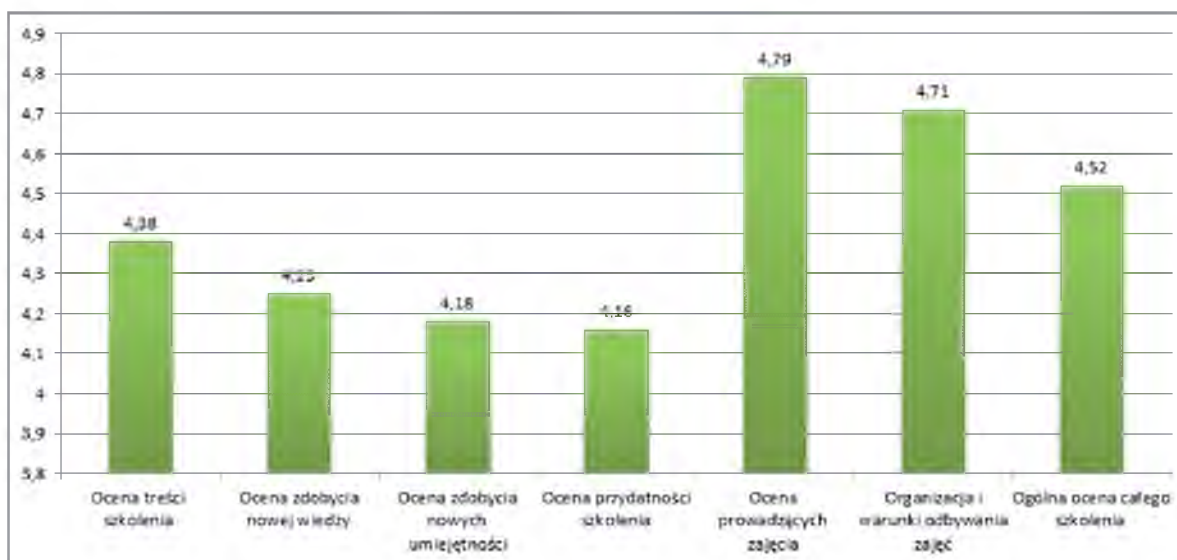
- analizowanie wprowadzanych udoskonaleń form pracy z uzdolnionymi uczniami, analiza prac tych uczniów,
- wspólne badania nad efektywnością kształcenia, skutecznością metod pracy, kulturą szkoły, analiza przypadków uczniów zdolnych i twórczych nauczycieli, weryfikacja narzędzi do rozpoznawania zdolności,
- współpraca w zakresie opieki nad dzieckiem i wsparcia psychologiczno-pedagogicznego dla dzieci o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych (zdolnych, niepełnosprawnych, emigrantów itp.),
- wspólne badania, sympozja i opracowania naukowe, wymiana studentów i pracowników naukowych,
- warto przyjrzeć się np. problemowi dzieci zdolnych (nie tylko plastycznie),
- edukacja młodzieży uzdolnionej artystycznie i intelektualnie (Polska–Ukraina), Edukacja dzieci przedszkolnych, Edukacja dzieci wczesnoszkolnych (wyrównywanie szans 6–7-latki w klasie I), Diagnozowanie uzdolnień słoweńskim testem OLNAD07 i jego efekty po określonym

czasie zastosowania, Pedagogika inkluzyjna (treści i rozwiązania metodyczne) w kształceniu współczesnych pedagogów (Polska–Słowenia), Edukacja regionalna – promowanie regionów (Polska–Słowacja).

Obszerna lista propozycji współpracy zebranych podczas badania wskazuje na potencjał rozwoju tego typu przedsięwzięć i dobrze rokuje na przyszłość, przyczyniając się do trwałości sieci.

3. Szkolenia dla nauczycieli

Diagram 6. Ocena szkoleń dla nauczycieli

Biorąc pod uwagę całe szkolenie, nauczycielki oceniły je bardzo wysoko – 4,52 pkt. W ich opinii przeważały głosy pozytywne.

Respondenci ocenili treści szkolenia. Ogólna ocena kształtuje się na poziomie 4,38 pkt w pięciostopniowej skali. Wyżej w ramach tej kategorii oceniono zgodność przekazywanych treści z tematem szkolenia (4,57 pkt.) oraz kompleksowość przekazywanych treści (4,62 pkt.).

Uczestniczki powyżej dobrego poziomu oceniły nabycie nowej wiedzy – średnia ocena 4,25 pkt. Najwyżej oceniono nabycie nowej wiedzy w zakresie narzędzi do diagnozy (4,5 pkt.). Najniżej wiedzę w zakresie form opieki (4,07 pkt.). Na takim samym poziomie oceniono nabycie wiedzy w zakresie diagnozy i metod pracy z dzieckiem zdolnym.

Dobrze oceniono zdobycie nowych umiejętności w zakresie metod (4,0 pkt.), nieco lepiej zdobycie nowych umiejętności w zakresie diagnozy (4,38 pkt.). Wynik ten należy uznać za satysfakcjonujący, zważywszy na krótką formę szkoleniową.

Uczestniczki dobrze oceniły przydatność szkolenia, średnia ocena wyniosła 4,16 pkt. W ramach tej kategorii wysoko oceniono zapoznanie się z systemami oświaty i sposobami pracy z uczniami zdolnymi plastycznie w krajach partnerskich – 4,64 pkt.

Wysoko oceniono prowadzących – średnia ocena Prowadzącego 1 wyniosła 4,73, Prowadzącego 2 – 4,85. Ta niewielka różnica może wynikać z charakteru tych części. Zazwyczaj część teoretyczna jest odbierana przez uczestników jako konieczność, o niskiej wartości i znaczeniu dla ich pracy zawodowej w stosunku do części praktycznej.

Badani nauczyciele bardzo wysoko ocenili organizację i warunki odbywania szkolenia – 4,71 pkt. Szczególnie wysoko oceniono warunki lokalowe (5,00) oraz wyposażenie (4,86). Najniżej oceniono czas trwania szkolenia (4,36). Wynik ten jednak nie powinien dziwić, szkolenie miało krótką formę i dość intensywny charakter.

4. Opracowanie modeli cząstkowych oraz Modelu końcowego

W ramach powstałej sieci współpracy zrealizowano zakładane wizyty studyjne między partnerami tej sieci:

- Uniwersytetem Katolickim w Ružomberku – Słowacja,
- Univerza na Primorskem – Słowenia,
- Liceum przy Donieckim Uniwersytecie Narodowym – Ukraina,
- oraz przy współudziale Partnera krajowego: Polskiego Stowarzyszenia Wychowania Pozaszkolnego im. Aleksandra Kamińskiego w Krakowie.

Według opinii autorów modelu oraz liderów zespołów z wizyt studyjnych, zebrane w czasie wizyt materiały, obserwacje i doświadczenia stanowiły ogromny i ważny bagaż, który posłużył po pierwsze stworzeniu tzw. **modeli cząstkowych** będących studium porównawczym, opisujących model pracy według 5 obszarów modelu końcowego w poszczególnych krajach partnerskich, a po drugie stały się ważną inspiracją do stworzenia treści **modelu końcowego**, gdzie znalazły się wszystkie pomysły i rozwiązania stosowane w tych krajach a których implementację na grunt polski uznano za możliwą i cenną.

Biorąc pod uwagę bogactwo doświadczeń i obserwacji, które następnie stanowiły **inspirację** do stworzenia Modelu końcowego zasadnym jest uznać, że bez nawiązania **współpracy** i przeprowadzenia **wizyt studyjnych**, które były teoretyczno-praktyczną lekcją nowych i sprawdzonych systemów pracy z uczniem zdolnym, stworzenie Modelu byłoby trudne do zrealizowania.

Badania, wywiady i opinie zebrane w trakcie ewaluacji potwierdzają to, że realizacja projektu w oparciu o **współpracę** międzynarodową okazała się bardzo dobrą drogą do osiągnięcia założonych celów. Poznanie partnerów zagranicznych i sposobu ich pracy potwierdziło, że są oni specjalistami w dziedzinie nauczania dzieci zdolnych plastycznie. Tak jak zakładano we wniosku aplikacyjnym stosowane przez nich modele pracy i opieki nad takimi uczniami w wieku wczesnoszkolnym są wartymi uwagi wzorcami i dają pozytywne efekty. Badania ewaluacyjne dostarczyły wyników związanych z ich przebiegiem oraz charakterystyką poszczególnych wizyt oraz ich efektów.

Ewaluacja potwierdziła, że wizyty w krajach partnerskich posłużyły zaczerpnięciu wzorców dzięki którym było możliwa skuteczna realizacja jednego z głównych, założonych rezultatów projektu mianowicie **stworzenia Innowacyjnego Modelu diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie**. Powstały Innowacyjny Model jest, jak zakładano, wynikiem projektu będącego przedsięwzięciem kompleksowym dzięki zrealizowaniu połączonych różnych form **wymiany doświadczeń** (np. wizyty studyjne, strona internetowa, hospitacje zajęć, szkolenia). Do Innowacyjnego Modelu diagnozy oraz wspierania zdolności plastycznych dzieci uczniów w młodszym wieku szkolnym zaczerpnięto **istotę** z modeli funkcjonujących w tych krajach, nakreślając **ramy** do różnych możliwości kształcenia dzieci zdolnych plastycznie.

Powstały Model ma stanowić, zgodnie z założeniami, teoretyczno-praktyczną publikację zawierającą materiały teoretycznej wiedzy na temat pracy z uczniem zdolnym plastycznie w placówkach partnerskich, studium porównawcze, opisy trzech modeli pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie z krajów partnerskich oraz Innowacyjny Model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie

dla polskiego systemu oświaty. Wśród Autorów opisów poszczególnych modeli pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie w krajach partnerskich znaleźli się: pedagodzy, psychologzy, metodycy edukacji plastycznej, artyści i historycy sztuki.

Model uzupełnia lukę w polskim systemie edukacji, gdzie brak jest programu dotyczącego pracy z dziećmi uzdolnionymi plastycznie w szczególności zaś brak jest narzędzi do diagnozy dzieci zdolnych plastycznie w wieku wczesnoszkolnym, tj. w klasach 1 – 3.

Powstanie Modelu jest tym bardziej cenne, że wpisuje się w potrzeby wynikające z aktów prawnych MEN, które regulują m.in. zasady organizowania kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w tym uczniów zdolnych. Stworzony Model przeznaczony jest dla **ogółu dzieci** w klasie, w tym dzieci zdolnych, w czym przejawia się jego powszechność.

Zaoferowane w modelu **narzędzia do diagnozy** pozwolą identyfikować w związku z tym dzieci zdolne, szczególnie te zdolne plastycznie. Diagnoza zdolności i uzdolnień w młodszym wieku szkolnym jest bowiem bardzo słabym ogniwem systemu wsparcia dla uczniów zdolnych w Polsce. Należy zwrócić uwagę, że do tej pory nie było w Polsce narzędzi do diagnozy uzdolnień plastycznych.

Narzędzia do diagnozy, które oferuje Model to:

- Skala Talentu Uczniów OLNAD07,
- Mapa Talentu,
- Werbalny test twórczego myślenia – niezwykle zastosowanie.

Model zawiera innowacyjny **program nauczania** z zakresu plastyki dla klas I–III szkoły podstawowej. Został on oparty m.in. na doświadczeniach wyniesionych z wizyt w Słowacji, Słowenii i na Ukrainie. Celem było stworzenie takiego programu, który będzie lepiej i efektywniej realizował cele zapisane w podstawie programowej. Program jest zatem zgodny z tą podstawą a jego celem jest nauczaniem podstaw plastyki. Przyjęto koncepcję, iż zastosowanie powinny mieć najprostsze narzędzia a nacisk ma być położony na istotę problemu. Zajęcia z plastyki nie mogą sprowadzać się do chaotycznego czy też „machinalnego malowania”. Sam program musi być ułożony w sposób celowy, konsekwentny i logiczny.

Część Modelu odnosząca się do **metod i technik** kształtowania zdolności plastycznych dzieci w młodszym wieku szkolnym opiera się na założeniach teorii prakseologicznych, stanowiących podstawę a zarazem inspirację do tworzenia innowacyjnych rozwiązań metodycznych w zakresie zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej. W tej części Modelu wskazano **zadania edukacyjne** wynikające z programu edukacji plastycznej dzieci w młodszym wieku szkolnym, **integrujące rozwój umiejętności życiowych** oraz **metody kształtowania umiejętności plastycznych dzieci**. Każda z umiejętności wymienionych w treściach programowych wiąże się z koniecznością kształtowania i rozwoju w drodze realizacji konkretnych zadań. W związku z tym na podstawie wymienionych umiejętności nauczyciel może wytyczyć co najmniej kilkadziesiąt zadań o charakterze odtwórczym i twórczym. Atutem tej części Modelu jest kształtowanie umiejętności życiowych dzieci w młodszym wieku szkolnym. Edukacja artystyczna dziecka odgrywa bardzo dużą rolę dla kształtowania tych umiejętności, ze względu na dynamikę rozwoju dzieci oraz na metody i formy rozwijania działalności plastycznej. **Kształtowanie umiejętności życiowych** stanowi bowiem w zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej niezbędny element rozwijania wszystkich kompetencji: osobowościowych, poznawczych, komunikacyjnych, społecznych – **rozwój kompetencji plastycznych powinien być zatem spójny z rozwojem umiejętności życiowych**.

Należy stwierdzić, że Model zgodnie z założonym rezultatem zawiera również część poświęconą „Psychologiczno-pedagogicznym podstawom wspierania **rozwój** i sprawowania **opieki** nad dziećmi uzdolnionymi plastycznie”. Odnosi się ona w szczególności do stymulowania twórczości oraz właściwej

opieki nad dzieckiem zdolnym. Wskazano psychologiczno-pedagogiczne podstawy stymulowania rozwoju i właściwego opiekowania się dziećmi uzdolnionymi plastycznie. Celem tej części Modelu było zapoznanie odbiorców z istotnymi cechami procesu twórczego. Zaprezentowano też rolę i znaczenie wsparcia udzielanego przez rodziców. Wskazano także walor wychowawczy kształtowania wrażliwości artystycznej. Odniesiono się do założenia Inwestycyjnej Teorii Twórczości Stemberga i Lubarta, mającą być pomocną w organizowaniu pracy i stymulowaniu kreatywności uczniów zdolnych, w tym uzdolnionych plastycznie.

Kompleksowość treści Modelu potwierdza powstanie w ramach Modelu treści związanych z „rozwijaniem **kompetencji nauczycieli** w zakresie kształcenia uczniów zdolnych plastycznie”. Oparto się tutaj m.in. na doświadczeniach szkolnictwa w Słowacji, Słowenii, na Ukrainie i w Polsce. Celem była troska o zagwarantowanie należycie wykształconych kadr nauczycielskich, które następnie z powodzeniem będą mogły m.in. wdrażać i stosować Model. Potrzeba kształcenia i **dokształcania** ma związek z tym, iż występuje w Polsce bariera związana z możliwością uzyskania przez nauczycieli i pedagogów odpowiednich merytorycznych i praktycznych kwalifikacji. Zawarte propozycje mają stanowić zbiór dobrych praktyk w sposobach kształcenia i dokształcania nauczycieli uczniów zdolnych plastycznie.

Podsumowując należy stwierdzić powstanie modeli cząstkowych i modelu końcowego opracowanych na bazie zebranych materiałów w trakcie wizyt studyjnych w krajach partnerskich sieci NSE. Powstały model obejmuje zakładane treści, tj. diagnozę, metody i techniki, treści programowe, formy pracy i opieki nad uczniem zdolnym plastycznie oraz treści związane z rozwijaniem kompetencji nauczycieli.

Implementacja modelu w nauczaniu wczesnoszkolnym

Wywiady przeprowadzone w czasie ewaluacji wskazują, że model jest w pełni możliwy do zaimplementowania w nauczaniu wczesnoszkolnym w polskiej szkole. Treścią badań było uzyskanie odpowiedzi dotyczącej uwarunkowań tej implementacji, zwłaszcza ocenianej przez pryzmat jej użyteczności dla odbiorców.

Użyteczność modelu formalnie sprowadza się przed wszystkim do tego, iż jest on **zgodny** z podstawą programową i **możliwy do zastosowania**. **Praca z dziećmi za pomocą modelu** ma w założeniu odbywać się w czasie lekcji w ramach czasu przeznaczonego na plastykę. Zakłada możliwości integracji prac plastycznych z innymi tematami. Praca z dziećmi zdolnymi plastycznie może odbywać się ponadto w ramach dodatkowych godzin i indywidualnej pracy z uczniem.

Jak wskazano w wywiadach ewaluacyjnych, poszczególne elementy modelu można stosować oddzielnie w czym ujawnia się **uniwersalizm** tego modelu. Daje to nauczycielom przestrzeń do własnej inwencji, wyborów, nie jest sztywnym algorytmem narzuconego postępowania. Nauczyciel może więc wybierać do zastosowania dowolną część Modelu, opierając na jej treściach i zaleceniach swoje działania. Nauczyciel może sam wybierać sobie sposób i podejście, które uzna za najbardziej odpowiednie. Ma też możliwość inspirowania się rozwiązaniami z krajów partnerskich. Model stanowi więc dla niego swego rodzaju **framework** możliwości podejść i działań. W przyjętej koncepcji zakłada się **skoncentrowanie** na edukacji plastycznej oraz **uświadomienie** jej roli w zintegrowanym nauczaniu dla innych jego treści i możliwości ich łączenia. **Koncentracja** ta wyrażać się powinna poprzez odpowiednią pracę i zaangażowanie w prowadzenie działań plastycznych z dziećmi. Wdrażanie treści modelu jest uzależnione w dużej mierze od **umiejętności** nauczyciela w integrowaniu treści nauczania, jego **pomysłowości i inwencji**. Nauczyciele chcący wdrażać model nie mogą traktować edukacji plastycznej jako sposobu na zdobycie przez dzieci umiejętności stricte plastycznych, ale potraktowania plastyki jako integralnej, **ważnej części w całym rozwoju dziecka**.

Model dostarcza cennej wiedzy obalającej wiele stereotypów, przyczyniając się w założeniu autorów do zmiany wiedzy i postaw osób pracujących z uczniem. Uczeń zdolny jest często postrzegany w kategoriach ucznia trudnego. Model wskazuje aby zauważyć, że dzieci zdolne plastycznie powinny być postrzegane jako wyjątkowe, wymagające szczególnego potraktowania, z uwagi na tkwiący w nich ogromny potencjał możliwości.

W modelu wskazano również, iż miarą talentu dziecka nie może być wierne odtwarzanie rzeczywistości, częściej objawi się on w niezwykłej grze linii i konturów, grze barw, wrażliwości na kolor, czy zastosowaniu pozornie bezładnych form¹⁷.

Model jak już wspomniano zaspokaja potrzeby związane z brakiem fachowych narzędzi do diagnozy. Przelamuje barierę funkcjonującej do tej pory diagnozy subiektywnej, uznaniowej, opartej tylko na obserwacji i doświadczeniu. Przykładowo test OLNAD07 dotyczy możliwości diagnozy wszystkich zdolności dziecka, np. matematycznych, muzycznych a nie tylko plastycznych.

Model wiele uwagi poświęca **metodzie**, czyli to, jak nauczyciel ma pracować z dzieckiem. Podkreśla rolę i znaczenie **twórczych** metod pracy. Model oferuje przykładowy **scenariusz** mający pokazać nauczycielowi sposób prowadzenia przez niego lekcji. Pokazuje on stosowanie **metod aktywnych** w celu zagwarantowania twórczości pracy ucznia i jego rozwoju. Są w nim elementy, których nauczyciel do tej pory **nie stosował**: relaksacja, motywowanie, instruktaż, afirmacja. Scenariusz ma stanowić inspirację i motywację do tworzenia przez nauczycieli **własnych scenariuszy**.

Doświadczenia zapisane w części modelu ukraińskiego dostarczają nauczycielom różnorodności technik twórczych. Jest to mocną stroną Modelu, gdyż przez lata zostały u nas wyeliminowane techniki dekoracyjne. Techniki te, mają to do siebie, że powstają z setek różnych materiałów, pomysłów. Zmierzają one w kierunku sztuki użytkowej, czyli tego co najbardziej każdy potrzebuje. Pozwalają ukształtować określone umiejętności i estetykę rzutującą w dalszym w życiu człowieka.

Według opinii autorów modelu większość nauczycieli nie powinna mieć problemu z jego **stosowaniem**. Treści programowe zaproponowane przez prof. S. Hrynia można zastosować w **dowolnym** momencie realizacji zintegrowanego programu. Nie wymagają one też rewolucyjnych zmian w sposobie prowadzenia zajęć przez nauczycieli. Program przedstawia jednakże **inną kolejność** wprowadzania poszczególnych tematów związanych ze sztuką plastyczną oraz inne, bardziej celowo **dobrane tematy**, środki i techniki ich realizacji. W założeniu, poprzez **uporządkowanie wytycznych**, model ma bardziej **pomagać** nauczycielowi w osiągnięciu celów, nakreślonych programem, poprzez wskazanie bardziej efektywnych dróg ich osiągnięcia. Przykładowo model nie zaleca nauczycielom wychowania plastycznego nadmiernego korzystania z narzędzi cyfrowych – zadania realizowane na komputerze nie gwarantują **rozwój osobowości i kreatywności**. Autor programu nauczania uważa, że przed wychowaniem plastycznym stoją inne, szczególne i bardzo ważne zadania, do których zaliczyć możemy **kształcenie w zakresie „widzenia plastycznego” oraz kształcenia „artystycznej świadomości”**. Zwraca uwagę, że zajęcia z plastyki nie mogą być traktowane stereotypowo tzn. jako takie, które służą wylawianiu ludzi zdolnych do zawodów artystycznych. Zajęcia z plastyki są bowiem przedmiotem, który powoduje **rozwój umiejętności** dotyczących różnych **zawodów**. Talent plastyczny ujawnia się bowiem w wielu zawodach, tak więc odpowiednio rozwinięte zdolności będą użyteczne w **dorosłym życiu**.

Model uświadamia, że **sztuka rozładowuje** wewnętrzne stany napięcia psychicznego, pomaga zapanować nad uczuciami. W takiej sytuacji każdy proces twórczy nabiera szczególnego znaczenia w rozwoju i kształtowaniu umiejętności dziecka.

¹⁷ S. Hryń: Innowacyjny program nauczania z zakresu plastyki dla klas I–III szkoły podstawowej (oparty na doświadczeniach Słowacji, Słowenii i Ukrainy).

Zdaniem twórców treści modelu nie zawiera on zbyt **naukowego i specjalistycznego** języka toteż nauczyciele nie powinni mieć kłopotu z przyswojeniem jego treści.

Podsumowując, biorąc pod uwagę opinie uzyskane w trakcie wywiadów, model daje liczne korzyści nauczycielowi i dzieciom. **Nauczyciel** dostaje gotowy, kompleksowy i uporządkowany program edukacji plastycznej. Z jego pomocą oraz narzędzi do diagnozy może on odkrywać talenty, rozwijać je oraz stanowi on mocne podstawy do przygotowania dziecka do edukacji plastycznej w starszych klasach. Dzięki wiedzy na temat wspierania rozwoju i sprawowania opieki nad dziećmi uzdolnionymi plastycznie, nauczyciele, pedagodzy i rodzice otrzymują cały **zbiór** cennych zaleceń dotyczących form opieki i wspierania dziecka zdolnego. **Dla dzieci** w wieku wczesnoszkolnym dobra edukacja plastyczna to również rozwój umiejętności życiowych: zaczynanie i kończenie działań, argumentacja dotycząca interpretacji ich twórczości, odpowiedzialność za wykonanie dzieła, rozwój manualny związany z przygotowaniem do pisania oraz właściwy rozwój psychiczny i możliwość jego obserwacji. **Dla rodziców** korzyścią jest zwrócenie uwagi i uświadomienie, że twórczość i zainteresowania dziecka nie są czysto zabawowe, tylko dotyczą określonego talentu, który trzeba rozwijać i którego nie można zaprzepaścić. Korzyści, jakie może odnieść ich dziecko wykraczają poza ramy plastycznego tworzenia.

Wartość użytkową modelu podnosi opis sposobu implementacji modelu za pomocą przedstawionych **kroków**, opisanych we wstępie publikacji. Wprowadzony w wyniku zaleceń ewaluacyjnych. Stanowią one w zamierzeniu twórców wskazówkę porządkującą treści modelu dla jego odbiorców.

Autorzy modelu dostrzegają następujące bariery jego implementacji:

- **bariera czasowa** – wiąże się z bardzo ograniczonym czasem na zajęcia z plastyki – 1 godzina lekcyjna. Priorytetem więc często staje się pisanie, czytanie i matematyka a marginalizacji ulega plastyka. W przypadku szkoleń dla nauczycieli bariera ma związek z pokonywaniem niekiedy dużych odległości – czas poświęcony na dojazdy;
- **kompetencje nauczycieli** – część nauczycieli plastyki nie jest plastykami. Nie wszyscy oni muszą być wystarczająco teoretycznie i praktycznie przygotowani do pełnej pracy z modelem. Profesjonalne kształcenie plastyczne, wymaga niekiedy większej wiedzy niż ta, jaką obecnie można otrzymać w większości polskich uczelni pedagogicznych;
- **bariera motywacyjna** – związana z gotowością do wprowadzania zmian i zaangażowaniem we wprowadzanie tych zmian oraz przekonaniem o wartości pracy z modelem;
- **bariera systemowa** – związana ze sposobem i kryteriami oceny nauczycieli. Determinują one definiowanie priorytetów w nauczaniu a tym samym zachowania nauczycieli, co może spychać zajęcia plastyczne na margines. Priorytetem więc często staje się pisanie, czytanie i liczenie.

Jednocześnie uzyskano opinie dotyczące możliwości przezwyciężenia barier. Bariera **czasowa** będzie częściowo przezwyciężona przez zaproponowanie nauczycielom możliwości podnoszenia kompetencji, zarówno w systemie **weekendowym** (studia zaoczne) oraz **tygodniowym** (studia dzienne).

Poziom wiedzy dotyczącej kształcenia plastycznego u nauczycieli jest różny. Jednakże jak oceniono należycie wykształceni nauczyciele **nie powinni mieć problemów** z wdrożeniem. Program modelu jest w związku z tym **prosty** w zastosowaniu a oferta kształcenia i podnoszenia kwalifikacji będzie jednocześnie wspierać wdrażających model nauczycieli.

Motywacja powinna być rozwijana poprzez możliwości awansu zawodowego, „wyjście poza klasę czy szkołę” – wizytowaniem pracowni artystycznych, muzeów, wernisaży sztuki, wystaw itp. a także udziałem i sukcesami dzieci w konkursach i wystawach prac.

Biorąc pod uwagę, jakie zdiagnozowane potrzeby legły u podstaw tworzenia modelu¹⁸, tj. niedostrzeganie potrzeb dzieci zdolnych, brak odpowiednich kwalifikacji nauczycieli, nieskuteczność obecnych metod, brak proaktywnych postaw nauczycieli, brak działań skierowanych do uczniów zdolnych plastycznie, należy uznać dużą użyteczność modelu dla odbiorców. Użyteczność modelu związana jest przede wszystkim z tym, że jest możliwy do zastosowania w podstawie programowej, oferuje narzędzia do diagnozy, ciekawy program, istnieje elastyczność i wybiórczość jego stosowania, stwarza pole do kreatywności i inwencji, dostarcza twórczych technik oraz bardzo użytecznej wiedzy dotyczącej ucznia zdolnego i specyfiki jego talentu.

Innowacyjność modelu

Zdaniem autorów modelu o jego innowacyjności przesądzają poniższe argumenty. Model jest opracowaniem nowym, pracą której do tej pory nie było na polskiej mapie oświaty. Wyróżnia się oryginalnością i wypełnia lukę w systemie rozpoznawania i wspierania zdolnych dzieci.

Model przelamuje **stereotypy**, związane z priorytetem w nauczaniu pisania, czytania i liczenia. Model pokazuje rangę edukacji plastycznej przez zwrócenie uwagi na rolę plastyki w rozwoju procesów poznawczych u dzieci oraz na fakt, że rozwój rysunkowy dziecka przebiega równolegle z rozwojem językowym i w istotny sposób wspiera naukę pisania.

Cechą, która wskazuje na innowacyjność jest jak już wspomniano **uniwersalny** charakter modelu. Skierowany jest on do kilku grup odbiorców: nauczycieli nauczania wczesnoszkolnego, zarówno do pracy ze wszystkimi uczniami jak również uzdolnionymi plastycznie, do rodziców, dzieci wykazujących zdolności plastyczne a także systemowo do uczelni kształcących nauczycieli, jak i nauczycieli placówek kształcenia pozaszkolnego.

O innowacyjności modelu świadczy również oparcie go na:

- koncepcji P. **Aggletona** – która obejmuje strukturę oraz kształtowanie umiejętności życiowych, umożliwiających człowiekowi pozytywne zachowania przystosowawcze, dzięki którym skutecznie radzi sobie z zadaniami (wymaganiami) i wyzwaniem codziennego życia. Warto podkreślić, że termin ten odnosi się do umiejętności psychospołecznych, społecznych, osobistych, interpersonalnych, poznawczych, afektywnych i uniwersalnych;
- teorii J. **Gniteckiego** – związanej z konstruowaniem autorskich programów kształcenia stymulujących i wspierających rozwój uczniów we współczesnej edukacji.

Metody edukacji plastycznej oparte są na fazach rozwoju rysunkowego dziecka oraz na twórczej aktywności dziecka. Odnoszą się do kształtowania **umiejętności** plastycznych oraz umiejętności życiowych u dzieci w młodszym wieku szkolnym oraz edukacji **zdrowotnej**.

Odniesienie do koncepcji zawartych w modelu pozwoli kształtować społeczeństwo w duchu **estetyzmu**, zastosowania plastyki w życiu dorosłym np. w sposobie wykończenia domu, urządzenia mieszkania, doborze ubioru, czy zastosowania rysunku w zawodach nie artystycznych np. krawca, biologa czy projektanta ogrodów.

Zwrócić trzeba uwagę, że innowacyjne było też samo **podejście do pracy**. Oparcie się na doświadczeniach i dobrych praktykach partnerów zagranicznych, opisanie modeli ich pracy a w końcu w oparciu o zebrane materiały stworzenie modelu końcowego.

¹⁸ Patrz dokumentacja projektowa.

Potencjał wdrożeniowy modelu

W ocenie autorów modelu jak najbardziej zasadne okazało się stworzenie **Innowacyjnego Modelu Diagnostyki, Metod, Form Pracy i Opieki nad uczniem zdolnym plastycznie** w oparciu o zebrane doświadczenia z krajów partnerskich. Kraje te mają dużo do zaoferowania w swym modelu pracy z dziećmi zdolnymi plastycznie. Są na tyle podobne, że jest jak najbardziej słuszne powielanie niektórych działań w sferze edukacji plastycznej w Polsce. Z drugiej strony są na tyle odmienne, aby czerpać inspiracje do zmian i wyborów określonych koncepcji postępowania. Znaczną ich część można próbować zaimplementować na nasz rodzimy grunt. W każdym z obszarów modelu będącym w sferze zainteresowań autorów pozyskano cenne informacje i obserwacje. Czerpanie tych wzorców okazało się tak samo ważne, jak podejmowanie starań wdrażania wybranych rozwiązań w Polsce lub tworzenia warunków do takiego wdrożenia. Rozwiązania te są na tyle uniwersalne, że nie ma większych problemów z ich implementacją do polskiego systemu oświaty. W wizytowanych krajach większy nacisk położony jest na edukację plastyczną, toteż są naturalnym miejscem z którego można czerpać doświadczenia mające na celu zapelnienie luki w tej kwestii w polskim systemie kształcenia. W toku wywiadów zwracano uwagę, że model stanowi zbiór zaleceń, pomysłów i rozwiązań a co zyska aprobatę zależy od jego beneficjentów końcowych. Wskazano, że przykładowo narzędzia do diagnostyki wymagają standaryzacji w warunkach polskich. Zdaniem badanych nie ma też przeszkód aby Innowacyjny Model, jeśli tylko zostanie zaakceptowany przez właściwe władze, był stosowany w różnych częściach kraju tj. zarówno w szkołach wiejskich jak i miejskich.

Odnosnie łatwości jego stosowania na obszarach wiejskich lub miejskich panowała pewna rozbieżność opinii: niektóre osoby podkreślały większą otwartość i chłonność zmian odbiorców modelu w mniejszych miastach i na wsiach, inni z kolei zauważali większą dostępność różnego rodzaju instytucji, do których odwołuje się model na terenach miejskich. Kluczowa jednak, jak podkreślano, jest motywacja i zaangażowanie prowadzącego zajęcia nauczyciela oraz jego wiedza i doświadczenie.

Stworzenie modelu w ramach sieci współpracy międzynarodowej zapewniło powstanie modeli częściowych i Modelu końcowego, które są replikowalne w polskim systemie oświaty. Rozwiązania przyjęte w krajach partnerskich mogą zarazem dzięki swej pewnej odmienności, inspirować do zmian a z drugiej strony, dzięki określonym podobieństwom być możliwym do zastosowania w Polsce.

Trwałość modelu

Autorzy mają świadomość potrzeby ewolucji modelu. Dopuszczają możliwość ewentualnej modyfikacji i zmian w oparciu o doświadczenia płynące z wdrażania. Model może podlegać rozwojowi. Mając na względzie doskonalenie modelu planuje się co roku **spotkania z nauczycielami**. Będą one służyć wymianie poglądów związanych z wdrożeniem i stosowaniem modelu. Wpływ na jego upowszechnienie będzie miała promocja modelu polegająca na **włączeniu go do oferty programowej** studiów pedagogicznych oraz oferty **dokształcania** dla nauczycieli we współpracy z uczelnią. Działania te poszerzą krąg znających i stosujących model, co będzie jego najlepszą promocją. Właśnie te działania zapewnią podstawową trwałość Modelu w wymiarze projektowym.

Wśród działań **promocyjnych**, jakie planuje się w związku z upowszechnieniem modelu oraz zainteresowania władz oświatowych jego implementacją, wymieniano powstanie **Raportu** przeznaczonego dla Kuratorium, **objęcie patronatem** wybranych szkół z małopolski wdrażających model, **3-letni tutoring** i **badanie efektów** placówek wdrażających model. Część z nich wiąże się z wdrożeniem zaleceń płynących z ewaluacji projektu. **Zagrożeniem dla trwałości modelu są bariery o jakich wspomniano**

powyżej. Zmiany, które mogą nastąpić, a na które jest systemowy wpływ, muszą dotyczyć zmiany podejścia do plastyki, rozszerzenia wymiaru czasowego poświęconego na te zajęcia a także te związane ze sposobem i kryteriami oceny nauczycieli i ich motywowania.

5. Pilotażowe wdrożenie modelu

Niniejsze zestawienie jest efektem przeprowadzonych wywiadów bezpośrednich na grupie nauczycieli będących uczestnikami pilotażowego wdrożenia modelu. Należy mieć na uwadze, że ewaluacja została przeprowadzona na grupie kilkunastu osób, wnioski zatem można uogólnić tylko do tej grupy, pozostałe wymagają pogłębionych badań.

Obszar ewaluacji i wnioski	Rekomendacje
1. Postrzeganie i rozumienie projektu	
1. Często fragmentaryczne lub bardzo ogólne kojarzenie idei projektu tj. kojarzenie pewnych elementów, braki w powiązaniu logiki elementów projektu w całość.	Ad 1-Ad 3. Zważywszy na fakt, że na szkoleniu i stronie zaprezentowano ideę projektu dla lepszego zrozumienia tej idei zaleca się zobrazować w postaci schematu graficznego tę ideę, np. w publikacji modelu, stronie internetowej lub podczas przyjętej formy szkolenia.
2. Brak pełnego uświadomienia co to jest sieć współpracy NSE. Pojęcie sieci współpracy nie jest zawsze kojarzone z projektem, ale jest świadomość współpracy z krajami takimi jak Ukraina, Słowacja, Słowenia w ramach projektu. Jednakże analiza materiałów szkoleniowych przekazanych uczestnikom potwierdza, że wiadomości dotyczące sieci współpracy znalazły się w tych materiałach.	
3. Niska świadomość relacji zachodzącej pomiędzy modelami cząstkowymi a modelem końcowym.	Dla lepszego zobrazowania związków proponuje się tabelaryczne (matryca) ujęcie zaobserwowanych rozwiązań w krajach partnerskich tworzących sieć współpracy ze wskazaniem tych rozwiązań, które zostały zaadoptowane do modelu polskiego.
4. Zawężone i niepełne dostrzeganie celów projektu, ograniczone do kilku elementów modelu.	Zaleca się uwypuklenie celów projektu na stronie internetowej oraz przyjętej formie szkolenia (patrz niżej)
5. Niedokładne zrozumienie roli projektu – czy po zakończeniu projekt jest projektem unijnym, który będzie kontynuowany czy samodzielnym skończonym dziełem – dostarczającym rozwiązanie do fakultatywnego stosowania.	Istnieje potrzeba bliższej informacji, iż projekt ma określone ramy czasowe, w ramach projektu powstaje model stanowiący jego produkt a po zakończeniu projektu model może być wykorzystywany przez nauczycieli w pracy zawodowej.
6. Dostrzega się istnienie bardzo dużego przekonania u nauczycieli do realizacji tego typu projektów.	Zainteresowanie dziećmi uzdolnionymi plastycznie oraz realizacja projektu wypełniła lukę na rynku edukacyjnym, toteż zaleca się kontynuację działań w tym zakresie oraz ubieganie się o dofinansowanie realizacji kolejnych projektów poświęconych tej tematyce.

7. Pozytywnie oceniono czerpanie dobrych wzorców z innych krajów i próbę ich implementacji do polskiej szkoły	Zaleca się monitorowanie rozwiązań edukacyjnych funkcjonujących w innych krajach celem nawiązania współpracy i implementacji dobrych praktyk na grunt Polski.
8. Odnotowano opinie, iż tego typu projekt może przyczynić się do zwrócenia uwagi przez władze oświatowe na ważność zagadnień związanych z rozwijaniem twórczości plastycznej wśród dzieci.	Zaleca się poinformować o efektach projektu władze oświatowe .
2. Ocena modelu	
W większości nauczyciele nie do końca rozumieją pojęcie modelu . Poszczególne części są dla nich oderwane od siebie, nie widzą całości. Ogólnie idea projektu generalnie jest znana, nie do końca wiedzą w jakim celu był robiony model, jakie miejsce zajmuje w projekcie.	Rekomenduje się działanie, które pozwoli na skuteczne zapoznanie się ze strony osób przygotowujących się do zastosowania modelu z tym modelem – zrozumieniem relacji zachodzących między poszczególnymi elementami modelu. Działanie to może być związane z formą szkolenia czy też ćwiczenia w ramach kursu e-learningowego mające na celu uświadomienie ważności zrozumienia tych relacji. Zasadnym wydaje się stworzenie schematu, graficznej instrukcji wdrażania, pokazującej kolejność i miejsce poszczególnych elementów modelu.
Diagnoza	
Oceniają testy jako potrzebne, które umożliwiają sformalizowaną diagnozę. W opinii nauczycieli dobrze uzupełniają obserwację jako subiektywną formę a praktycznie stosowaną do tej pory.	Zaleca się jak najszerze upowszechnianie narzędzi do diagnozy z uwagi na ich użyteczność i deficyt takich narzędzi.
Narzędzia do diagnozy zostały przyjęte z największą satysfakcją, wynikającą z nieznaności i nie stosowania tych narzędzi wcześniej. Nie stosowano sformalizowanych form diagnozy z uwagi na ich brak. Niektórzy uważają narzędzia jako element uzupełniający do obserwacji. Pojawiły się głosy, że sformalizowana diagnoza oznacza biurokrację, większą czasochłonność – mapa talentu.	Zaleca się jak najszerze upowszechnianie narzędzi do diagnozy z uwagi na ich użyteczność i deficyt takich narzędzi. Zważywszy na dobry odbiór tej części modelu rekomenduje się dokładniejsze rozpoznanie potrzeb w zakresie diagnozy i zaoferowanie odpowiedniej oferty szkoleniowej .
Program oceniano generalnie jako pozytywny, możliwy do zrealizowania w realnym środowisku. Pojedyncze głosy uznały go jako ambitny, możliwe, że zbyt ambitny dla dzieci z deficytami, które pojawiają się w coraz większej liczbie w dzisiejszej szkole. Wg niektórych nauczycieli problemem jest już stosowanie przyjętego programu szkolnego w czasie jednej godziny poświęconej w podstawie programowej na plastykę. Nauczyciele potwierdzają, że zastosują wybiórcze elementy programu z uwagi na ograniczenia czasowe.	Konieczność lepszego wyjaśnienie doboru i stosowania treści programu , przy uwzględnieniu obowiązujących ram programowych i pomocy naukowych jakie są stosowane.
Potrzeby doskonalenia są ograniczone najczęściej do technik plastycznych. W opinii nauczycieli w programie powinny znaleźć się nowe techniki, wcześniej nieznane.	Zaleca się monitorowanie otoczenia w celu gromadzenia nowych , ciekawych pojawiających się technik mogących być użytecznym uzupełnieniem treści programowych

Dostrzeżono marginalizację działań dotyczących form opieki . Mogło mieć to związek z brakiem konieczności wdrożenia określonego działania oraz barierą czasową	Konieczność uświadomienia znaczenia tego elementu dla całej koncepcji modelu.
Stwierdza się niezrozumienie, jaką rolę w modelu spełnia kształcenie nauczycieli i jaki ma związek z całością modelu. Niemniej propozycja podnoszenia kwalifikacji przy współudziale uczelni jest uświadamiona.	Rekomenduje się działanie, które pozwoli na skuteczne zapoznanie się z tym modelem ze strony osób przygotowujących się do zastosowania modelu – zrozumieniem relacji zachodzących między poszczególnymi elementami modelu. Potrzeba stworzenia schematu graficznego i opisu obrazujący ideę modelu: miejsce i rolę kształcenia nauczycieli oraz zalecanych działań w tym zakresie tj. stworzenie konkretnej oferty , dotyczącej możliwości nabywania kompetencji zarówno na poziomie podstawowym jak też zaawansowanych aspektów pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie, wykorzystującej kompetencyjne ścieżki szkoleniowe.
<p>Atutem modelu jest zwrócenie uwagi na potrzeby nauczycieli i próba zaproponowania im możliwości podnoszenia kwalifikacji. Taką inicjatywę oceniają jako ciekawą propozycję.</p> <p>Barierą w kształceniu są kwestie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – finansowe – dojazd (czas, koszty) <p>Koncepcja kształcenia dla większości nauczycieli jest ciekawa i atrakcyjna. Preferują krótkie formy, głównie praktyczne. Nauczyciele zdecydowanie preferują formy nie kończące się zaliczeniem czy egzaminem.</p>	<p>Koncepcja kształcenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> – powinna zawierać szczegółową informację (jasna, konkretna) na wstępie dotyczącą: kiedy, dla kogo, za ile, jak długo, z kim, w jakich grupach, sposób udokumentowania uczestnictwa, korzyści; – wymaga dokładnego zbadania potrzeb nauczycieli (zajęcia powinny mieć charakter zdecydowanie praktyczny) dotyczących formuły oraz aspektów programowych i organizacyjnych. (m.in. formuła ze studentami czy bez). – wymaga konieczności uwzględnienia wskazanych barier np. rozważenie szkoleń poprzez e-learning. – wymaga zaplanowania form kształcenia, które nie powinny kończyć się zaliczeniem, egzaminem itp.
Ocena uwarunkowań wdrożenia	
Szkolenie w opinii nauczycieli było ważnym elementem poprzedzającym wdrożenie, promującym model, jego elementy, zachęcającym do pracy i umożliwiającym poznanie osób, na których pomoc wdrażający model mogli liczyć w trakcie wdrożenia.	<p>Rekomenduje się szkolenia wprowadzające z modelu, ukazujące jego elementy oraz powiązania między nimi. Szkolenie powinno pokazać jak korzystać z modelu.</p> <p>Dobór formy szkolenia powinien być uzależniony od przykładowo czynników: organizacyjnych czy ekonomicznych, w związku z tym należy rozważyć szkolenia np. tradycyjne, e-learningowe, mieszane.</p>
<p>W opinii części nauczycieli program słabo wkomponowany w ramy programowe.</p> <p>Część z nich postrzega zaproponowane treści programowe jako uzupełniające (dodatkowe) do podstawy programowej, na które potrzebny jest dodatkowy czas.</p> <p>Nauczyciele zwracają uwagę na problem realizacji zadań z plastyki w ramach podstawy programowej w czasie tylko 1 godziny tygodniowo. Zajęcia z plastyki uchodzą za zajęcia czasochłonne.</p>	<p>Rekomenduje się:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Przeanalizować warunki wdrożenia o charakterze organizacyjnym – możliwość realizacji całości w ramach podstawy programowej bądź w ramach kółek, godzin karcianych; – analizę programu pod kątem sygnalizowanych ograniczeń czasowych – stworzenie pomocniczej instrukcji a nawet swego rodzaju przykładowych tutoriali dla nauczycieli, ukazujących sposoby doboru i powiązania treści programowych proponowanych w modelu z zaleceniami

	podstawy programowej. Instrukcja winna ukazać sposób wykorzystania programu w ramach przyjętych z podstawy programowej.
Model nie przewiduje badania efektów pracy z jego wykorzystaniem.	Rekomenduje się opracowanie zasad ewaluacji efektywności modelu .
– bariera systemowa : testy, system kryteriów oceny uczniów a tym samym nauczycieli nie premiąją plastyki. Taki mechanizm powoduje wypieranie zajęć plastycznych oraz sytuowanie ich niżej w hierarchii kosztem np. języka polskiego czy matematyki.	Należy rozważyć zainteresowanie władz oświatowych wagą edukacji plastycznej w celu podjęcia próby znalezienia rozwiązania, które niwelowałoby tę barierę. Zaleca się w przekazie informacyjnym wykorzystać m.in. obszerne i ciekawe treści modelu związane z wagą i rolą edukacji plastycznej.
– zbyt krótki czas na wdrożenie elementów modelu w szerszym zakresie aniżeli obejmował to wymagany pilotaż. – czas na pilotażowe wdrożenie wybranych elementów modelu był wystarczający ale nie pozwalał na głębsze zapoznanie się z dużą ilością treści modelu oraz wszystkimi jego elementami a także ich szerszym zastosowaniem. – nauczyciele podkreślają, iż mają narzucony określony program , który w pierwszym rzędzie starają się realizować (patrz wyżej) a także liczne projekty oraz towarzyszącą im biurokrację toteż poznanie modelu i jego realizacja wymaga czasu.	– W opinii nauczycieli czas na realizację całego modelu powinien obejmować minimum rok szkolny a najlepiej cały cykl tj. 3 lata kształcenia wczesnoszkolnego. Umożliwiłoby to kompleksowe zapoznanie się z treściami modelu, wykorzystanie różnych narzędzi diagnozy a przede wszystkim monitoring rozwoju dzieci zdolnych oraz ocenę efektów pracy z modelem. – istnieje konieczność uwzględnienia innych warunków pracy w szkole: np. projekty indywidualizacji, pojawianie się licznych dzieci z określonymi dysfunkcjami oraz programów poświęconych tym dzieciom oraz tego co z tych dysfunkcji wynika np. nie możliwość skupienia się na określonych zadaniach.
– bariera geograficzna – mniejsze możliwości (ograniczona dostępność) realizacji treści programowych modelu na obszarach wiejskich: brak pewnych instytucji np. pracowni rzeźbiarskiej czy muzeów. Wyjazd do miasta to czas, trudności organizacyjne (zgody rodziców, czasami ich wsparcie) a w efekcie wyższe koszty	Sposobem na przełamanie bariery mogą być bogate techniki multimedialne np. wirtualne spacery 3D po muzeach. Ponadto: prezentacje, pokazy slajdów reprodukcje etc.
– bariera motywacyjna – istotny jest poziom chęci i motywacji do działania. Wpływ na obniżenie poziomu motywacji mają liczne projekty i związana z nimi biurokracja np. indywidualizacja. Przyczynia się to do negatywnego postrzegania nowych „projektów” i samego słowa „projekt”. Wiąże się je z dodatkowymi obowiązkami i biurokracją.	Utrzymać jak wyżej wspomniano motywacyjny wymiar szkolenia , ukazywać rolę i znaczenie edukacji plastycznej oraz korzyści dla nauczycieli z uczestnictwa we wdrażaniu modelu oraz podnoszeniu kwalifikacji. Zaleca się nie używania słowa „projekt” gdyż to ma skojarzenia zdecydowanie negatywne wśród nauczycieli. Warto zachować i podkreślać maksymalnie odbiurokratyzowany przebieg wdrożenia modelu.
Bariera Organizacyjna – ujawniono deficyty w kojarzeniu roli, zadań nauczycieli w projekcie jak również w kontakcie nauczycieli z modelodawcą (Uczelnią). Nauczyciele nie mieli planu, harmonogramu (instrukcji) wdrożenia – ograniczenie tylko do tekstu umowy nauczyciel–modelodawca. Rola nauczycieli określona została więc ogólnie, najczęściej sprowadzała się do zakresu obowiązków w umowie.	Rekomenduje się stworzenie instrukcji korzystania z otrzymanej dokumentacji : spis treści, chronologia zastosowania, miejsce narzędzia w modelu, sposób zastosowania, układ: do wyboru segregator lub teczka.

<p>Generalnie oczekiwania modelodawcy były jednak zrozumiale. Patrząc jednakże przez pryzmat konkretnych zadań do wykonania pojawiały się wątpliwości. Ze względu na to, że zadań nie było dużo, nie stanowiło to istotnego problemu. Drogo-wskazem był arkusz dr J. Pulki, który niejako „za rękę” prowadził nauczyciela w kolejnych krokach do wykonania.</p> <p>Elastyczna forma wdrażania nie narzucająca częstokrotnych terminów okazała się formułą ocenioną pozytywnie. Niemniej jednak pojawiły się głosy oczekujące kontaktu specjalistów na zasadzie „czy radzi sobie Pani”, „czy wszystko jest zrozumiale” „czy mogę w czymś pomóc”? Ewaluując zauważono, że dla sporej grupy nauczycieli Uczelnia stwarza dystans, aby samemu zadzwonić „do Dziekana lub Profesora”.</p> <p>Zanotowano kojarzenie wszystkich osób zaangażowanych w projekt z którymi uczestnicy mieli kontakt. Badani nauczyciele podkreślali duże zaangażowanie całego zespołu co przekładało się na ich motywację, zainteresowanie a nawet poczucie wyróżnienia. Najczęściej wskazywali jako osoby odpowiedzialne: za całość dr J. Aksman oraz inne osoby kojarzone z projektem: doc. dr D. Skulicz, prof. S. Hrynja oraz dr J. Pulkę.</p> <p>Kojarzono także osoby prowadzące szkolenie oraz autorów modelu zwłaszcza profesora S. Hrynja.</p> <p>Pojawiły się głosy, że dużo dałyby spotkania nauczycieli – wymiana myśli, dzielenie się wiedzą i doświadczeniami</p>	<p>Model aby być skutecznie wdrożony musi mieć wsparcie ze strony określonych osób, monitoring działań mający na celu pomoc na poszczególnych etapach, tj. stały cykliczny np. raz w miesiącu kontakt telefoniczny osoby ze strony modelodawcy do wdrażającego nauczyciela.</p> <p>Ważne aby był to kontakt bezpośredni, gdzie dzwoniącym jest przedstawiciel modelodawcy spełniający rolę pomocnika a nie kontrolującego.</p> <p>Zaleca się aby wdrożenie było wspomagane poprzez porady eksperckie i konsultacje (formy do wyboru).</p> <p>Dalsze utrzymywanie pozytywnego i chwalonego przez nauczycieli kontaktu.</p> <p>Rozważenie włączenia nauczycieli od początku projektu w celu lepszego niwelowania barier.</p>
<p>Bariera merytoryczna</p> <p>1. Najczęściej nauczyciele nie byli nauczycielami plastykami, często wskazywali na pewne braki w tym obszarze kompetencji. Nauczyciele bazowali na intuicji i doświadczeniu, posilkując się radą znajomych plastyków. W swej pracy potrzebują głównie atrakcyjnych technik, które poznają najczęściej w drodze samodoskonalenia.</p> <p>2. Niedokładne kojarzenie wszystkich otrzymanych materiałów z poszczególnymi elementami modelu. Ma to również związek z barierą czasową – patrz wyżej.</p> <p>3. Materiały były pomocne, zabrakło w większości przypadków dodatkowych informacji, w szczególności dotyczących zastosowania narzędzia Popka. W opinii nauczycieli materiały wymagały „przetrawienia”, „dały się ugryźć”, „czasami trzeba było konsultować z koleżankami”; „sprawdzałam w Internecie”. Pojawiły się głosy, że materiały zawierały zbyt dużo treści a ich charakter był niekiedy zbyt naukowy i specjalistyczny.</p>	<p>Rekomenduje się:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Stworzenie słownika pojęć trudnych i specjalistycznych w szczególności uwzględniającego terminy występujące w narzędziu Popka, – Dołączenie Płyty CD z materiałami elektronicznymi do teczki z materiałami dla nauczycieli lub modelu – Poleca się rozważenie sporządzenia spisu technik: które i gdzie zastosować. Strona internetowa może zawierać bazę technik wraz filmikami jak je zastosować lub wykaz źródeł z dostępnymi technikami. Ważne aby określić sposób trudności. <p>Poleca się również zawrzeć w programie ewentualnie inne, nowe techniki, wcześniej nieznane nauczycielom.</p> <p>Instrukcja korzystania z otrzymanej dokumentacji: miejsce i rola poszczególnych materiałów z elementami modelu – ich zastosowanie i znaczenie. Polecane zobrazowanie także graficzne.</p>

<p>4. Materiały oraz model były napisane fachowym językiem, momentami zbyt fachowym, trochę niezrozumiałym, wymagającym „tłumaczenia” i przypominania sobie niektórych pojęć. Pojęcie „generatywności” sprawiło najczęstszy kłopot nauczycielom.</p> <p>5. Najczęściej podnoszoną kwestią była trudność opisu wytworu dziecka przy wykorzystaniu opisu wg. Popka. Zwracano uwagę na brak przykładów takich opisów oraz brak pewności czy sporządzony opis jest prawidłowy tj. jego poziom merytoryczny jest zgodny z wymogami narzędzia, które jawiło się bardzo specjalistycznie. Często korzystano z pomocy zaprzyjaźnionych artystów bądź materiałów internetowych.</p> <p>6. Spotkania z innymi nauczycielami wskazywano jako pożądaną płaszczyznę wymiany pytań, opinii i poglądów.</p> <p>7. Proponowane materiały – narzędzia, programy, scenariusz generalnie były dostosowane do realnego środowiska, którym miały być wykorzystywane. Należy jednak zwrócić uwagę na głosy krytyczne tj. dostępność na terenach wiejskich (patrz wyżej) Stosowanie ich nie powodowało większych trudności, pomocne mogłyby być dodatkowe instrukcje do narzędzia Popka (patrz wyżej)</p>	<p>Stworzenie instrukcji opisowej oraz przykładów opisu do narzędzia analizy wytworu wg. Popka. Zaleca się rozważyć możliwość wysłania pracy przez nauczyciela do konsultanta plastyka–praktyka. Wnioski wskazują, iż nauczyciela trzeba przygotować do analizy wytworu wg Popka. Mogłoby to być w ramach cyklu ćwiczeń analizy wytworu. Formy do rozważenia np. szkolenie (w tym e-learning), filmy instruktażowe, case study.</p> <p>Można rozważyć organizację cyklicznych spotkań na Uczelni umożliwiających nauczycielom spotkania i wymianę poglądów.</p> <p>Proponuje się rozważyć stworzenie możliwości aby strona internetowa umożliwiała prezentację przykładowych prac dzieci wraz z opisem – analizą wytworu według Popka.</p>
<p>Nauczyciele często wskazują na potrzebę i atrakcyjność otrzymania dokumentu (certyfikatu) potwierdzającego udział we wdrożeniu.</p>	<p>Wręczenie obecnym na konferencji podsumowującej projekt oraz pozostałym nauczycielom uczestniczącym w pilotażowym wdrożeniu certyfikatów potwierdzających udział we wdrożeniu</p>
<p>Wniosek o charakterze ogólnoprojektowym: – projekt jest realizowany w ramach programu regionalnego MRPO, który ma specyfikę infrastrukturalną, co powoduje, że nie dostrzega on roli czynnika ludzkiego związanego z aspektem opieki i nadzoru merytorycznego w celu zapewnienia skuteczności projektu (wdrożenia). Ma to związek z potrzebą zaplanowanego w projekcie monitoringu i pomocy we wdrożeniu.</p>	<p>Projekt tego typu w przyszłości powinien uwzględniać w większym stopniu miękki charakter a co za tym idzie uwzględniać w większym stopniu zasoby ludzkie pozwalające na zapewnienie sprawnej realizacji projektu we wszystkich jego obszarach.</p>
<p>Dostrzega się zagrożenia cywilizacyjne. Wypieranie przez narzędzia elektroniczne i multimedia tradycyjnych technik plastycznych – zmiana zainteresowań dzieci. Szeroko rozpowszechnione stosowanie testów również w opinii nauczycieli przyczynia się do ograniczenia rozwoju zdolności twórczych i manualnych u dzieci. Nauczyciele zauważają iż, dzieci dzisiaj często posiadają mniejsze zdolności manualne.</p>	<p>Wdrażając model należy pamiętać o pojawiających się zjawiskach i procesach wskazanych obok. Wskazane zjawiska, wiążące się z określonymi barierami winny być przedmiotem zainteresowania i analiz zespołów interdyscyplinarnych celem poszukiwania skutecznych rozwiązań tj. niwelujących ograniczenia.</p>

Podsumowując, nauczyciele generalnie pozytywnie odebrali projekt wskazując na potrzebę zajęcia się tematem dzieci uzdolnionych plastycznie oraz głębsze uświadomienie roli i znaczenia edukacji plastycznej w nauczaniu wczesnoszkolnym. Zdaniem nauczycieli zaletą modelu jest jego oryginalność, wcześniej nie spotkali się z tego typu inicjatywą.

Według opinii praktyków – nauczycieli wykorzystujących rozwiązania modelu w swojej pracy zawodowej, projekt ze względu na swoją innowacyjność powinien być nadal kontynuowany celem jego upowszechnia oraz implementacji do polskiego systemu kształcenia na poziomie wczesnoszkolnym.

Rekomendacje końcowe

I.

Wdrożenie miało charakter pilotażowy, niepełny. W związku z tym czynnik czasu odgrywał kluczową rolę. Należy w tym miejscu wskazać negatywny wpływ presji czasowej na realizację zadań wynikających z unijnego charakteru przedsięwzięcia. Z tym również, a także z uwarunkowaniami realizacji kalendarza szkolnego związana jest stosunkowo mała elastyczność we wprowadzaniu zmian i dogodnym kształtowaniu przebiegu procesu tworzenia modelu.

W zgodnej opinii tak autorów modelu, jak i nauczycieli biorących udział w pilotażowym wdrożeniu modelu, **pożądane jest jego wdrażanie w dłuższej perspektywie czasowej**. Postulowany okres to minimum 1 rok w każdej klasie (pierwszej, drugiej i trzeciej), lub przez okres 3 lat, czyli pełny cykl. Pozwoli to na szersze zastosowanie modelu oraz zanotowanie efektów pracy z modelem.

II.

Model w oczach nauczycieli – głównych odbiorców – ma charakter dość naukowy. Oczekiwania ich wyraźnie ukierunkowane są na praktykę przy maksymalnym odbiurokratyzowaniu.

Z uwagi na pewną odmienną ocenę łatwości zastosowania modelu między autorami modelu a nauczycielami pilotażowo wdrażającymi model wydaje się być zasadne podjęcie działań mających na celu zniwelowanie tej bariery. Bariera ta ma związek z **brakiem czasu** nauczycieli, na co wpływ ma marginalne potraktowanie plastyki w podstawie programowej, liczne obowiązki nauczycieli związane z biurokracją towarzyszącą projektom, w które są zaangażowani. Ograniczeniem jest też **brak specjalistycznej wiedzy** nauczycieli uczących plastyki. W związku z tym, aby wdrażanie modelu uczynić bardziej przystępnym, łatwym, a tym samym sprawniejszym w istniejących warunkach, postuluje się stworzenie **podręcznika instruktażowego**, prezentującego główne wytyczne modelu, opisane podejścia i sposób pracy z wykorzystaniem proponowanego programu czy przykładowego scenariusza. W ramach podręcznika, stworzenie słownika fachowych pojęć, pokazanie przykładów działań. Podręcznik byłby instrukcją wdrażania modelu, pokazującą wiedzę i umiejętności jakie część nauczycieli będzie mogła zdobyć i rozwinąć w toku szkoleń związanych z doskazywaniem oferowanym przez Uczelnię oraz uczestnictwem w praktycznych warsztatach, jakie będą prezentowane w czasie konferencji. Według Koordynatora projektu częściowo rolę instruktazową będzie pełnił film powstający w ramach projektu.

W części raportu z ewaluacji wdrożenia modelu opartej na ocenie nauczycieli wdrażających model wskazano szereg rekomendacji związanych z lepszym dopasowaniem modelu do oczekiwań i potrzeb nauczycieli. Dotyczyły one wzbogacenia modelu dodatkowymi elementami rozszerzającymi jego **praktyczny charakter**. **Podręcznik instruktazowy** mógłby je uzupełnić, **bez modyfikacji** części zasadniczej modelu.

Podczas wdrożenia istotne jest wsparcie i opieka dla nauczycieli. Elementem mający duże znaczenie dla „samodzielności” nauczycieli jest usystematyzowana informacja, zebrana jednym miejscu, kompleksowa. Model powinien być zatem obudowany bazą wiedzy. Mogą tutaj być pomocne filmy, kurs e-learningowy, przykłady „*best practices*”. Nie bez znaczenia pozostają też elementy motywujące wszystkich uczestników procesu wdrażania – szkołę – dyrekcję, nauczycieli, uczniów, rodziców i uczelnię.

III.

Z uwagi na fakt, że model dostarcza nauczycielom:

- potrzebnych narzędzi do diagnozy, których nie mają, a których potrzebują w praktyce,
- innowacyjnych treści związanych z oparciem modelu o określone teorie i koncepcje światowych autorytetów w tej dziedzinie, pozwalających, jak wykazała ewaluacja przełamać stereotypy, uświadomić nauczycielom rolę, wagę i znaczenie zajęć plastycznych w edukacji dzieci a nade wszystko przekonać do potrzeby solidnej pracy w tej dziedzinie,
- treści i wytycznych metodycznych, programowych, dotyczących opieki i wsparcia dzieci zdolnych,
- koncepcji profesjonalnego kształcenia kadr realizujących edukację plastyczną oraz sposobów podnoszenia kwalifikacji przez obecnych już nauczycieli, co wiąże się z przełamywaniem istniejących barier,

zachodzi potrzeba upowszechnienia modelu.

Istnieje konieczność wspierania działań **upowszechniających** model. Uczelnia powinna podjąć działania, które znalazły się w rekomendacjach dotyczących sposobów zagwarantowania trwałości modelu, jak również wpisujących się w zakładane w modelu kształcenie i dokształcanie nauczycieli pod patronatem Uczelni. Stworzony model powinien również uzyskać **wsparcie** ze strony innych **instytucji** działających w sferze oświaty, które będą się sprowadzać, co najmniej do zapoznania się ich z modelem oraz jego promocji poprzez zaznajamianie nauczycieli i innych potencjalnych odbiorców projektu z jego istnieniem i zainteresowanie jego treściami. Dalszą konsekwencją tych działań może być tworzenie **oferty szkoleniowej** w zakresie stosowania modelu.

Nauczyciele wdrażający model otrzymali zbiór artykułów składających się na model. Ważne jest (planowane w czasie konferencji) otrzymanie przez nich całej wersji modelu opatrzonej wstępem oraz rozdziałem – instrukcją dla nauczycieli, co ułatwi zrozumienie filozofii modelu oraz ogólnych zasad jego wdrożenia.

Biorąc pod uwagę doniosłość roli plastyki wykazanej w modelu w rozwoju człowieka oraz kształtowaniu szeregu jego zdolności i umiejętności życiowych, postuluje się **upowszechnianie** tej wiedzy i jej podkreślanie zwłaszcza u **odbiorców**, którzy mają wpływ na kreowanie wytycznych podstaw programowych oraz kryteriów oceny nauczycieli. Zahamowanie procesu systemowej marginalizacji nauczania plastyki z pewnością stanowiłoby ważny krok w upowszechnianiu modelu oraz skuteczności jego wdrażania. Zmiana tej sytuacji na pewno miałaby też pozytywny wpływ na postawy nauczycieli i rozwój kształcenia oraz podnoszenia kwalifikacji w tym zakresie, a więc likwidacji jednej z barier profesjonalnego nauczania plastycznego dzieci w wieku wczesnoszkolnym.

IV.

Opinie nauczycieli na temat dostępnej oferty szkoleniowej na rynku w zakresie pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie **ukazały dość dużą lukę**. Z drugiej strony zainteresowanie taką ofertą było znaczące, w szczególności nauczyciele podkreślali potrzebę praktycznego warsztatowego jej charakteru. Pokazuje to wylaniający się potencjał jednego z elementów modelu – kształcenia nauczycieli w obszarze pracy z uczniem zdolnym plastycznie. **Obszar ten może dotyczyć zarówno kształcenia w ramach oferty studiów wyższych, ale też oferty w ramach krótszych form – kursów i szkoleń**. Warto zwrócić uwagę na ww. aspekt w kontekście możliwości szerszego upowszechnienia modelu.

V.

W części raportu z ewaluacji wdrożenia modelu zawarto rekomendację dotyczącą **stworzenia programu dla szkół pod patronatem Uczelni – „Artistically gifted”**. W toku rozwijania współpracy pomiędzy Uczelnią a szkołami należy podkreślać międzynarodowy charakter przedsięwzięcia oraz udział partnerów zagranicznych w tworzeniu modelu. W ocenie odbiorców projektu podnosi to rangę i prestiż uczestnictwa w takim programie. Wzmocnieniem mógłby być patronat instytucji działających w sferze oświaty lub organizacji wspierających dzieci zdolne plastycznie.

VI.

Biorąc pod uwagę różne bariery, nie da się objąć modelem wszystkich szkół i nauczycieli – należy rozważyć **możliwość stopniowego replikowania modelu w szkołach i przez nauczycieli spełniających określone warunki** (określone na bazie pogłębionych badań na większej grupie nauczycieli). Wdrożeniem takim mogłyby być obejmowane szkoły i nauczyciele w ramach cyklicznych naborów. **Szkoła realizująca model uzyskiwałaby „znaczek artisticallygifted KA” i patronat**. Wdrożenie mogłoby się kończyć konkursem prac plastycznych (ważny element dla nauczycieli, dyrekcji, rodziców i dzieci).

VII.

Zainteresowanie szkół, dyrekcji, nauczycieli i rodziców modelem stwarza ogromny potencjał do nawiązania współpracy i rozwijania kolejnych inicjatyw sieci współpracy NSE, w szczególności tych, którymi najbardziej są zainteresowane uczelnie wyższe – **prowadzeniem przedsięwzięć o charakterze badawczym, a w dalszym etapie zastosowanie wyników badań w praktyce** – czyli to, czym są zainteresowane szkoły i nauczyciele.

VIII.

Wyniki badań opinii uczestników projektu wskazują na duży potencjał powstałej sieci współpracy w realizacji różnego typu projektów. Polem międzynarodowej współpracy mogą być również inne projekty o mniej lub bardziej podobnym charakterze. **Badani uczestnicy projektu wskazywali na możliwości realizacji projektów poświęconych dzieciom uzdolnionym nie tylko plastycznie, ale też wspólne badania, sympozja, publikacje oraz inne formy dzielenia się wiedzą i wymiany doświadczeń**. Jak wskazano polem do międzynarodowej współpracy powinny być zarówno te sfery, w których obserwowalny jest niedostatek na gruncie polskim, jak i te dziedziny, które stanowią naszą mocną stronę, stając się jednocześnie przykładami dobrych praktyk dla pozostałych krajów jednocześnie promując i wzmacniając wizerunek regionu.

NAUKA
SZTUKA
EDUKACJA

Aneks

Spis treści publikacji opisującej model „Nauka – Sztuka – Edukacja”

J. Aksman (red.), *Nauka – Sztuka – Edukacja, innowacyjny model diagnozy, metod, form pracy i opieki nad dzieckiem zdolnym plastycznie*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2013.

SPIS TREŚCI:

WSTĘP

CZĘŚĆ I. Modele edukacji dzieci uzdolnionych plastycznie w projekcie: „NAUKA – SZTUKA – EDUKACJA”

1. OPIS MODELU PRACY Z DZIECKIEM ZDOLNYM PLASTYCZNIE NA SŁOWACJI
 - 1.1. Diagnoza uzdolnień plastycznych ucznia w młodszym wieku szkolnym na przykładzie słowackiego modelu nauczania, Klaudia Węc
 - 1.2. Formy i metody pracy z uczniem zdolnym plastycznie w słowackiej edukacji wczesnoszkolnej, Jolanta Gabzdyl
 - 1.3. Formy opiekowania się uczniami uzdolnionym plastycznie (na podstawie wizytacji zajęć plastycznych prowadzonych w różnych szkołach w Rožomberku na Słowacji), Maria Kliś
 - 1.4. Kształcenie nauczycieli na Słowacji i w Polsce, Teresa Olearczyk
 - 1.5. Kształcenie i doksztalcenie nauczycieli edukacji przedszkolnej i szkolnej w zakresie pracy z dzieckiem zdolnym na Słowacji i w Polsce (porównania i wnioski), Bożena Muchacka
2. OPIS MODELU PRACY Z DZIECKIEM ZDOLNYM PLASTYCZNIE NA SŁOWENII
 - 2.1. Metody diagnozy pedagogicznej dzieci uzdolnionych plastycznie w Słowenii, Anna Dettloff
 - 2.2. Omówienie metod stosowanych przez nauczycieli na Słowenii w różnych formach edukacji plastycznej, Katarzyna Piętka
 - 2.3. Współpraca rodziców ze szkołą w rozwijaniu zdolności plastycznych dzieci. Na przykładzie szkoły w Polsce i w Słowenii, Danuta Skulicz
 - 2.4. System pozaszkolnej edukacji dzieci uzdolnionych plastycznie w Słowenii. Psychopedagogiczna analiza działalności Domu Pionierskiego w Lublanie oraz Regionalnego Muzeum w Koperze, Stanisław Nieciuński

- 2.5. Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli na Słowenii (ze szczególnym uwzględnieniem zakresu pracy z uczniem zdolnym) Joanna Aksman
- 3. OPIS MODELU PRACY Z DZIECKIEM ZDOLNYM PLASTYCZNIE NA UKRAINIE
 - 3.1. Diagnoza uzdolnień plastycznych dzieci w młodszym wieku szkolnym na Ukrainie, Teresa Giza
 - 3.2. Wsparcie dla uczniów zdolnych na Ukrainie, Krystyna Grzesiak
 - 3.3. Kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli na Ukrainie, Teresa Giza
 - 3.4. Metody pracy z dzieckiem uzdolnionym plastycznie według modelu ukraińskiego, Anna Zięba
 - 3.5. Model pracy z dzieckiem zdolnym plastycznie na Ukrainie, Stanisław Hryń

CZĘŚĆ II. INNOWACYJNY MODEL DIAGNOZY ORAZ WSPIERANIA ZDOLNOŚCI PLASTYCZNYCH UCZNIÓW W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM

- 1. STRUKTURA MODELU
- 2. DIAGNOZA UZDOLNIEŃ PLASTYCZNYCH UCZNIÓW W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM W SŁOWACJI, SŁOWENII I NA UKRAINIE. MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA DOŚWIADCZEŃ ZAGRANICZNYCH W EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ W POLSCE, Teresa Giza
- 3. PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNE PODSTAWY WSPIERANIA ROZWOJU I SPRAWOWANIA OPIEKI NAD DZIEĆMI UZDOLNIONYMI PLASTYCZNIE, Maria Kliś
- 4. INNOWACYJNY PROGRAM NAUCZANIA Z ZAKRESU PLASTYKI DLA KLAS I–III SZKOŁY PODSTAWOWEJ (OPARTY NA DOŚWIADCZENIACH SŁOWACJI, SŁOWENII I UKRAINY), Stanisław Hryń
- 5. ROZWIJANIE KOMPETENCJI NAUCZYCIELI W ZAKRESIE KSZTAŁCENIA UCZNIÓW ZDOLNYCH PLASTYCZNIE – NA BAZIE DOŚWIADCZEŃ SZKOLNICTWA SŁOWACJI, SŁOWENII, UKRAINY I POLSKI, Joanna Aksman
- 6. METODY I TECHNIKI KSZTAŁTOWANIA ZDOLNOŚCI PLASTYCZNYCH DZIECI W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM, Danuta Skulicz

CZĘŚĆ III. NARZĘDZIA DIAGNOZY I MATERIAŁY POMOCNICZE DLA NAUCZYCIELI

1. NARZĘDZIA DIAGNOZY

- 1.1. Aleksander I. Savenkov

Mapa Talentu R. DeHaana i J. Kougha (5–10 lat)

- 1.2. Słoweński Test OLNAD07

- 1.3. Elena N. Shcheblanova, Irina S. Awierina

Werbalny test twórczego myślenia – Niezwykłe zastosowanie

2. MATERIAŁY POMOCNICZE DLA NAUCZYCIELI

- 2.1. Kategorie analizy dzieła plastycznego, Model warstwowej struktury plastycznego, Stanisław Popek
- 2.2. Szczegółowy opis scenariusza zajęć z plastyki dla uczniów klas I–III (na przykładzie zajęć w klasie pierwszej), Danuta Skulicz
- 2.3. Opracował Stanisław Hryń

Prace plastyczne dzieci ze Słowacji, Słowenii i Ukrainy

BIBLIOGRAFIA

Dobre praktyki wdrażania Modelu NSE. Materiał filmowy – płyta DVD